

TANE

---

tasa-arvoasiain
neuvottelukunta

Elina Aaltio

Vapaaksi marginaalista – marginaalista vapautta

Naisliikkeen ja prostituoitujen etuliikkeen kamppailu
seksin oston kriminalisoinnista 2002–2006

TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA
Sosiaali- ja terveysministeriö

TANE-julkaisuja (2009) 12

Ulkoasu: Oona Loman

Taitto: Oona Loman

ISBN 978-952-00-2887-9 (nid.)

ISBN 978-952-00-2888-6 (PDF)

ISSN 1459-0069 (painettu)

ISSN 1798-1107 (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-00-2888-6

Helsingissä 2009

Tiivistelmä

Elina Aaltio: *Vapaaksi marginaalista – marginaalista vapautta. Naisliikkeen ja prostituoitujen etuliikkeen kamppailu seksin oston kriminalisoinnista 2002–2006*. Helsinki 2009. 117 s. (TANE-julkaisuja nro 12, Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ISSN 1459-0069; 2009: 12.) ISBN 978-952-00-2887-9 (nid.), ISBN 978-952-00-2888-6 (pdf).

Tutkimuksen tarkastelun kohteena on Suomessa käyty seksin oston kriminalisointia koskeva poliittinen prosessi, joka ajoittui vuosille 2002–2006. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, kuinka naisliikkeen tavoitteet välittyivät politiikan sisältöihin ja millä ehdoilla tämä tapahtui. Naisliikkeen lisäksi tarkastelun kohteena on tasa-arvoelinten toiminta ja niiden rooli naisliikkeen tavoitteiden välittäjinä poliittiseen prosessiin. Tutkimusaineisto muodostuu mm. seksin oston kriminalisointiin liittyvistä mietinnöistä, hallituksen esityksestä, muutamasta lakialoitteesta, eduskunnan pöytäkirjoista ja asiakirjoista, asiantuntijalausunnoista, taustahaastattelusta ja muista arkistolähteistä. Tutkimuksen tavoitteita ja kysymyksenasettelu esitellään luvussa 1.

Luvussa 2 tarkastellaan prostituutiosta käytyä tieteellistä keskustelua feministisen teorian näkökulmasta. Tässä keskustelussa prostituutiota on määritelty naiseen kohdistuvana väkivaltana, seksityönä, yhteiskunnallisen kontrollin välineenä sekä patriarkaalisen kapitalismin ilmentymänä. Analyysivälineenä käytetty vertaileva laadullinen menetelmä, RNGS-malli, on esitelty luvussa 3. Kyseinen analyysikehikko on kansainvälisen tutkimusprojektin (Research Network on Gender Politics and the State) kehittämä menetelmä, jolla on tutkittu naisliikkeiden vaikutusvaltaa ja tasa-arvoelinten roolia erilaisissa poliittisissa prosesseissa jälkiteollisissa länsimaisissa demokratioissa.

Prostituutiopoliittikkaa käsittelevää aiempaa tutkimusta tarkastellaan luvussa 4. Sen jälkeen esitellään se poliittinen konteksti, jossa suomalainen seksin oston kriminalisoinnin prosessi käynnistyi. Naisliikkeen ja tasa-arvoelinten lisäksi 2000-luvun prostituutiokeskusteluun otti osaa aiempaa organisoituneemmin prostituoitujen oikeuksia ajanut ryhmä, joka on tässä tutkimuksessa nimetty *prostituoitujen etuliikkeeksi*.

Luvussa 5 kuvataan ne kriminalisoinnista käydyssä keskustelussa esiintyneet kehukset, jotka kävivät keskinäistä kamppailua poliittisen prosessin aikana ja joiden läpi prostituutiota tarkasteltiin. Keskustelua hallitsi *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehys*, johon kaikki keskusteluun osallistujat sovittivat omat ongelman kehystyksensä. Eri toimijoiden näkemyksiä myös yhdisti *sosiaalipoliittinen kehys*, jonka kautta prostituutio nähtiin huono-osaisuuden ja eriarvoisuuden ilmentymänä. Näkemykset erosivat kuitenkin voimakkaasti ongelman ratkaisun suhteen. Kriminalisoinnista kamppailivat etenkin naisliikkeen *eettis-tasa-arvopoliittinen kehys* ja prostituoitujen etuliikkeen *prostituutio seksityönä -kehys*. Lisäksi esitellään tutkimuksen kannalta keskeisten toimijoiden agendat. Sekä naisliike että tasa-arvoelimet kannattivat seksin oston yleistä kriminalisointia. Tämä pyrkimys sai vastaansa voimakkaan vastarinnan, jossa prostituution rajoittamista perinteisin, miesten seksuaalioikeuksia puolustavin argumentein vastustaneen miesjoukon rinnalle syntyi vahva prostituotujen oikeuksia ajanut liike.

Aiemmassa RNGS-tutkimuksessa on todettu, että naisliikkeen onnistumismahdollisuudet ovat paremmat, kun tasa-arvoelimet toimivat aktiivisesti *sisäpiiriläisen* roolissa,

naisliikkeen suhde vasemmistoon on *läheinen*, poliittinen ympäristö on *avoin*, aihe on naisliikkeelle *tärkeä* ja naisliike on *yhtenäinen*. Naisliikkeen tavoitteiden sisällyttäminen politiikan sisältöihin liittyy myös keskusteluun valtiofeminismistä. RNGS-tutkimusprojekti on pyrkinyt vastaamaan siihen, pystyykö valtio vähentämään sukupuolten välistä eriarvoisuutta ja huomioimaan feministisen liikkeen vaatimuksia. Luvussa 6 esitellään tutkimuksen tulokset RNGS-analyysin näkökulmasta.

Päätösluvussa 7 kootaan yhteen tutkimuksen johtopäätökset ja kiteytetään poliittisen prosessin lopputulokset.

Tarkastelun kohteena olleessa prosessissa muut tekijät puolsivat naisliikkeen onnistumista, mutta vastarinnan voimakkuus sai lopulta sekä vasemmiston että sitä myöten naisliikkeen yhteisrintaman murtumaan. Lopputulos, seksin oston rajattu kriminalisointi, oli naisliikkeen kannalta epäonnistuminen. Koska naisliike kuitenkin osallistui aktiivisesti prosessiin, RNGS-luokittelussa lopputulos vastaa *ko-optaatiota*.

Asiasanat: lainsäädäntö, naisjärjestöt, politiikka, poliittinen päätöksenteko, prostituutio, seksin oston kriminalisointi, tasa-arvo, tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Sammandrag

Elina Aaltio: *Fri från marginalen – marginell frihet. Kampen mellan kvinnorörelsen och de prostituerades intresserörelse 2002–2006 om kriminaliseringen av sexköp*. Helsingfors 2009. 117 s. (TANE-publikationer nr 12, Social- och hälsovårdsministeriet, Delegationen för jämställdhetsärenden ISSN 1459-0069; 2009: 12.) ISBN 978-952-00-2887-9 (häftad), ISBN 978-952-00-2888-6 (pdf).

I undersökningen granskas den politiska process för att kriminalisera köp av sex som pågick i Finland under åren 2002–2006. Undersökningen strävade till att klargöra hur kvinnorörelsens målsättningar förmedlades till politiken innehåll och på vilka villkor detta skedde. Förutom kvinnorörelsen granskas jämställdhetsorganens verksamhet och deras roll som förmedlare av kvinnorörelsens målsättningar till den politiska processen. Materialet för undersökningen utgörs av bl.a. de betänkanden som hänför sig till kriminaliseringen av sexköp, regeringens proposition, några lagmotioner, riksdagens protokoll och dokument, expertutlåtanden, bakgrundsintervjuer samt andra arkivkällor. Målsättningarna och frågeställningarna för studien presenteras i kapitel 1.

I kapitel 2 granskas den vetenskapliga debatt som förts om prostitution ur den feministiska teorins perspektiv. I denna diskussion har prostitution definierats som våld mot kvinnor, sexarbete, som ett redskap för samhällelig kontroll och som en manifestation av patriarkalisk kapitalism. Det analytiska verktyg som använts, en komparativ kvalitativ metod, RNGS-modellen, presenteras i kapitel 3. Ifrågasvarande ramverk för analysen är en metod som utvecklats av ett internationellt forskningsprojekt (Research Network on Gender Politics and the State), som undersökt kvinnorörelsens inflytande och rollen av jämställdhetsorgan i olika politiska processer i postindustriella västliga demokratier.

Tidigare forskning om prostitutionspolitiken granskas i kapitel 4. Därefter presenteras den politiska kontext i vilken den finska processen för att kriminalisera sexköp inleddes. Förutom kvinnorörelsen och jämställdhetsorganen tog en grupp som driver prostituerades rättigheter under 2000-talet mer organiserat än tidigare del i prostitutionsdiskussionen. Den gruppen kallas i den här undersökningen de *prostituerades intressegrupp*.

I kapitel 5 beskrivs ramarna som förekom i diskussionen om kriminalisering, som kämpade mot varandra under den politiska processen och genom vilka prostitutionen granskades. Diskussionen dominerades av den *internationella brottslighetens ram*, till vilken alla deltagare i diskussionen anpassade de ramar som de använde för problemet. Gemensamt för de olika aktörernas synpunkter var även den *socialpolitiska ramen*, där prostitution sågs som ett uttryck för förfördelning och ojämlikhet. Perspektiven hade dock väldigt olika lösningar på problemet. Speciellt kvinnorörelsens *etisk-jämställdhetspolitiska ram* och de prostituerades intresserörelsens ram om *prostitution som sexarbete* kämpade mot varandra om kriminaliseringen. Agendan för de aktörer som är centrala för undersökningen presenteras även. Både kvinnorörelsen och jämställdhetsorganen tog ställning för en allmän kriminalisering av sexköp. Denna målsättning möttes av ett kraftigt motstånd, där en stark rörelse som talade för prostituerades rättigheter föddes vid sidan av den massa av män som motsatte sig en begränsning av prostitution med hjälp av en traditionell argumentation som försvarade män sexuella rättigheter.

Tidigare RNGS-forskning har konstaterat att kvinnorörelsens möjligheter att lyckas är bättre då jämställdhetsorganen agerar aktivt i sin *insider*-roll, då kvinnorörelsens står vänstern *nära*, då det politiska delsystemet är *öppet*, då temat är *viktigt* för kvinnorörelsen och kvinnorörelsen är *enad*. Att inkludera kvinnorörelsens målsättningar i politikens innehåll är förknippat även med diskussionen om statsfeminism. RNGS-forskningsprojektet har strävat till att ge svar på om staten kan minska ojämlikheten mellan könen och beakta den feministiska rörelsens krav. Undersökningens resultat ur RNGS-analysens perspektiv presenteras i kapitel 6.

I det avslutande kapitlet 7 sammanfattas slutsatserna av undersökningen och resultatet av den politiska processen. I den process som granskats stödde de andra variablerna i processen att kvinnorörelsen skulle lyckas, men motståndets styrka splittrade slutligen vänsterns, och därigenom även kvinnorörelsens, enade front. Resultatet, en begränsad kriminalisering av sexköp, var ur kvinnorörelsens synpunkt ett misslyckande. Eftersom kvinnorörelsen ändå deltog aktivt i processen motsvarar slutresultatet inom RNGS-klassificeringen en *ko-optering*.

Nyckelord: lagstiftning, kvinnoorganisationer, politik, politiskt beslutsfattande, prostitution, sexköp, kriminalisering, jämställdhet, delegationen för jämställdhetsärenden

Summary

Elina Aaltio: *Freedom from the margins – marginal freedom. The struggle between the women's movement and prostitutes' advocacy movement regarding the criminalisation of paid sex, 2002–2006* (“*Vapaaksi marginaalista – marginaalista vapautta. Naisliikkeen ja prostituoitujen etuliikkeen kamppailu seksin oston kriminalisoinnista 2002–2006*”). Helsinki 2009. 117 pp. (TANE publication series No. 12, Ministry for Social Affairs and Health, Council for Gender Equality ISSN 1459-0069; 2009: 12.) ISBN 978-952-00-2887-9 (monograph), ISBN 978-952-00-2888-6 (pdf).

The study sheds light on the policy process concerning the criminalisation of paid sex that took place in Finland in 2002–2006. The study's aim was to investigate the ways and circumstances in which the women's movement goals were transferred into policy. In addition to the women's movement, the examination includes a look into the actions of women's policy agencies and their role as the women's movement's representatives in the policy process. The study utilised materials related to the criminalisation of paid sex, including memoranda, a Government bill on the matter, several legislative proposals, Parliament minutes and other documents, statements by experts, a background interview, and other archival materials. The study's objectives and research questions are presented in Chapter 1.

Chapter 2 surveys scientific discourse on prostitution from the perspective of feminist theory. In this discourse, prostitution has been defined as violence against women, sex work, a method of social control, and a manifestation of capitalist patriarchy. The comparative qualitative analysis used to analyse the data, the so-called RNGS model, is presented in Chapter 3. The analysis method was developed in the context of an international research project (Research Network on Gender Politics and the State) to analyse the impact of women's movements and the role of women's policy agencies in various policy processes in post-industrial Western democracies.

Previous research into the politics of prostitution is reviewed in Chapter 4. This discussion is followed by a description of the political context in which the process of criminalising paid sex began. Participants in the prostitution debate included not only the women's movement and various women's policy agencies, but also a group advocating for the rights of prostitutes, working in a more organised manner than previously, and referred to as the *prostitutes' advocacy movement* in the study.

Chapter 5 outlines the different frameworks to emerge in the criminalisation debate that went head-on in the course of the policy process and provided different lenses through which to view prostitution. The debate was presided by *the framework of international organised crime*, against which all participants in the debate framed their issues. The various actors' viewpoints shared a *socio-political framework*, in which prostitution was seen as a manifestation of disaffectedness and inequality. Viewpoints diverged drastically when it came to solutions. A hot debate on criminalisation ensued in particular between the *framework of ethics and gender equality policy* on the part of the women's movement and the *framework of "prostitution as sex work"* on the part of the prostitutes' advocacy movement. Also presented are the agendas of all of the key actors from the standpoint of the study. Both

the women's movement and women's policy agencies supported the general criminalisation of paid sex. This goal was met with strong opposition, where men who opposed restrictions on prostitution and made traditional arguments on behalf of men's sexual rights were joined by a vigorous movement advocating for the rights of prostitutes.

Earlier RNGS research shows that women's movements succeed better when women's policy agencies take an active *insider* role, the women's movement is *close* to the left, the policy environment is *open*, the issue is a *priority* for the women's movement, and the women's movement is *cohesive*. The inclusion of women's movement goals in policies is also connected to the debate about state feminism. The RNGS research project has attempted to answer the question of whether the state can diminish gender inequality and take into account the demands of the feminist movement. Chapter 6 presents the study's findings viewed through the RNGS model.

Finally, Chapter 7 summarises the study's conclusions and defines the outcome of the policy process. In the process being examined, other factors were in favour of the women's movement succeeding, but the strength of the opposition eventually wore down the Left and thereby also the cohesion of the women's movement. The final outcome – limited criminalisation of paid sex – represented a failure for the women's movement. But because the women's movement was an active participant in the process, the outcome, according to the RNGS model, represents *co-optation*.

Key words: legislation, women's organisations, politics, political decision making, prostitution, criminalisation of paid sex, gender equality, Council for Gender Equality

Sisällys

Tiivistelmä	3
Sammandrag.....	5
Summary	7
Esipuhe	11
Tekijän kiitokset	13
1. Johdanto	15
1.1 Johdatus aiheeseen	15
1.2 Tutkimuskysymys.....	17
1.3 Aineisto	18
2. Prostituution määrittelyä	20
2.1 Prostituutio naisiin kohdistuvana väkivaltana.....	21
2.2 Prostituutio seksityönä.....	23
2.3 Prostituutio ja yhteiskunnan valtarakenteet	26
2.3.1 Prostituutio kontrollin välineenä	26
2.3.2 Prostituutio patriarkalisessa kapitalismissa	28
3. RNGS-malli.....	32
3.1. Tutkimuksen viitekehyksen keskeisiä käsitteitä	37
3.2. Poikkikulttuurisen vertailevan tutkimuksen tuloksia	39
4. Prostituutiopolitiikka ja sitä koskeva aiempi tutkimus	44
4.1 Prostituutiopolitiikan eri muotoja kansainvälisesti tarkasteltuna	44
4.1.1 Eurooppalaista prostituutiopolitiikkaa.....	44
4.1.2 Naisliikkeet ja prostituutiopolitiikka.....	45
4.2 Prostituutiopolitiikka Suomessa	48
4.2.1 Suomalaista prostituutiokeskustelua	48
4.2.2 Naisliike ja prostituutiolainsäädännön kehitys Suomessa	49
5. Seksien oston kriminalisointi poliittisena prosessina.....	55
5.1 Prosessin käynnistyminen.....	55
5.2 Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio -työryhmämietintö	59
5.2.1 Lausunnoissa esiintyneet kehukset.....	62
5.2.2 Keskeisten toimijoiden agendat	72
5.2.3. Johtopäätökset mietinnöstä ja lausunnoista	77
5.3 Mietinnöstä hallituksen esitykseksi	79

5.4 Eduskuntakäsittely.....	81
5.4.1 Makuukamarivalvontaa ja teledildoniikkalaitteita lähetekeskustelussa.....	82
5.4.2 Lakivaliokunnan käsittely.....	84
5.4.3 Palveluista hyväksikäyttöön – lakivaliokunnan mietintö	89
5.4.4 Rajoittamisen riemua suuressa salissa	91
5.5 Johtopäätökset poliittisesta keskustelusta	94
6. Prosessin analysointi RNGS-mallin avulla.....	99
7. Lopuksi	108
Lähteet	111

Esipuhe

Elina Aaltion tutkimus prostituutiosta ja siitä käytävästä poliittisesta ja yhteiskunnallisesta keskustelusta on tärkeä kriittinen puheenvuoro vähän tutkitusta aiheesta.

Syksyllä 2006 tuli voimaan laki, jolla seksin ostaminen ihmiskaupan uhreilta tai parituksen kohteilta kriminalisoitiin. Lain hyväksymistä edelsi vilkas keskustelu prostituutiosta, parituksesta ja ihmiskaupasta. Tämä julkaisu kuvaa tuolloin käytyä poliittista keskustelua. Tutkimuksessa seksin oston kriminalisointia on tarkasteltu poliittisena prosessina, jossa prostituutio näyttäytyi lähtökohtaisesti hyvin kiistanalaisena ja luonteeltaan voimakkaan ideologisesti latautuneena kysymyksenä.

Prostituutio on sukupuolittunut, yhteiskunnan valtarakenteisiin liittyvä ilmiö. Kun keskustellaan seksin oston kriminalisoimisesta, keskeiseksi nousee kysymys siitä, miten prostituutio määritellään. Julkisessa keskustelussa esillä ovat olleet vastakkaiset, voimakkaasti eri lähtökohtiin sitoutuvat näkökulmat. Kriminalisointia puoltavasta näkökulmasta prostituutio nähdään ihmisoikeusloukkauksena, väkivaltana ja hyväksikäyttönä. Prostituution puolustajat sen sijaan korostavat itsemääräämisoikeutta ja seksuaalisuuden toteuttamista ja nostavat keskeiseksi ongelmiksi lähinnä elinkeinon harjoittamisen vapautta rajoittavat konservatiiviset asenteet.

Aaltion tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että keskustelussa seksin oston kriminalisoinnista kiisteltiin siitä, millä käytännöillä parhaiten pystytään vähentämään ja ehkäisemään prostituutioon liittyviä haittoja ja etenkin prostituoitujen hyväksikäyttöä. Ideologinen ja syvällisempi keskustelu huono-osaisuuden ja alistamisen taustalla piilevistä rakenteista sen sijaan vaiennettiin tai sivuutettiin. Sekä Suomessa että muissa Pohjoismaissa ”ideologista prostituutiopoliitiikkaa” on kritisoitu vedoten niin sanottuun käytännön tietoon. Prostitutiopoliittisten linjausten taustalla on kuitenkin aina jokin ideologia. Tätä ei välttämättä lausuta ääneen, vaan ideologiset käsitykset ovat jo lähtökohtaisesti mukana ongelman määrittelyssä ja esitetyissä ratkaisuisissa. Aaltion tutkimus korostaa, että myös käytännön tietoon on suhtauduttava kriittisesti. Prostituutiosta tai ihmiskaupasta on vaikea saada yksiselitteisiä lukuja tai luonnehdintoja. Myös niillä tahoilla, jotka vastustavat seksin oston kriminalisointia niin sanottuihin pragmaattisiin näkökohtiin vedoten, on käytössään yhtä epävarmaa tietoa kuin kriminalisoinnin puolustajilla. Lähemmässä tarkastelussa ”pragmaatikkojenkin” agenda juontuu useimmiten ideologisista lähtökohdista.

Lain säätämisen yhteydessä eduskunta edellytti, että oikeusministeriö antaa

selvityksen lain toimivuudesta kolmen vuoden kuluttua lain voimaantulosta. Julkaisemalla Aaltion tutkimuksen tasa-arvoasiain neuvottelukunta haluaa osallistua prostituutiosta uudestaan käynnistyvään keskusteluun ja korostaa, että prostituutiossa on kyse paitsi yksittäisistä ihmiskohtaloista, myös yhteiskunnan valtarakenteista. Näitä rakenteita on mahdollista muuttaa politiikan avulla, jos niin haluamme.

Helsingissä 15.10.2009

Heidi Hautala
tasa-arvoasiain neuvottelukunnan
puheenjohtaja

Hannele Varsa
tasa-arvoasiain neuvottelukunnan
päsihteeri

Tekijän kiitokset

Kiitän valtiotieteiden tohtori, dosentti ja akatemiaturkija Anne Maria Holliä tutkimustyön ohjauksesta. Lisäksi kiitän tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa tämän tutkimuksen julkaisemisesta.

Helsingissä 15.9.2009 Elina Aaltio

I. Johdanto

Tarkastelen tässä tutkimuksessani naisliikkeen, prostituoitujen etuliikkeen ja tasa-arvoelinten toimintaa yhdessä poliittisessa prosessissa. Esittelen tässä luvussa tutkimuskysymykseni ja käyttämäni aineiston. Sitä ennen käyn läpi tarkastelemani debatin taustaa ja sitä, miksi olen valinnut aiheen tutkimukseni kohteeksi.

I.1 Johdatus aiheeseen

Kesällä 2006 eduskunta hyväksyi lain, jonka mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Kyse oli päätepiteestä prosessille, joka oli alkanut useampia vuosia aiemmin. Naisliike oli aloittanut keskustelun seksin oston kriminalisoinnista jo 90-luvun puolella. Tuolloin kriminalisointia oli ehdotettu seksuaalirikoslain uudistamisen ja järjestyslain yhteydessä. Vihdoin 2000-luvun alussa oikeusministeriöön perustettiin työryhmä pohtimaan keinoja vähentää ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota. Pienellä enemmistöllä työryhmä päätyi ehdottamaan seksin oston kriminalisointia ja tästä muotoiltiin hallituksen esitys. Esityksessä ehdotettiin, että *seksuaalipalvelujen* ostaminen olisi yleisesti rangaistavaa.

Koko prosessi oli kiistanalainen ja keskustelu ajoittain kiihkeää. Eduskuntakäsittelyn aikana hallituksen esitys muotoiltiin lakivaliokunnassa helpommin lähestyttäväksi kompromissiesitykseksi, joka lopulta hyväksyttiin seksin oston osittain kriminalisoivaksi laiksi. Osalle tulos oli pettymys, osalle torjuntavoitto. Kiistelyn seurauksena eduskunta oli päätenyt kompromissiin, joka monista tuntui lakiehdotuksen vesitetyltä versiolta.

Hallituksen esitystä kritisoitiin etenkin käytännön syistä: lakia olisi mahdotonta valvoa, näyttöä olisi vaikea saada, ostajien vähentyessä parittajien ote prostituoiduista tiukkenisi. Osa tuomioistuimista ja poliisiviranomaisista tosin uskoi myös päinvastaista. Ruotsin kokemuksia käytettiin tukemaan omia näkemyksiä puolesta ja vastaan. Keskustelua käytiin hyvin pragmaattisella tasolla. Selvää kuitenkin oli, ettei tutkimuksella ollut antaa yksiselitteisiä vastauksia päätöksen tueksi.

Kriminalisointia perusteltiin myös sillä, että se antaisi oikeanlaisen moraalisien viestin yhteiskunnalle lainsäädännön tasolla. Prostituutio nähtiin rakenteellisenä tasa-arvokysymyksenä, jossa toinen sukupuoli (naiset) oli alistettu toisen (miesten) tarpeiden tyydyttämiseksi. Prostituutio, paritus ja naiskauppa nähtiin vakavina ihmisoikeusloukkauksina jo itsessään. Yhtä kaikki myös tätä peruste-

lua vastustettiin. Monien mielestä rikoslakia ei tullut käyttää moraalisten kannottojen tekemiseen.

Tässä seksin oston kriminalisointiprosessissa oli aiempiin prostituutiokeskusteluihin verrattuna uutta prostituoitujen ja prostituoituja edustavien järjestöjen mobilisoituminen ja pääsy keskustelun keskiöön. 2000-luvun alussa järjestäytynyt Seksityöntekijöiden liitto Salli vastusti hallituksen esitystä. Salli määritteli prostituution ammatiksi ja prostituoituidut seksityöläisiksi, joiden itsemääräämisoikeutta oltiin rajoittamassa ja elinkeinovapautteen puuttumassa. Myös pidempään toiminut Pro-tukipiste kritisoi hallituksen esitystä prostituoitujen valintojen kunnioittamisen puutteesta.

Itseäni aihe kiinnostaa juuri keskustelun monimuotoisuuden vuoksi. Prostituutio on kiistanalainen, sukupuolittunut, yhteiskunnan valtarakenteisiin liittyvä ilmiö, johon liittyvistä ongelmista (syrjäytyminen, väkivalta, hyväksikäyttö, ihmisoikeusloukkaukset) saatetaan olla yhtä mieltä samalla kun itse prostituutio ja ongelmien syyt määritellään hyvin eri lähtökohdista, osittain myös toisensa poissulkevin tavoin. Prostituutio nähdään joko ongelmana itsessään eli väkivaltana, ihmisoikeusloukkauksena tai seksuaalisena ja kaupallisena hyväksikäyttönä. Vaihtoehtoisesti ongelma nähdään prostituution ulkopuolella, yhteiskunnan konservatiivisissa asenteissa, joilla pyritään rajoittamaan ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja seksin myyjän vapautta valita elinkeinonsa tai myyjän ja asiakkaan vapautta toteuttaa seksuaalisuuttaan.

Poliittisena kysymyksenä prostituutio näyttäytyy taistelukenttänä, jossa useimmiten ratkaisua etsivät tahot eivät edusta prostituoituja vaan puhuvat heidän ylitseen. Prostituoitujen sivuun jäämistä voidaan selittää prostituution ymmärtämisenä tilana, johon päädytään taloudellisen ja sosiaalisen syrjäytymisen kautta ja joka johtaa empiiristen havaintojen perusteella yhä syvempään marginalisaatioon. Empiirisen tutkimustiedon ollessa kuitenkin verrattain vähäistä edellä mainittu kuvaus voidaan helposti kyseenalaistaa. Prostituutiosta seksityönä puhuvat tahot pyrkivät todistamaan tapausesimerkeillä prostituoitujen voivan ja pärjäävän hyvin: prostituoitujen näkymättömyys julkisessa keskustelussa johtuu vain yhteiskunnassa toistaiseksi vallitsevasta ahdasmielisyydestä ja sitä kautta prostituoitujen tarpeesta suojella itseään ja perhettään ”huoran” leimalta. Paitsi politiikassa, myös naistutkimuksen piirissä aihe on saanut feministit jakautumaan jyrkän vastakkaisiin leireihin.

Yhteistä vastakkaisille näkemyksille kuitenkin on se, että prostituoituidut nähdään huono-osaisena, hyväksikäytettynä ja riistettynä ryhmänä. Prostituutio on kautta historian liittynyt erityisesti köyhyyteen ja huono-osaisuuteen ja siten sitä on käsitelty pitkälti sosiaalipoliittisena kysymyksenä. Myös 2000-luvun suomalaisen prostituutiokeskustelu liikkui tässä maastossa. Erimielisyyttä syntyi lähinnä siitä, tuliko prostituutioon puuttua sosiaalipoliittisin vai kriminaalipo-

liittisin keinoin. Tarkastelemalla ehdotettujen ongelmanratkaisujen perusteluja tarkemmin pääsee käsiksi vielä laajempaan kysymykseen yhteiskunnan valtarakenteista ja niiden vaikutuksesta ihmisen toimintamahdollisuuksien rajoihin. Lopulta kyse onkin paitsi käytännöllisistä ratkaisuista, joilla pyritään vastaamaan ihmisten välittömään hätään, myös syvemmistä materiaalisista ja ideologisista rakenteista, joita pyritään purkamaan tai säilyttämään.

Näkemyksestä riippuen prostituutioilmiöstä käytetään eri käsitteitä. Feministit puhuvat yhtäläisesti prostituutiosta, mutta prostituution toimijoita nimitetään eri tavoin. Oikeusministeriössä ja hallituksen esityksessä puhuttiin säännönmukaisesti *seksuaalipalveluista* sekä niiden myymisestä ja ostamisesta. Monet naisliikkeen edustajat, tasa-arvoelimet ja muut tahot kritisoivat prostituutiosta puhumista palveluna ja puhuivat mieluummin *prostituutiosta* ja *seksin ostosta*. Osa halusi lisäksi kutsua seksin ostajia *hyväksikäyttäjiksi* ja seksin myyjiä *hyväksikäytetyiksi*. Englanninkielisessä kirjallisuudessa esiintyy muoto *prostituted women*, jolla korostetaan prostituoitujen asemaa hyväksikäytön kohteena. Ruotsin lainsäädännössä käytetään muotoa *de prostituerade kvinnorna*. Myös itse prostituutio on Ruotsin naisrauhalaissa määritelty miesten naisiin ja lapsiin kohdistaman väkivallan muodoksi. Suomen kielessä asian voi ilmaista puhumalla *prostituutiossa hyväksikäytetyistä naisista*. Jos prostituutio ymmärretään näin, myös asiakkuudesta puhumista voidaan kritisoida siitä, että se vahvistaa prostituution mieltämistä palveluammattiksi. Seksialan liitto Salli puolestaan puhui prostituutiosta nimenomaan seksityönä korostaen näin sen määrittelemistä ammattina.

Suomessa oikeusministeriön sanavalintaa kritisoitiin muillakin kuin naisliikkeen perusteluilla. Väestöliitto huomautti, että seksuaalipalvelu-termiä ei tulisi käyttää, koska seksuaalisuus tarkoitti muutakin kuin toiminnallista seksiä. Suomen Seksologinen Seura puolestaan totesi, että seksuaalipalveluiden sijaan tulisi puhua *seksipalveluista*, koska seksuaalipalveluihin lukeutui mm. seksuaalineuvonta ja -terapia eikä näitä varmaankaan ole ollut tarkoitus kriminalisoida. Kriittikistä huolimatta työryhmämietinnöstä siirrettiin seksuaalipalvelu-termi myös hallituksen esitykseen. Pro gradu -työssäni tulen puhumaan prostituutiosta, seksin ostosta ja sen kriminalisoimisesta. Viitatessani suoraan oikeusministeriön työryhmämietintöön, hallituksen esitykseen tai muuhun tahoon, joka käyttää prostituutiosta järjestelmällisesti joitain muita käsitteitä, kirjoitan kyseisen tahon käyttämän määritelmän kurssiivilla.

1.2 Tutkimuskysymys

Seksin oston kriminalisointi oli poliittinen prosessi, jossa eri intressit kamppailivat keskenään. Kriminalisointi oli keskeinen kysymys etenkin naisliikkeelle,

joka koki tällaisen lainsäädännön olevan merkittävä edistysaskel sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta. Koska kyse oli prosessista, joka eteni ensi sijassa valtionhallinnosta eduskuntaan, naisliikkeen liittolaiseksi tasa-arvokysymyksissä voitiin mieltää tasa-arvoelimet. Analyysin välineeksi olen valinnut ns. RNGS-mallin. Kyseessä on kansainvälisen tutkimusprojektin (Research Network on Gender Politics and the State) kehittämä analyysikehikko, jonka avulla on systemaattisesti tutkittu naisliikkeiden vaikutusvaltaa ja tasa-arvoelinten roolia erilaisissa poliittisissa prosesseissa yli maa- ja kulttuurirajojen. Kysymys liittyy olennaisesti valtiofeminismin käsitteeseen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää voiko usein patriarkaaliseksi mielletty valtio olla feministinen. Pystyykö valtio vähentämään sukupuolten välistä eriarvoisuutta ja huomioimaan feministisen liikkeen vaatimuksia?

Tutkimuksessani pyrin selvittämään, edistivätkö tasa-arvoelimet naisliikkeiden tavoitteiden ja vaatimusten välittymistä politiikan sisältöihin ja millä ehdoilla tämä tapahtui. Mitkä naisliikkeen tai poliittisen ympäristön ominaisuudet edesauttoivat tai estivät naisliikkeen onnistumista tavoitteissaan? Mikä rooli tasa-arvoelimillä oli sukupuolinäkökulman sisällyttämisessä keskusteluun ja toimiko se tavalla, joka edisti naisliikkeen agendan toteutumista?

Tämän analyysin lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten kansalaiset, asiantuntijat ja poliitikot ymmärtävät mahdollisuutensa ohjata yhteiskunnan toimintaa. Missä menee raja yksityisen ja julkisen välillä? Voidaanko ihmisten käyttäytymistä ohjata moraalisisilla ohjesäännöillä? Tuleeko tähän pyrkiä vai siitä pidättäytyä? Prostituution kohdalla vastaus riippuu olennaisesti siitä, miten itse prostituutio määritellään. Määrittelemällä prostituutio työksi tai hyväksikäytöksi nähdään yhteiskunnan suhtautumisessa hyvin erilaisia ongelmia. Ilmiön määrittely siis vaikuttaa ongelmien määrittelyyn, mikä taas vaikuttaa suoraan siihen, millaisia ratkaisuja kysymykseen voidaan nähdä löytyvän. Lopulta kyse on myös siitä, nähdäänkö ratkaisun olevan poliittisen päätöksenteon ulottuvilla vai olemmeko voimattomia ulkopuolisten voimien edessä.

1.3 Aineisto

Tapaustutkimukseni havainto- ja analyysiyksikkönä on se poliittinen prosessi, joka johti rikoslain 20 luvun uudistamiseen seksin ostoa koskien. Prosessin alkupisteeksi olen määritellyt syksyn 2002, jolloin oikeusministeriö asetti työryhmän laatimaan ehdotusta rikoslain muuttamiseksi siten, että parannettaisiin mahdollisuuksia torjua ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota. Työryhmä antoi vuoden 2003 aikana oikeusministeriölle kaksi mietintöä koskien prostituutiota ja ihmiskauppaa. Näistä ensimmäisessä suositeltiin *seksuaalipalveluiden* os-

tamisen yleistä kriminalisointia. Prosessin päätepiteeksi olen valinnut kesäkuun 2006, jolloin eduskunta kriminalisoi seksin oston osittaisesti rikoslakia muuttamalla. Valinnat on tehty RNGS-mallin suuntaviivojen mukaisesti.

Aineistoni koostuu oikeusministeriön työryhmämietinnöstä ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio” ja siihen lausuntokierroksella annetuista kirjallisista lausunnoista, hallituksen esityksestä ja siihen lakivaliokuntakuulemisissa annetuista kirjallisista lausunnoista sekä lakivaliokuntamietinnöstä. Lisäksi aineistoon kuuluvat paitsi lakivaliokunnan pöytäkirjat, myös eduskuntakäsittelyn luonnetta kuvaavat suuren salin keskustelupöytäkirjat lähetekeskustelusta ensimmäiseen ja toiseen käsittelyyn sekä äänestyksiin. Eduskuntakäsittelyn kannalta merkittävyyttä ovat myös lakivaliokunnassa hallituksen esityksen yhteydessä käsitellyt kaksi seksin ostoja koskevaa lakialoitetta sekä lakivaliokunnan saamat lausunnot perustuslaki- ja hallintovaliokunnilta. Näiden asiakirjojen lisäksi analysoin keskustelun kontekstin syntyä kahden, prosessin alkuvaiheessa julkaistun, paritusrikollisuutta käsittelevän raportin ja niistä syntyneen lehtikirjoittelun kautta. Naisliikkeen yhtenäisyyttä olen analysoinut lausuntojen lisäksi eri puolueiden naisjärjestöjen tekemien kannanottojen ja puoluekokousaloitteiden kautta. Lisäksi olen tehnyt yhden taustahaastattelun saadakseni vastauksia kysymyksiin, joihin kirjallinen aineisto ei ole kyennyt vastaamaan.

2. Prostituution määrittelyjä

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen. Ensinnäkin tutkimuksen kohteena oleva keskustelu liittyy prostituutiosta käytyyn feministiseen keskusteluun. Feministisessä teoriassa vallitsee eriäviä näkemyksiä prostituution syistä ja olemuksesta. Esittelen tätä keskustelua sijoittaakseni tutkimani poliittisen prosessin feministisen teorian kontekstiin. Teoreettisessa keskustelussa eri näkemyksiä yhdistää prostituution liittäminen köyhyyteen, huono-osaisuuteen, syrjäytymiseen ja marginalisaatioon. Siinä mielessä prostituutio on olennainen sosiaalipoliittisen tutkimuksen kohde.

Toisekseen tutkimukseni liittyy valtiofeministiseen tutkimukseen. Se tapa, jolla feministisiä poliittisia kysymyksiä on käsitelty, havainnollistaa sitä, missä määrin valtio pyrkii vähentämään sukupuolten välistä eriarvoisuutta ja huomiomaan feministisen liikkeen vaatimuksia. Naisliikkeellä ja tasa-arvoelimillä on tässä prosessissa merkittävä rooli. Olen valinnut metodiksi analyysikehikon, joka on kehitetty nimenomaan sellaisen tutkimuksen työkaluksi, jolla voidaan selittää näiden toimijoiden välistä suhdetta ja vaikutuksia päätöksentekoon. Esittelen tämän luvun lopulla paitsi käyttämäni metodia, myös sitä valtiofeminististä teoriaa, johon oma tutkimukseni tämän metodivalinnan myötä liittyy.

Historiantutkimuksessa on keskitytty tutkimaan prostituoitujen, valtion, työläisyhteiskunnan ja ruumiin sääntelyn välisiä suhteita (O'Neill 2003, 16). Maggie O'Neillin mukaan ensimmäiset tutkimukset koskien prostituutiota nyky-yhteiskunnassa keskittyivät analysoimaan prostituutiota poikkeavana käytäytymisenä ja seksiorjuutena. Prostituutiota on käsitelty 1990-luvulla myös yhtenä ymmärrettävänä tapana tienata elantonsa yhteiskunnassa, joka suosii kulu-tusta ja tarjoaa miesten seksuaalisuudelle etuoikeutetun aseman. Kaksituhatta-luvulla prostituutioon myönteisesti suhtautuva feministinen tutkimus on ryhtynyt puhumaan prostituutiosta ”esittävänä eroottisena työnä”.

Laurie Shrage kiteyttää feministien ongelman seuraavasti: toisaalta feministit haluavat lakkauttaa syrjivät käytännöt, joilla on rangaistu ja kontrolloitu prostituoituja, mutta joilla on harvoin rangaistu asiakkaita tai parittajia – toisaalta feministit eivät voi hyväksyä prostituutiota ja seksiteollisuutta, koska ”feministit näkevät prostituution moraalisesti ja poliittisesti paheksuttavana” (Shrage 1989, 347). Seksiteollisuus on rakennettu syvään juurtuneille naisilla alista-ville asenteille ja arvoille, koska prostituutio on riippuvainen sellaisten periaat-teiden normalisoimisesta, jotka marginalisoivat naisia sosiaalisesti ja poliittisesti (Shrage 1989). Shragen mukaan prostituutiota ei kuitenkaan voida arvostella moraalisesti irrallaan siitä kulttuurisesta kontekstista, jossa se ilmenee. Prosti-

tuutio on ollut esimerkiksi keskiajan Ranskassa arvostettu ammatti, mutta nykyisessä länsimaisessa kulttuurissa se ei sitä ole. Naisten alistaminen prostituutiosta on Shragen mukaan kiinni kulttuuristamme, ei prostituutiosta itsestään. (Mt., 351.)

Prostituutiota koskevassa feministisessä keskustelussa on erotettavissa kaksi pääsuuntausta. Ensimmäinen suuntaus käsittelee prostituutiota sukupuolittuneena riistona ja osana naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Prostituoituneita nähdään naisina, joita seksiteollisuutta johtavat ja organisoivat tahot, enimmäkseen miehet, hyväksikäyttävät. Prostituution ja seksiteollisuuden yleensä nähdään tukevan ja vahvistavan prostituutiota patriarkaalisenä instituutiona, joka vaikuttaa kaikkiin naisiin ja sukupuolten välisiin suhteisiin. (O'Neill 2003, 328.) Toinen suuntaus näkee prostituution vapaasti valittuna työnä. Tässä keskustelussa keskitytään siihen, että seksiteollisuudessa työskentelevät naiset ansaitsevat samat oikeudet ja vapaudet kuin muutkin työntekijät. Näihin oikeuksiin kuuluvat mm. vapaus olla pelkäämättä, tulematta hyväksikäytetyksi tai pahoinpidellyksi. Tämän suuntauksen sisällä seksityö tai eroottinen työ on myös nähty naisia vapauttavaksi toiminnaksi.

Esittelen seuraavaksi tarkemmin nämä kaksi pääsuuntausta. Vaikka näkemykset ovat hyvin vastakkaiset, molempia suuntauksia yhdistää ajatus valtarakenteista, jotka estävät prostituoitujen vapautumisen. Käynkin lopuksi läpi myös niitä teorioita, jotka ovat lähestyneet prostituutiota ennen kaikkea yhteiskunnan valtarakenteiden määrittämänä toimintana.

2.1 Prostituutio naisiin kohdistuvana väkivaltana

Sheila Jeffreysin mukaan prostituutio sekä johtuu väkivallasta että johtaa väkivaltaan. Hänen mukaansa prostituutio on nähtävä miesten naisiin kohdistaman väkivallan muotona raiskausten, perheväkivallan (sic) tai muiden tämän väkivallan muotojen ohella. Nimeämällä prostituutio neutraalisti seksityöksi, hämmentää prostituutiosta hyväksikäytettyjen naisten mahdollisuuksia nähdä, mitä heille on tehty. (Jeffreys 1997, 252.)

Useissa tutkimuksissa on todettu, että lapsuudessaan hyväksikäytettyjen naisten osuus prostituoituista on suuri (Jeffreys 1997, 243.) Prostituoituneet naiset myös kohtaavat työssään monimuotoista väkivaltaa raiskauksista murhiin. Tämä näkökohta on yhteinen seksityöaktivistien kanssa. Prostituoitujen marginaalinen asema ja syrjintä johtavat siihen, että heidän ihmisoikeuksiaan on helppo loukata. Kun prostituutiosta puhutaan väkivaltana, ongelmaksi ei kuitenkaan nähdä prostituutioon kohdistuvia negatiivisia mielikuvia, marginalisaatiota ja stigmatisointia. Muiden muassa Andrea Dworkin on korostanut, että jo itse

prostituutio on naisen kehon hyväksikäyttöä. ”Prostituutiossa yksikään nainen ei pysy kokonaisena. On mahdotonta käyttää ihmisruumista siten kuin naisen ruumista prostituutiossa käytetään ja säilyttää ihminen kokonaisena.” (Dworkin 1992.)

Jeffreys jatkaa Dworkinin linjaa puhumalla seksiä ostavista miehistä ”hyväksikäyttäjinä” ”asiakkaiden” sijaan. Tällä argumentillaan Jeffreys kritisoi mm. prostituoiduista esitettyä kuvaa seksuaalisesti kyltymättöminä naisina, jolloin ostajan rooli on täysin sivuutettu. (Jeffreys 1997, 4.) Jeffreysin mukaan prostituutio on:

”miehistä seksuaalista käyttäytymistä, jota määrittelevät kolme elementtiä vaihtelevasti yhdistettyinä: vaihtokauppa, vapaa sukupuolielämä, emotionaalinen välinpitämättömyys. Prostituoidun hyväksikäyttäjä on kuka tahansa mies, joka seksuaaliseksi tyydytyksekseen, usein tai ajoittain, pelkistää ihmisen seksuaaliobjektiksi rahaa tai muuta maksua käyttäen.” (Mt., 4. *Suomennos E.A.*)

Evelina Giobbe, prostituutiosta selviytyneiden ja eroon pyrkivien naisten järjestön WHISPERin (Women Hurt in Systems of Prostitution) perustaja ja entinen prostituoitu, on puolestaan esittänyt, että prostituutio on seksuaalista väkivaltaa, joka lähimmin muistuttaa raiskausta avioliitossa. ”Toisin kuin työ sopimus, avioliittosopimus ja prostituutio perustuvat molemmat omistussuhteeseen ja ehdottomaan seksuaaliseen valtaan naisen ruumiiseen nähden”, Giobbe kirjoittaa (Giobbe 1991; Jeffreys 1997, 268).

Giobbe on määritellyt perinteisen avioliiton naisen ruumiin pitkäaikaisena, yksityisenä omistussuhteena ja prostituution julkisena, lyhytaikaisena omistussuhteena. Raiskauksen ja prostituution rinnastamisen puolesta puhuvat WHISPERin haastatteleminen naisten kuvaukset prostituution jälkeisestä elämästä. Seuraukset ovat hämmästyttävän samanlaisia raiskauksesta aiheutuvien kärsimysten kanssa. Näitä ovat mm. nöyryytyksen, alennuksen, häpäisyn ja likaisuuden kokemus. Prostituoidut tuntevat samanlaisia vaikeuksia luoda intiimisuhteita miehiin kuin raiskauksen uhrin. He tuntevat halveksuntaa ja vihaa miehiä kohtaan. He näkevät painajaisia, kokevat pelkoa ja syvää emotionaalista tuskaa. (Mt.)

Kathleen Barry on määritellyt prostituution äärimmäisenä ja kristallisoituneimpana seksuaalisen hyväksikäytön muotona, jossa naisista tehdään objekteja redusoimalla heidät seksiin. Tällä oikeutetaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja heidän myymistään markkinoilla. (Barry 1995.) Seksuaalinen esineellistäminen erottaa naiset heidän ruumiistaan ja siten heistä itsestään. Prostituoidut pyrkivät suojautumaan tätä vahingoittamista vastaan eri tavoin. Monet mm. aloittavat toiminnan muuttamalla nimensä erottaakseen oman identiteettinsä prostituoidun identiteetistä. Lisäksi prostituoidut käyttävät erilaisia etäännyttämisstrategioita. Prostituoidut mm. ottavat emotionaalista etäisyyttä tilanteeseen samaan tapaan kuin raiskauksen uhrin. (Mt.)

Prostituutiota vastustavien aktivistien mielestä prostituution legitimoiminen

tavalliseksi työksi voisi olla kohtalokasta monille naisille ja tytöille. WHISPER on huomauttanut, että seksityöaktivistien peräänkuuluttamien prostituutiosta tarvittavien taitojen ja kykyjen määrittäminen on varsin hankalaa. Tarvittavia ”taitoja” olisivat mm. seksuaalisen aktin suorittaminen, nautinnon teeskenteleminen, kaikenlaisen ruumiin vahingoittamisen sietäminen ja oman ruumiin käytön salliminen kaikin kuviteltavissa olevin tavoin. (Raymond 1998.) Prostituutitua kohdellaan tavalla, joka missä tahansa muussa yhteydessä määriteltäisiin seksuaaliseksi häirinnäksi, hyväksikäytöksi tai väkivallaksi: loukkaavaa ja epätoivottua käytöstä ”työnantajan” puolelta, ei-toivottua seksuaalista huomiota, väkivaltaa, raiskauksia sekä uhkaavaa ja loukkaavaa käytöstä. Prostituutioon nähdään lisääntyvässä määrin toimivan mallina myös yksityisessä parisuhteessa harjoitettavalle seksille. Barry on esittänyt, että miehet alkavat vaatia vaimoiltaan ja rakastajattariltaan prostituoiduilta oppimiaan ”outoja” seksiaktiiviteetteja ja siten pornografia päätty koteihin. (Barry 1979; Chapkis 1997, 14.) Kaupallisen seksin nähdään lopulta olevan vastuussa kirjaimellisesta ja symbolisesta väkivallasta naisia kohtaan (mt., 15).

Naistutkijat, jotka näkevät prostituutioon naisiin kohdistuvana väkivaltana, ovat esittäneet, että prostituutio on yleistä hallitsevan luokan, miesten, valtaa naisiin nähden. Janice G. Raymond kirjoittaa, että prostituutiota on olemassa, koska merkittävälle määrälle miehiä on annettu sosiaalinen, moraalinen ja laillinen lupa ostaa naisia niin halutessaan. Parittajat ja kauppaajat käyttävät hyväksien naisten köyhyyttä ja eriarvoisuutta. ”Prostituutio on viimeinen selviytymiskeino, ei valinta, miljoonille maailman naisille.” (Raymond 2005.)

Feministisessä keskustelussa on myös suuntaus, joka vastustaa kaikkea seksiä ja seksuaalisuutta sillä perusteella, ettei niitä voida irrottaa miesten ylivallassa naisiin. Heille prostituutio ja pornografia paljastavat tämän rakenteen selkeimmin. Tämän lähestymistavan mukaan ei ole riittävästi vastustaa muutamia selkeimmin hyväksikäytettäviä seksinharjoittamismuotoja, vaan seksi itsessään tulee kieltää. Heidän mukaansa seksiä ei voida käyttää miesten ylivalan purkamiseen, koska se on luotu ylivalan kautta ja sitä varten. Prostituoidut nähdään passiivisina seksiohjeina, jotka eivät määritelmällisesti voi olla seksityöläisiä, koska tämä olisi aktiivista toimintaa. (Chapkis 1997, 17–19.) Tätä ryhmää voidaan kuitenkin pitää marginaalisena.

2.2 Prostituutio seksityönä

Prostituutiosta ammattina ja seksityönä on julkaistu paljon kirjallisuutta, josta suuri osa on prostituoituina itse työskentelevien tai työskennelleiden feministien kirjoittamaa. Tavoitteena on saada prostituoituina työskenteleville miehille

ja naisille samat oikeudet kuin muillekin työntekijöille. Tämä keskustelu keskittyy pääosin kansalaisoikeuksiin liittyviin kysymyksiin. Seksityö-keskustelun tavoitteena on osoittaa, että myös prostituoidut voivat kokea ylpeyttä tekemästään työstä. Prostituutiolle halutaan sama tunnustus kuin muillekin palveluammattaille. Prostituoiduista puhuminen hyväksikäytettyinä ja prostituutiosta puhuminen hyväksikäyttönä tekee prostituoiduista toiminnan kohteita sen sijaan, että he voisivat olla tasavertaisia toimijoita yhteiskunnassa. Siksi seksuaalisen hyväksikäytön sijaan on puhuttava seksityöstä. (Leigh 1997, 230.)

Seksityö-keskustelussa vapaaehtoisen ja pakotetun prostituution välinen ero nähdään merkittävänä. Muun muassa Jill Nagle on kritisoinut julkista ja feminististä keskustelua siitä, etteivät ne onnistu tekemään tätä eroa. Hänen mukaansa ero on yhtä merkittävä kuin vapaaehtoisen yhdyntän ja raiskauksen välinen ero (Nagle 1997, 2). Toisekseen Nagle on kritisoinut feminististä tutkimusta seksityöläisten jättämisestä keskustelun ulkopuolelle. Nagle argumentoi, ettei perinteinen feministinen analyysi seksuaalisesta sorrosta riitä viitekehukseksi, jonka kautta kaupallista seksiä voidaan kattavasti tulkita (Nagle 1997, 2). Kirjassaan *Whores and Other Feminists* (1997) Nagle on pyrkinyt antamaan äänen feministisistä prostituutiokeskustelusta syrjityille seksityöläisfeministeille. Siinä missä heteroseksuaaliset, naimisissa olevat naiset eivät Naglen mukaan kykene riittävästi ymmärtämään lesboutta, eivät myöskään seksityötä tekemättömät feministit kykene riittävästi ymmärtämään prostituutiota. Näin ollen artikkelikoelmassa seksityöläiset eivät puhu kutsuttuina vieraina vaan feminismin erityisasiantuntijoina. (Mt., 3.) Nagle myös kirjoittaa, että vaikka moni feminististä ei olekaan työskennellyt seksityöläisenä, moni on kuitenkin elänyt avio- tai avoliitossa. Myös tällainen liitto voidaan nähdä seksin ja rahan vaihtona, jolloin suurta eroa muiden ja seksityöfeministien välille ei tulisi tehdä. (Mt., 4.)

Tawnya Dudash puolestaan on esittänyt, että seksiteollisuudessa työskenteleminen voi olla voimaannuttavaa naisille, koska he saavat tunteen oman ruumiinsa kontrolloimisesta ja kykenevät siten paremmin pitämään kiinni omista rajoistaan ja torjumaan seksuaalista häirintää. Lisäksi hän uskoo, että seksityön avulla voidaan opettaa miehiä naisen seksuaalisuudesta ja seksuaalisista tarpeista ja siten vähentää sukupuolten välistä seksuaalista eriarvoisuutta. (Dudash 1997, 115–117.)

Toisaalta voidaan myös kyseenalaistaa koko ammatinvalinnan vapaaehtoisuus yleensä. Wendy Chapkis kirjoittaa, että naiset voivat ylipäättään harvoin vapaasti valita, koska heidät on asetettu epäedulliseen asemaan sukupuolen, rodun ja luokan hierarkisissa rakenteissa. (Chapkis 1997, 52.) Sen sijaan prostituutio voidaan nähdä naiselle rationaalisenä valintana yhteiskunnassa, jossa lopulta hyvin harvalla ihmisellä on ylellinen mahdollisuus tehdä vapaita valintoja. Seksityö-feministit vastustavat näkemystä pornografiasta valtana ja väkivaltana. He

myös monesti kritisoivat prostituutiota vastustavia feministejä konservatiivisesta moralisoinnista, jolle ainoa hyväksyttävä konteksti seksille on rakkaus, parisuhde ja molemminpuolinen nautinto. (Mt., 14.) Seksityö-feministien mukaan raha voi seksityössä korvata vastavuoroisuuden.

Seksilibertaristit ovat puolestaan pyrkineet ratkaisemaan prostituution ongelman erottamalla seksin sen kaikesta kulttuurisesta painolastista. Steven Seidman erottaa nämä libertaristit seksuaaliromantikoista, jolle tietyt seksuaaliset aktit sisältävät moraalisen merkityksen. Libertaristeille seksillä on monia merkityksiä ja se nähdään legitimiinä monenlaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Heille seksin merkitys ei ole sidottu mihinkään, vaan se on jokaisen yksilön itse määriteltävissä. Yhteiskunta ei sen sijaan voi tätä määritelmää tehdä. Libertaristeille ”suostumus” korvaa romantikkojen ”vastuu”-käsitteen seksietiikan mittarina. Seidman esittää, että tämän seurauksena seksin merkitys yksilöityy siten, että sosiaalisilla rakenteilla, kuten sukupuolten välisellä eriarvoisuudella, ei enää ole merkitystä. (Seidman 1992; Chapkis 1997, 21.)

Seksilibertaristeille seksi edustaa naisten valtaa miessukupuoleen nähden. Naisten seksuaalinen toiminta pitäisi nähdä naisten vallan, ei alistamisen tai hyväksikäytön, lähteenä. Camille Paglian mukaan naisilla on seksuaalista valtaa, ja miehet joutuvat maksamaan heille päästäkseen seksuaaliseen kontaktiin. (Chapkis 1997, 22.)

Libertaristien ja romantikkojen väliin jää ryhmä, jota Chapkis nimittää ”seksiradikaaleiksi” feministeiksi. He eivät edellä kuvattujen seksilibertaristien tavoin halua korvata vastuullisuuden etiikkaa suostumuksen etiikalla. Sosiaalinen ja poliittinen konteksti yksilön taustalla on heille merkityksellinen. (Chapkis 1997, 23.) Seksiradikaalit jakavat seksiä vastustavien ja romantikkofeministien näkemyksen seksistä selvästi epätasa-arvoisten rakenteiden osana, mutta näkevät seksin kamppailun alueena, ei pysyvien valtarakenteiden kenttänä. Hekin pyrkivät muuttamaan vallitsevaa seksuaalista määräysvaltaa, mutta eivät pyri siihen seksin kieltämisellä tai puhdistamisella. Naiset voivat sen sijaan ottaa käyttöönsä seksuaalisen kielen ja käytöksen, merkityksellistää ne uudelleen ja käyttää niitä hyödykseen siinä missä niitä on ennen käytetty heitä vastaan. (Mt., 26.)

Seksiradikaaleille seksuaalinen interaktio on aina sidonnainen poliittiseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Ero radikaalifeministien ja seksiradikaalien feministien välillä ei ole siinä, pitäisikö huomioda sukupuolten väliset eriarvoistavat rakenteet, joissa seksi konstruoidaan, esitetään ja suoritetaan. Ero syntyy siitä, onko seksin tarkoitus ja funktio täysin määrätty seksistisestä sosiaalisesta järjestyksestä käsin. (Chapkis 1997, 29.) Siinä missä radikaalifeministit väittävät, että seksuaaliset patriarkaatin representaatiot luovat todellisuutta, seksiradikaalit feministit ajattelevat seksin olevan kulttuurinen taktiikka, jota voidaan käyttää miesten ylivallan vahvistamiseen, mutta myös sen murentamiseen. Prostituotua

ei voida kutistaa seksiobjektiksi, vaan prostituutio ymmärretään toimijuuden tilaksi, jossa seksityöläinen käyttää hyväkseen vallitsevaa sosiaalista järjestystä. (Mt., 29–30.) Prostituoitu voidaan nähdä symbolina naisten auktoriteetille ja uhkana patriarkaatille.

2.3 Prostituutio ja yhteiskunnan valtarakenteet

2.3.1 Prostituutio kontrollin välineenä

Gail Pheterson toteaa teoksessaan *The Prostitution Prism* (1996), että prostituutiota tarkastellaan ennakkoluulojen ja tunteiden prisman läpi, joka hajottaa ymmärrystä ja mielenkiintoa ja vääristää todellisuutta. Pheterson ei lähesty prostituutiota kaupallisena seksinä, vaan ”prostituutiota” ja ”prostituotua” käsitteinä. Hänen mukaansa prostituutio voidaan nähdä sosiaalisena kontekstina ja prostituoitu sosiaalisena statuksena. Tässä mielessä prostituutio näyttäytyy sosiaalisen kontrollin seksistisenä välineenä. Tämä kontrolli on sisällytetty sekä syrjivään oikeuskäytäntöön, yksipuoliseen tieteelliseen tutkimukseen, ennakkoluuloihin että defenseisiin, mutta ennen kaikkea sukupuolten välisiin valtasuhteisiin. (Pheterson 1996, 8–10.) Tutkimalla tällaisten syvään juurtuneiden, epäoikeudenmukaisuutta legitimoivien rakenteiden taustalla olevia mekanismeja, päädytään yleisempään kysymykseen naisten taistelusta taloudellisen, sosiaalisen, ruumiillisen ja seksuaalisen autonomian puolesta (mt.).

Phetersonin mukaan ihanteita, kuten kunniaa, hyveellisyyttä, viattomuutta tai siveellisyyttä, käytetään mystifioimaan naisten sosiaalista kontrollia. Syrjivät, naisten käyttäytymistä rajoittavat käytännöt esitetään välttämättöminä, jotta voidaan suojella viattomia naisia sukupuolitautitartunnoilta tai moraaliselta rappiolta. Tartunnan saaminen tai moraalinen rappio puolestaan on kohtalokasta vain naisille. Sääntöjä rikkoneet naiset nähdään pahoina tai langenneina. Pahoina, jos he ovat toimineet omista intresseistään käsin ja omaksi hyödykseen – langenneina, jos he ovat joutuneet pahanilkisen miehen saaliiksi. Motiivista riippumatta naisille asetettujen rajojen sisältä karanneet leimataan ”huoriksi” ja heidät erotetaan siten ”hyveellisistä naisista”. (Mt., 11.) Jako kunniallisiin ja kunniaattomiin naisiin onkin Phetersonin mukaan huoran leiman ehkäpä salakavalin poliittinen tehtävä. Jako eristää prostituoitua tehokkaasti muista naisista, mutta lisäksi se tekee monista oikeuksista ja vapauksista naisille saavuttamattomia. Prostituutio-käsitettä käytetään siten kaikkien naisten kontrolloimisen välineenä. Eksplisiittisesti huoran leima kohdentuu vain prostituoituihin, mutta implisiittisesti se kohdistuu kaikkiin naisiin. Siinä missä prostituoitu on huoran ruumiillistuma ja määritelmällisesti sylliseksi todettu, kaikki muut naiset ovat epäilyksen ja syytteen alaisia. (Mt., 11.)

Tämän voi havaita jo peruskoulussa, missä yksi yleisimmistä tyttöihin kohdistetuista kontrolloikeinoista on kutsua heitä huoriksi. Tätä hallintakeinoa käytetään myös institutionaalisella tasolla, esimerkiksi valtion taholta. Ei-toivottua maahanmuuttoa ei ole useimmiten hyväksyttävää rajoittaa avoimen rasmin ja muukalaisvihan nimissä, mutta seksismin harjoittamista ei välttämättä kritisoida. Köyhistä maista tulevia naisia saatetaan rikkaammissa maissa automaattisesti syyttää prostituutiosta tai yrityksestä tulla sitä harjoittamaan, ja tämän varjolla heidät voidaan karkottaa tai evätä maahanpääsy kokonaan. (Mt., 20.) Myös Suomessa rajalta käännyttäminen prostituution harjoittamisepäilyn perusteella on ulkomaalaislain uudistamisen myötä ollut mahdollista vuodesta 1999 alkaen.

Phetersonin mukaan on löydettävissä neljä merkittävää instituutiota, jotka säätelevät miesten ja naisten välisiä suhteita. Näitä ovat pakollinen heteroseksuaalisuus, avioliitto, reproduktio ja prostituutio. Kaikille näille instituutioille yhteistä on epätasa-arvoisuus. Ensinnäkin näissä instituutioissa miehillä on enemmän valtaa, autonomiaa, oikeuksia, resursseja, rahaa ja statusta kuin naisilla. Toisekseen kaikissa näissä instituutioissa naisten täytyy tarjota palveluksia miehille. Kolmanneksi miehet käyttävät väkivaltaa tai sen uhkaa kontrolloidakseen, pelotellakseen tai hallitakseen naisia. Prostituutio kuitenkin poikkeaa kolmesta muusta instituutiosta siinä, että se on naisille illegitiimiä toimintaa kun taas muut instituutiot kuuluvat naisille hyväksytyyn toiminnan piiriin. Toisin kuin avioliitossa, prostituutiossa seksi on eksplisiittisesti tunnustettu naisen tekemäksi työksi. Nainen on siten siirtynyt miesten kanssa vastavuoroisempaan suhteeseen siinä missä avioliitossa palveluiden tarjonta on rajoittamatonta eikä niitä tunnusteta. Laillinen ero avioliiton ja prostituution välillä on naisen toimiminen julkisella tai yksityisellä alueella. Pheterson haluaa korostaa, että niin prostituutiota kuin avioliittoakin koskevat lait vahvistavat naisten syrjintää sen sijaan että estäisivät sen. Molemmilla kontrolloidaan naisten seksuaalista, reproduktiivista ja taloudellista käyttäytymistä. Prostituutiolainsäädännön tavoitteena ei ole tuomita syrjintää tai hyväksikäyttöä vaan rajoittaa naisten taloudellista ja maantieteellistä liikkumista. (Pheterson 1996, 14–16.)

Pheterson kritisoi sitä, että kansainväliset organisaatiot, etenkin YK, olettavat kaiken prostituution olevan pakotettua, ja että kaikki prostituoidut olisivat valtion suojeluksen tarpeessa myös tahtonsa vastaisesti. Prostituutioaktivistit ovat kokeneet tällaisen oletuksen naisten riippuvuudesta ja uhriutumista hyvin ongelmalliseksi, koska se rationalisoi mielivaltaisen naisten kontrolloimisen suojelun nimissä samalla kun se määrittää naisten toimijuutta lain suojan ulkopuolelle. (Pheterson 1996.) Lisäksi kiistely naisten toimijuudesta tai uhriutumisesta prostituutiosta on Phetersonin mielestä harhaanjohtavaa. Ensinnäkään ne eivät ole toisensa poissulkevia, sillä naiset ovat toisinaan joutuneet uhreiksi nimenomaan pyrkiessään kohti suurempaa vapautta ja toimijuutta. Toisekseen

naisten käyttäytymisen kontrollointi ei saa olla vastaus miesten harjoittamaan väkivaltaan. Mikäli prostituoidut joutuvat kohtaamaan väkivaltaa asiakkaiden taholta, ongelman ratkaisun ei pitäisi olla naisten vaan miesten käyttäytymiseen puuttuminen. Kolmanneksi kiistely vapaaehtoisten ja prostituutioon pakotettujen prosenttiosuuksista ei ole niinkään tärkeää ottaen huomioon, että molemmista syistä prostituoituina toimivia naisia rangaistaan lainsäädännöllä ja leimataan yhteiskunnassa. (Pheterson 1996, 18.) Näin voikin olla, mutta keskustelu prostituution vapaaehtoisuudesta ei yksinomaan kosketa sitä, kuinka suuri osa prostituoituista on eksplisiittisesti vapaaehtoisia tai pakotettuja. Yhteiskunnalliset valtarakenteet vaikuttavat merkittävästi sekä ns. vapaaseen tahtoon että vallinnanmahdollisuuksiin. Tästä lähtökohdasta käsin prostituution olemassaoloa on mielenkiintoista pohtia osana taloudellisten sortorakenteiden analyysia. Kuten seksityö-feministit ovat esittäneet, työn tekeminen ylipäätään ei ole vapaa valinta. Marxin mukaan niiden, jotka eivät omista tuotantovälineitä, on pakko myydä työvoimansa. Näin ollen palkkatyöläisen tekemää työsopimusta ei voida pitää vapaana sopimussuhteena. Feministien ongelmaksi muodostuukin kysymys prostituutiosta muista riistotyön muodoista eroavana sortona.

Tarkastellakseni prostituution, palkkatyön ja sorron suhdetta tarkemmin, esittelen seuraavaksi Carole Patemanin teoriaa yhteiskuntasopimusteorian salaisesta lisäpöytäkirjasta.

2.3.2 Prostituutio patriarkalisessa kapitalismissa

Carole Pateman (1988) on tarkastellut prostituutiota osana patriarkaalista kapitalismia yhteiskuntasopimusteorioiden valossa. Yhteiskuntasopimusteorioiden mukaan luonnontilassa eläneet yksilöt ovat tehneet sopimuksen korvatakseen epävarman luonnollisen vapauden yhteiskunnallisella vapaudella. Lähtökohtaisesti kaikki syntyvät vapaina ja tasa-arvoisina. Yksilöiden valtaa toisiinsa nähden ei voida legitimoida muuten kuin että yksilö suostuu hallittavaksi. Tästä kollektiivisesta suostumuksesta on syntynyt valtio, joka vastavuoroisesti takaa yksilöiden poliittiset oikeudet ja vapauden. (Paloheimo & Wiberg 1996, 108.) Yksilöiden motiivia luopua luonnollisesta vapaudesta on selitetty sillä, että luonnontilan vapaus oli liian epävarmaa ja siten järjestäytyneen yhteiskunnan perustaminen on rationaalinen valinta. Ilman lainsäädäntöön perustuvaa järjestystä ihmiset olisivat toistensa harjoittaman mielivallan kohteena. Lainsäädäntö rajoittaa ihmisten vapautta, mutta samalla turvaa ihmisille järjestäytyneen yhteiskunnan puitteissa vapaan toiminnan mahdollisuuden. (Mp.) Carole Pateman on teoksessaan *The Sexual Contract* kritisoinut yhteiskuntasopimusteorioita mieskeskeisyydestä ja siitä, että ne oikeuttavat alistamisen esittämällä sen vapautena (Pateman 1988, 39).

Yhteiskuntasopimusteorioiden ongelmana on, että ne puhuvat yksilöistä su-

kupuolineutraalisti, vaikka tarkemmin tarkasteltuna kysymyksessä ovat nimenomaan miesten oikeudet ja vapaudet. Pateman korostaa, että naiset ja miehet eivät kuitenkaan ole samassa asemassa sopimukseen nähden. Patemanin ”alkuperäiseksi sopimukseksi” nimittämä järjestäytyneeseen yhteiskuntaan siirtyminen tehtiin vain vapaiden miesten kesken. Koska naiset on jätetty sopimuksen ulkopuolelle, heidät on myös jätetty osattomiksi poliittisesta vapaudesta eivätkä he siten ole vapaita yksilöitä. Näin ollen naiset eivät myöskään ole vapaita tekemään muita sopimuksia vaikkapa avioliitossa. (Pateman 1988, 50.) Ennen kaikkea Pateman näkee yhteiskunnan patriarkaalisena järjestelmänä, jossa miehet ovat tehneet veljellisen sopimuksen paitsi yhteiskuntajärjestyksestä, myös naisista. Tämä yhteiskuntasopimusta edeltävä ”seksuaalinen sopimus” estää naisia miesten tavoin saavuttamasta vapautta ja tasa-arvoa.

Avioliittosopimus on Patemanin mukaan perustavanlaatuisen osa patriarkaalista järjestystä. Havainnollistaakseen näennäisesti tasapuolisten sopimuskumppaneiden tosiasiallista eroa Pateman viittaa käytännön esimerkein naisten alistaiseen asemaan avioliitossa kautta historian: naisen omaisuus on siirtynyt miehen hallintaan, naisen on tullut ottaa miehen nimi tai naisen raiskaamista avioliitossa ei ole pidetty rikoksena¹. (Pateman 1988.) Avioliiton ohella miehet ylläpitävät seksuaalista sopimusta myös prostituution kautta. Patemanin mukaan prostituutio on erottamaton osa patriarkaalista kapitalismia, missä miehet voivat ostaa käyttöoikeuden naisen kehoon. (Pateman 1988, 189.) Kun prostituutio määritellään työksi, prostituoitu nähdään yksilönä, joka omistaa ruumiinsa tuotantovälineenä ja josta hän voi itsensä ulkoistaa. Muiden kapitalististen suhteiden tavoin prostituutio olisi näin liiketoimintaa, jossa seksin ostaja ja seksin myyjä tekevät sopimuksen. Tällöin itse prostituutiosta ei nähdä ongelmaa, vaan ongelma on työn ehdoissa. (Mt., 191.) Prostituution kritisoijia syytetään prostituoitujen halveksumisesta. Tämä on Patemanin mukaan kuitenkin yhtä legitimiä kuin kapitalismin kritisoijien syyttämistä työntekijöiden halveksunnasta. Lähestymällä kysymystä veljesten solmiman seksuaalisen sopimuksen kautta, prostituution tarkastelussa voidaan keskittyä miesten, ei naisten ongelmalliseen toimintaan.

Avioliiton ulkopuolisen seksin tultua moraalisesti hyväksytyksi, prostituutio on myös yritetty esittää ”vapaan rakkauden” harjoittamisen muotona. Pateman kuitenkin kritisoi tätä toteamalla, että silloinkin, kun seksiä harjoitetaan ilman rakkautta, motiivina on molemminpuolinen seksuaalinen vetovoima ja tyydytys. Prostituutiosta naisen kehoa käytetään yksipuolisesti miehen seksuaaliseen tyydytykseen. Prostituution rinnastaminen rakkaudettomaan seksiin ja ihmisen

¹ Suomessa laki on muuttunut näiltä osin 1900-luvun aikana: aviomies toimi puolisonsa edusmiehenä vuoteen 1930 asti, raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin 1994.

luonnollisten tarpeiden tyydytyksen välineeksi on mahdollista vain siinä kontekstissa, jossa miehet ovat legitimoineet oikeuden naisen kehoon kapitalistisilla markkinoilla. (Mt., 198.) Pateman pyrkii empiirisen tiedon avulla todistamaan, ettei prostituutiossa ole kyse vain seksuaalisen tarpeen tyydyttämisestä. Esimerkkinä hän käyttää Birminghamia, jossa jopa neljännes prostituoitujen asiakkaista maksaa käsillä tapahtuvasta hyväilystä. Tämän ”tuotteen” tilaus on nähtävissä osana maskuliinisen seksuaalisuuden konstruktiota. Miehen seksuaalisen tyydytyksen tulee tapahtua naisen kehon kautta siitäkin huolimatta, ettei se edellyttäisi tunkeutumista kehoon. Prostituutio takaa sen, että mies voi halutesaan ostaa seksiaktin ja siten harjoittaa patriarkaalista oikeuttaan. (Mt., 199.)

Pateman vastustaa prostituution luokittelua työksi ja käy yksityiskohtaisesti läpi, millä tavoin prostituutio eroaa palkkatyöstä. Ensinnäkin prostituoidut joutuvat työssään jatkuvasti väkivallan kohteeksi. Monissa ammateissa työntekijät joutuvat työtapaturmien uhreiksi, mutta prostituutio eroaa näistä ammateista siinä, että prostituoituja pahoinpidellään, koska he ovat naisia. (Mt., 200.) Prostituutio on myös esitetty yhtenä yleisen työvoiman riiston muotona. Vaikka prostituutiosopimus tehdäänkin kapitalistisilla markkinoilla, Patemanin mukaan se kuitenkin eroaa olennaisesti palkkatyösopimuksista. Ensinnäkin prostituoitu ei solmi sopimusta työnantajan, vaan asiakkaan kanssa. Samoin kuin työntekijä, prostituoitu suostuu sopimuksessa siihen, että hänen työvoimansa on maksajan käytössä hänen persoonaansa ja ruumistaan myöten sovitun ajanjakson verran. Kapitalistilla ei kuitenkaan ole erityistä mielenkiintoa työvoiman ruumista ja persoonaa kohtaan, vaan ainoastaan lisäarvoa kohtaan. Tilaisuuden tullen kapitalisti pyrkiiin korvaamaan ihmistyövoiman koneilla. Prostituutiossa maksava osapuoli sen sijaan on ensisijaisesti kiinnostunut nimenomaan prostituoidun ruumiista ja mielestä. Vaikka monissa palkkatyön muodoissa työvoimaa ei voi erottaa työntekijän ruumiista, niissä ei kuitenkaan makseta yksipuolisesta pääsystä työntekijän ruumiiseen kuten prostituutiossa. (Mt., 204.) On toki olemassa ammatteja, joissa työnantaja on nimenomaisesti kiinnostunut työntekijän ruumiista. Pateman nostaa esimerkiksi urheilijoilla käytävän kaupan. Prostituutio jälleen kerran eroaa tästä siinä, etteivät seksin ostajat ole kiinnostuneita vain prostituoidun ruumiista, vaan myös hänen psyykkisestä toiminnastaan.

Prostituution erottaa siihen rinnastetuista työn muodoista nimenomaan seksuaalinen kontakti. Muista fyysisen kontaktin muodoista eroten seksuaalinen kontakti on tiukasti kiinni oman itsensä kokemisessa. Suojellakseen itseään prostituoidut etäännyttävät itsensä seksuaalisesta käytöstä. He ovat kehittäneet tätä tarkoitusta varten monia etäännyttämisstrategioita. Nimenomaan tässä kohdin prostituoidun ja seksin ostajan intressit eroavat merkittävästi toisistaan. Haastattelututkimusten perusteella seksin ostajalle ei riitä, että prostituoitu on hänen palveluksessaan – prostituoidun tulee myös haluta tuottaa ostajalle sek-

suaalista tyydytystä. Tästä lisäksi seuraa, ettei prostituoidun myymille palveluille ole mitään tarkkaa määritelmää siitä, miten palvelu tulee suorittaa. Seksin ostaja voi aina kieltäytyä maksamasta väittämällä, ettei ole saanut tilaamaansa tyydytystä. (Mt., 207–208.)

Kun prostituutiosta puhutaan työnä, oletetaan, että naiset ovat yksilöitä, jotka ”omistavat itsensä” eli määräävät omasta ruumiistaan. Patemanin mukaan tämä ei ole mahdollista, koska naiset eivät ole poliittisesti vapaita yksilöitä. Myös Christine Overall (1994) tarkastelee prostituutiota patriarkaalisesta kapitalismin ilmentymänä. Overallin määritelmän mukaan prostituutio edellyttää kahta asiaa: seksin ostamista ja myymistä rahaa tai muuta korvausta vastaan sekä sellaista sosiaalisesti konstruoitua määritelmää, jonka mukaan naisen seksuaalisuus on miehiä hyödyttävä, ostettavissa oleva palvelu tai tuote. (Overall 1994, 572.) Prostituutio on siten erityinen kulttuurinen luomus, joka on syntynyt patriarkaatin ja palveluiden tuotteistamisen risteytyttyä. Kulttuurissa, jossa naisten seksuaalisuus on myynnissä ja jossa naiset oppivat, että heidän seksuaalisuutensa on heidän ensisijainen avunsa, prostituutio ei Overallin mukaan ole eikä voi olla yksityistä, vastavuoroista ja tasavertaista liiketoimintaa. Sen sijaan prostituutio on raiskauksen, seksuaalisen väkivallan ja häirinnän tavoin olennaisesti sukupuolittunut osa patriarkaalista heteroseksuaalisuuden instituutiota. Prostituutio rakentuu vallan epätasapainolle, joka varmistaa sen, että naisen seksuaalisuus on rakennettu hyvin eri tavoin kuin miesten samalla kun miesten seksuaalisuutta pidetään standardina, jota vasten ihmisten seksuaalista käyttäytymistä arvioidaan. (Overall 1992, 721.) Prostituutio kiteyttää miesten valta-aseman: se on toimintaa, joka on rakennettu miesten ylivallassa ja joka vahvistaa tätä ylivaltaa. Tämä valta puolestaan luo ja legitimoit ne tarpeet, jotka prostituution on tarkoitus tyydyttää samalla kun se vahvistaa niitä mekanismeja, jotka sallivat prostituution kukoistuksen kapitalismissa. Prostituutiossa ongelmana on nimenomaan kapitalismin ja patriarkaatin yhteenliittymä, joka sekä luo miesten tarpeet että määrittää kuinka naisten tulee ne tyydyttää (Overall 1992, 724).

3. RNGS-malli

Feministien näkemykset prostituutiosta konkretisoituvat niissä poliittisissa prosesseissa, joissa vaaditaan valtioilta toimia prostituutiota koskevan lainsäädännön kehittämiseksi. Tutkimukseni kohteena olevassa keskustelussa seksin oston kriminalisoinnista Suomessa eri toimijoilla ja erilaisilla tekijöillä oli vaihteleva rooli ja painoarvo lopputuloksen kannalta. Kysymys oli tärkeä etenkin naisliikkeelle, joka koki tällaisen lainsäädännön olevan merkittävä edistysaskel sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta. Koska kyse oli prosessista, joka eteni ensi sijassa valtionhallinnosta eduskuntaan, naisliikkeen liittolaiseksi tasa-arvokysymyksissä voitiin mieltää tasa-arvoelimet. Voidakseni analysoida näiden toimijoiden roolia ja suhdetta toisiinsa prosessin aikana, olen valinnut työkaluksi ns. *RNGS-mallin*. Kyseessä on kansainvälisen tutkimusprojektin kehittämä analyysikehikko, jonka avulla on pyritty systemaattisesti tutkimaan naisliikkeiden vaikutusvaltaa ja tasa-arvoelinten roolia erilaisissa poliittisissa prosesseissa yli maa- ja kulttuurirajojen. Tämän mallin valintaa puoltaa myös Suomen prostituutiolainsäädäntöä koskeva aiempi tutkimus, jossa Anne Maria Holli on analysoinut kolmea aiempaa prostituutiopoliittista prosessia RNGS-mallia käyttäen. Soveltamalla kyseistä analyysikehikkoa liitän oman tutkimukseni paitsi suomalaisen ja kansainväliseen prostituutiotutkimukseen, myös tutkimukseen suomalaisen naisliikkeen ja tasa-arvoelinten roolista ja vallasta poliittisissa prosesseissa. Tutkimukseni tulokset ovat näin ollen vertailukelpoisia molemmissa konteksteissa.

RNGS-mallin tutkimuskysymys liittyy läheisesti myös valtiofeminismin käsitteeseen. Tutkimuksissa on pyritty selvittämään voiko patriarkaaliseksi mielletty valtio olla instituutiona feministinen. RNGS-mallin mukaan valtiofeminismi tarkoittaa sekä valtiollisten tasa-arvoelinten toimintaa että sen luokitte-
lua. Tasa-arvoelin mielletään valtiofeministiseksi silloin, kun se toimii tehokkaana naisten ja naisliikkeiden vaateiden välittäjänä. Pohjoismaisessa tutkimuksessa valtiofeminismi ymmärretään laajemmin: sillä viitataan pohjoismaisten naisten tapaan toimia olemassa olevien valtarakenteiden kautta ja avulla. Kansainvälisen RNGS-mallin ongelmana voidaankin pitää kapean valtiofeminismin määrittelyn sovellettavuutta eri poliittisiin kulttuureihin. Tavoitteena on joka tapauksessa selvittää, pystyykö valtio vähentämään sukupuolten välistä eriarvoisuutta ja huomioimaan feministisen liikkeen vaatimuksia. (Holli 2002, 128–129.)

Research Network on Gender Politics and the State -tutkimusprojekti (RNGS) on verkostoitunut 1990-luvun lopulla. Projektiin lähteneet tutkijat ovat halunneet selvittää, onko virallisilla tasa-arvoelimillä ja naisliikkeillä vaikutusta poli-

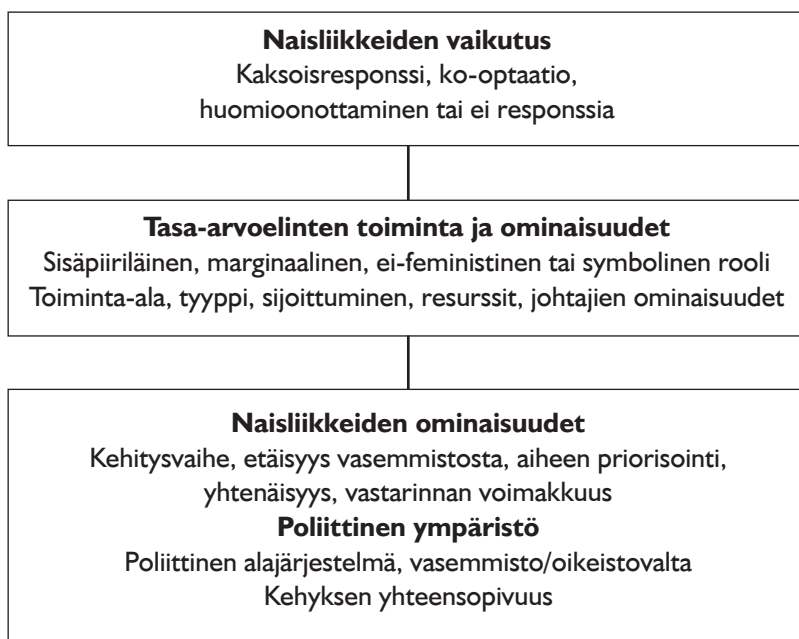

tiikkaan. Tarkemmin ottaen on pyritty selvittämään, edistävätkö tasa-arvoelimet naisliikkeiden tavoitteiden ja vaatimusten välittymistä politiikan sisältöihin ja jos edistävät, millä ehdoilla tämä tapahtuu. (Holli 2002, 134.) Tutkimusprojektin tutkijat ovat tehneet kansainvälistä vertailevaa tutkimusta poliittisista debaateista jälkiteollisissa demokratioissa Euroopan unionissa ja muualla, yhteensä 16 maassa. Tutkimuskohteita ovat olleet työllisyyskoulutus, aborttipolitiikka, poliittinen edustus, prostituutiopolitiikka ja jokin ”kuuma kysymys”, joka vaihtelee maittain. Suomessa RNGS-mallia ovat soveltaneet Holli (2001, 2004, Holli & Kantola 2005), Kantola (Kantola & Squeirs 2004, Holli & Kantola 2005) ja Aalto (2003) neljällä eri poliittikkasektorilla. Kansainvälisen vertailun helpottamiseksi laadulliset tulokset on tiivistetty ja koodattu myös numeeriseen muotoon. (RNGS 2005, 2.)

RNGS-mallin metodi on kvalitatiivinen vertaileva menetelmä (RNGS 2005, 22). Tutkimusasetelmassa naisliikkeen vaikutus poliittisessa prosessissa on määriteltävy selitettäväksi muuttujaksi. Vaikutusvaltaa on pyritty selittämään kahden riippumattoman muuttujan avulla, joita ovat naisliikkeen ominaispiirteet ja poliittinen ympäristö. Tasa-arvoelinten toiminnan tehokkuus ja niiden instituutionaalinen kapasiteetti ovat väliin tulevia muuttujia. Tarkoituksena on paitsi määrittää tasa-arvoelinten kyky ajaa naisliikkeen tavoitteita poliittisessa päätöksenteossa, myös arvioida milloin naisten on välttämätöntä toimia yhteistyössä tasa-arvoelinten kanssa saavuttaakseen naisille suotuisia tavoitteita. (Mt., 7, 14–18.)

Kuvio 1. RNGS-mallin mukainen tutkimusasetelma.

RNGS-mallin havainto- ja analyysiyksikkönä on jokin poliittinen keskustelu, joka on johtanut tiettyyn viralliseen päätökseen, kuten lakiin tai oikeuskäytäntöön. Poliittisen keskustelun käyttäminen analyysiyksikkönä valtion sijaan mahdollistaa naisliikkeiden ja valtion yhteistoiminnan pitkittäisseurannan sekä vertailun eri valtioiden ja poliittisten kysymysten välillä. Mahdolliset erot valtioiden välillä tulevat siten empiirisen tutkimuksen piiriin eivätkä jää vain oletuksiksi. (RNGS 2005, 7.) Analyysiyksikköjen valinnassa käytetään yhteisiä kriteerejä tutkimusten vertailtavuuden ja edustavuuden takaamiseksi. Valittavien debattien tulee olla käyty julkisella areenalla ja niiden tulee edustaa monipuolisesti tarkasteltavasta kysymyksestä käytyä keskustelua. Lisäksi debattien tulee olla päätyneet johonkin viralliseen päätökseen ja debattien tulee olla käydyt sinä aikana, kun tasa-arvoelimet ovat olleet olemassa. (Mt., 24–25.)

Analyysiyksikön valinnan jälkeen kuvataan, kuinka keskustelu saapui poliittiselle agendalle ja millaisia kehyksiä keskustelusta on löydettävissä. Merkityksellistä on, mikä kehys hallitsi keskustelua sekä oliko keskustelu *sukupuolitettu* (*gendering the debate*). Sukupuolittamisella viitataan niihin tapoihin, joilla naiset ja miehet ovat edustettuina kehyksessä sekä kehyksen asettamiin ehtoihin näille edustuksille. Käytännössä pyritään selvittämään, miten naiset tai miehet on esitetty keskustelussa, nähdäänkö naiset erityisenä intressiryhmänä, nähdäänkö sukupuolen perusteella määriteltyjen ryhmien olevan vastuussa ongelmasta, ote taanko keskustelussa huomioon miesten ja naisten sosiaalisen aseman erojen vaikutus tilanteeseen ja onko ratkaisuehdotuksessa arvioitu ehdotuksen vaikutuksia sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta. (Holli 2003, 107–108.) Seuraavaksi tarkastellaan kehysten mahdollista muuttumista ja yhdistymistä prosessin kuluessa sekä sitä, tuotiinko keskusteluun mukaan uusia sukupuolimerkityksiä ja mitkä toimijat tämän tekivät. Tämän jälkeen kuvaillaan prosessin tulokset: laki, raportti tai muu päätös. (RNGS 2005, 26.) Kun prosessin kulku ja siinä esiintyneet kehykset on kuvattu, ryhdytään tarkastelemaan tarkemmin naisliikkeen vaikutusta prosessissa eli sitä, oliko lopputulos yhteneväinen heidän vaatimustensa kanssa ja missä määrin naisliike osallistui keskusteluun. Naisliikkeiden vaikutusvaltaa analysoidaan William A. Gamsonin (1975) sisällöllisen ja toiminnallisen responsin näkökulmista. Sisällöllinen responsi (*substantive response*) tarkoittaa sitä, että politiikkaa muutetaan yhteiskunnallisen liikkeen vaatimusten seurauksena. Toiminnallinen responsi (*procedural response*) tarkoittaa, että liike hyväksytään poliittisen prosessin legitimiiksi toimijaksi.

Tältä pohjalta RNGS-mallissa arvioidaan naisliikkeen vaikutusvaltaa politiikassa neliulotteisen mallin avulla. *Kaksoisresponsi* (*dual response*)² edustaa täyttä onnistumista, *ei responsia* (*no response*) täyttä epäonnistumista. Ääripäiden vä-

² RNGS-mallin arvot kursivoitu, englanninkieliset termit suluissa.

liin jäävät *ko-optaatio* (*co-optation*) ja *huomioon ottaminen* (*pre-emption*). *Ko-optaatiolla* tarkoitetaan, että naiset ja naisliike on otettu poliittiseen prosessiin mukaan, mutta lopputulos ei ole yhteneväinen heidän vaatimustensa kanssa. *Huomioon ottaminen* taas viittaa siihen, että lopputulos vastaa naisliikkeen vaatimuksia, mutta naiset eivät ole päässeet osallistumaan tätä edeltävään työhön. (Otshoorn 2004, 16, Holli 2002, 136.)

Kuvio 2. Naisliikkeiden vaikutusvalta prosessissa.

Politiikan sisältö vastaa naisliikkeen tavoitteita (sisällöllinen responssi)			
Naiset mukana poliittisessa prosessissa (toiminnallinen responsi)	Kyllä		Ei
	Kyllä	Kaksoisresponsi	Ko-optaatio
	Ei	Huomioon ottaminen	Ei responsia

Tämän jälkeen analysoidaan tasa-arvoelinten toiminta ja vaikutus prosessissa. Tasa-arvoelinten toimintaa arvioidaan ensinnäkin siltä kannalta, ovatko ne onnistuneet ajamaan naisliikkeiden tavoitteita tutkituissa poliittisissa prosesseissa ja toisekseen ovatko ne pystyneet tuomaan sukupuolen ja siihen liittyvät vaatimukset ja näkökohdat tehokkaasti mukaan poliittisiin keskusteluihin (Holli 2002, 135). Myös tasa-arvoelinten ominaisuudet kuvaillaan. Tarkastelun kohteena on niiden poliittinen tehtäväkenttä, tyyppi (esim. komissio, neuvottelukunta, ministeriö), sijainti suhteessa toimeenpanovaltaan ja hallinnollinen kapasiteetti (budjetti, henkilöstö, toimikauden määräaikaisuus/pysyvyys). Lisäksi kiinnitetään huomiota yksikön johtohahmoon, koska tämän poliittinen, ammatillinen ja aatteellinen tausta voi vaikuttaa tasa-arvoelimen toimintaan. Myös tasa-arvoelimen poliittinen toimivalta ja orientaatio määrittävät sen käsittelemien asioiden tärkeysjärjestyksen.

Tasa-arvoelin luokitellaan toimintansa perusteella kyseisessä poliittisessa prosessissa sen mukaisesti, onko se ajanut naisliikkeen tavoitteita ja kykenikö se tuomaan sukupuolinäkökulman mukaan prosessiin. Mikäli tasa-arvoelin välittää naisliikkeen tavoitteet prosessiin ja onnistuu sisällyttämään sukupuolen hallitsevaan keskusteluun, se luokitellaan *sisäpiiriläiseksi* (*insider*). Mikäli tasa-arvoelin puolustaa naisliikkeen tavoitteita, muttei onnistu sukupuolittamaan prosessia, se luokitellaan *marginaaliseksi* (*marginal*). Kun tasa-arvoelin ei aja naisliikkeen tavoitetta, mutta sisällyttää tai poistaa sukupuolen keskustelusta muulla tavoin, se luokitellaan *ei-feministiseksi* (*non-feminist*). Mikäli toimija ei aja naisliikkeen tavoitteita eikä sukupuolita keskustelua, se luokitellaan *symboliseksi* (*symbolic*). (Outshoorn 2004, 16–17.)

Kuvio 3. Tasa-arvoelinten rooli prosessissa.

		Ajaa naisliikkeiden tavoitteita	
		Kyllä	Ei
Sukupuolittaa poliittisia keskusteluita	Kyllä	Sisäpiiriläinen	Ei-feministinen
	Ei	Marginaalinen	Symbolinen

Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin niitä naisliikkeen toimijoiden ominaisuuksia, jotka olivat merkityksellisiä kyseisessä prosessissa mobilisoitumiselle. Naisliikkeen kehitysvaihe määritellään sen mukaan, onko naisliike tarkasteltavan prosessin aikaan *nuori (emerging)*, *kasvamassa (growth)*, *lujittunut/vakaa (consolidation)* vai *hiipumassa (decline)*. Naisliikkeen *erittäin läheinen, läheinen* tai *etäinen (very-/not close to left)* suhde vasemmistopuolueisiin tai ammattijärjestöihin voi osoittautua merkitykselliseksi. Myös sillä on merkitystä, kuinka korkealla tärkeysjärjestyksessä aihe on liikkeen agendalla: *tärkeä, kohtuullisen tärkeä, ei erityisen tärkeä (high/moderate/low priority of issue)*. Lisäksi tarkastellaan liikkeen *yhtenäisyyttä/jakautuneisuutta (cohesive/divided)* ja sitä, onko vastarinnan voimakkuus *vahva, kohtalainen* tai *heikko (strong/moderate/weak counter-movement)* (Outshoorn 2004, 17). Prosessin kannalta on myös merkityksellistä, millaisessa poliittisessä ympäristössä (policy environment) keskustelu käydään. Tässä muuttujina ovat sen poliittisen alajärjestelmän (policy sub-system) avoimuus, jossa keskustelu käydään: *avoin, kohtalaisen avoin tai suljettu (open, moderately closed, closed)*. Toisekseen tarkastellaan, mikä on vasemmiston suhde valtaan: *vallassa, jakaa vallan* tai *ei vallassa (left in/shares/out of power)*. Lisäksi arvioidaan, onko naisliikkeen tapa kehystää käsiteltävä ongelma *yhtäläinen, yhteensopiva* vai *vastakkainen (matching, compatible, incompatible)* hallitsevan kehityksen kanssa. (Mt., 18.)

RNGS-projekti on siis laatinut mallin, jossa kullekin muuttujalle on määriteltä arvot ja niiden luokittelukriteerit. Kunkin muuttujan indikaattorit on kuvattu projektikuvauksessa yksityiskohtaisesti (RNGS 2005, 56–58), jotta kussakin 25 yksittäisessä debatissa jokainen muuttuja luokitellaan samoin perustein. Omassa tutkimuksessani käytän näitä luokitteluperusteita. Tulen etenemään RNGS-mallin mukaisesti muutamaa kohtaa soveltaen. Analyysiyksikön olen valinnut RNGS-projektin alkuperäisen tutkimusajanjakson ulkopuolelta. Aiemmassa Suomea koskevassa prostituutiopolitiikan tutkimuksessa Holli on valinnut RNGS-kriteerien mukaisesti kolme debattia vuosilta 1969–1999. Oma tutkimukseni kohdistuu tätä ajanjaksoa seuraavalle vuosikymmenelle, jolta olen valinnut 2000-luvulla toistaiseksi merkittävimmän prostituutiosta Suomessa käydyn keskustelun, joka on johtanut poliittiseen päätökseen. Koska pro gradu -työssäni tutkimuskohteena on vain yksi poliittinen prosessi, käytän lisäksi

RNGS-mallin peruskehikosta poiketen enemmän tilaa keskustelusta hahmottamieni kehysten kuvailuun ja niiden välisen kamppailun analysointiin.

3.1. Tutkimuksen viitekehyksen keskeisiä käsitteitä

Tasa-arvoelimet

”Virallisilla tasa-arvoelimillä tarkoitetaan sellaisia julkishallinnon rakenteita, joiden nimenomaiseksi tehtäväksi on annettu joko sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen yleensä tai naisten aseman parantaminen erityisesti” (Holli 2002, 128). Suomessa ensimmäiseksi tasa-arvoelimeksi voidaan laskea määrääikainen Naisten asemaa tutkiva komitea, joka toimi vuosina 1966–1970. Komitean loppuraportissa suositeltiin sellaisen pysyvän tasa-arvoelimen asettamista, jonka tehtävänä olisi edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Vuonna 1972 valtioneuvoston kanslian yhteyteen perustettiin tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE). Myöhemmin vuonna 1986 TANE siirrettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen. Toinen tasa-arvoelin perustettiin tasa-arvolain voimaan astumisen myötä 1987, kun tasa-arvovaltuutettu asetettiin valvomaan lain toteutumista. Samalla perustettiin tasa-arvolautakunta. Kolmannen tasa-arvoelimen perustaminen sai innoituksensa Ruotsin ja Norjan käytännöistä, ja vuonna 2001 perustettiin hallituksen tasa-arvoyksikkö valmistelemaan ja koordinoimaan hallituksen tasa-arvopolitiikkaa. (Holli 2002, 130.)

Nämä tasa-arvoelimet on perustettu nimenomaan sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi ja valvomiseksi. Lisäksi tasa-arvopolitiikan institutionaalisiiin rakenteisiin voidaan laskea kuuluvaksi tasa-arvoasioista vastaava ministeri, sosiaali- ja terveysministeriö, jolla on koordinoitavastuu tasa-arvoasioissa, ja eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta. Nämä elimet tekevät tasa-arvon edistämistyötä muiden tehtävien ohella. Lisäksi 80-luvulla perustettiin runsaasti tasa-arvotyöryhmiä ja -toimikuntia myös kuntatasolle. 90-luvulla moni kunta, suurimpia kaupunkeja lukuun ottamatta, on jo luopunut tasa-arvotoimikunnistaan.

Naisliike

Naisliike ymmärretään RNGS-tutkimusprojektissa laajasti. Tätä voidaan pitää sekä RNGS-mallin ongelmana että vahvuutena. Tarkastelun kohteena ei ole vain ns. uusi feministinen naisliike, vaan mitkä tahansa sellaiset organisoidut intressit, joiden eksplisiittisenä tarkoituksena on edistää naisten asemaa tai tavoitteita, joiden käyttämä kieli on sukupuolittunutta ja jotka ottavat osaa tutkituun poliittiseen prosessiin edustamalla naisia naisina julkisessa keskustelussa. Naisliikkeen toimijoiksi voidaan laskea yksilöt, ryhmät, verkostot, järjestöt ja yhteisöt, jotka täyttävät edellä mainitut tunnusmerkit. (RNGS 2005, 9.) Nämä voivat olla esimerkiksi poliittisia naisjärjestöjä, ei-puoluepoliittisia järjestöjä, fe-

ministisiä tai ei-feministisiä tahoja. (Holli 2003, 104.) Koska myös naistutkimus tarkastelee kriittisesti naisten asemaa yhteiskunnassa sukupuolen kautta, myös se voidaan RNGS-mallissa lukea osaksi naisliikettä. Kriteerinä valinnalle on, että valitut tahot ovat osallistuneet aktiivisesti tarkasteltavana olevaan poliittiseen keskusteluun (Holli 2002, 136). Naisliike ei siis välttämättä ole feministinen, mutta feministinen liike on osa naisliikettä (RNGS 2005, 10).

Suomalainen naisliike voidaan 2000-luvulla luokitella *vakaaksi* (*consolidation*) (Holli & Kantola 2007, 98). On huomattava, että kaikki suomalaiset naisliikkeet ovat enemmän tai vähemmän omaksuneet feministisiä vaatimuksia ja aktiivisesti ajaneet sukupuolten välistä tasa-arvoa. Radikaali feministinen aktivismi on harvinaista; sen sijaan naisliikkeet toimivat virallisia poliittisia rakenteita ja kanavia pitkin.

Kehysanalyysi

Kehysanalyysi on alun perin Erving Goffmanin (1974) kehittämä metodi (*framing analysis*). Myöhemmin käsitettä on käytetty moninaisesti esimerkiksi yhteiskuntaliikkeiden ja poliittisten prosessien tutkimuksessa. Kehystämisen tarkastelu on nähty feministisessä poliittisessä analyysissä ja naisliikkeen tutkimisessa keinona yhdistää instituutioiden ja diskurssien tutkimus. Pelkkien diskurssien identifiointi ei vielä selitä, miksi samanlaisia diskursseja käyttävät voivat päätyä kannattamaan tai vastustamaan tiettyä ongelman ratkaisua. Tulkintakehysten kautta ihmiset tekevät valikoivia havaintoja jostain tietystä ongelmasta. Jotkut ilmiöt ja ulottuvuudet tulkitaan merkityksellisiksi, toisia taas ei huomata tai pidetä lainkaan merkittävänä. Eri kehykset luovat siten erilaisia todellisuuksia ja tuottavat erilaisia identiteettejä. (Raevaara 2005, 48.)

Tulkintakehysten käyttö on strategista toimintaa. Kehystämistä voidaan käyttää mm. poliittisten ongelmien ja ratkaisuehdotusten rakentamiseen. Kehystämistä käytetään myös yhteiskunnallisten liikkeiden tavoitteiden ajamiseen. Kehystäminen on myös vallan käyttöä, sillä se tuottaa erilaisia ongelmia ja subjekteja, vakiinnuttaa tietynlaista totuutta ja rajaa toiminnan mahdollisuuksia. (Mt., 50.) Tulkintakehykset rakentavat paitsi itse ongelmaa, myös itsestään selvinä pidettyjä näkökulmia ja kysymyksenasetteluja, joiden sisällä tarkastelun kohteena olevasta ongelmasta on mahdollista puhua (mt., 51).

Osana RNGS-analyysia tarkasteltavassa prosessissa esiintyneet kehykset identifioidaan. Analyysin avulla tarkastellaan, kuinka poliittiset toimijat ovat kehystäneet keskustelun: minkä he näkevät ongelmana ja minkä ongelman ratkaisuna. Lisäksi tarkastellaan sitä, millaista kamppailua kehykset kävivät keskenään, mikä kehys hallitse keskustelua ja miten kehykset prosessin aikana muuttuivat tai liittyivät yhteen. (RNGS 2005, 12–14.)

3.2. Poikkikulttuurisen vertailevan tutkimuksen tuloksia

Tähän mennessä RNGS-projektin tuloksia on esitelty neljän eri politiikkasektorin osalta koskien työllisyyskoulutusta (Mazur 2001), aborttipolitiikkaa (Stetson 2001), poliittista edustusta (Lovenduski et al., 2005) ja prostituutiopolitiikka (Outshoorn, 2004). Lisäksi uusimmassa teoksessa tarkastellaan naisliikkeen toimintamahdollisuuksia globalisoituvassa maailmassa kussakin maassa ”kuumasta kysymyksestä” käydyin keskustelun kautta (Hausman & Sauer 2007). Julkaistuissa tutkimuksissa on käyty läpi yhteensä 130 poliittista debattia.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että naisliike on saavuttanut täyden poliittisen onnistumisen (*kaksoisresponsi*) 50 prosentissa tapauksia ja epäonnistunut täysin (*ei responsia*) 20 prosentissa tapauksista (McBride & Mazur 2006, 5). Tämän lisäksi naisliike on onnistunut osallistumaan keskusteluun 19 prosentissa tapauksia ilman, että lopputulos olisi ollut toivotunlainen (*ko-optaatio*). 11 prosentissa tapauksia poliittisen prosessin lopputulos on ollut naisliikkeen intressien mukainen ilman, että naisliike on saanut osallistua itse prosessiin (*huomioon ottaminen*). Kun lasketaan yhteen tapaukset, joissa naisliikkeen intressit sisällytettiin poliittiseen päätökseen joko naisliikkeen osallistumisen myötä tai sitä ilman, huomataan, että 61 prosentissa tapauksia poliittisen prosessin lopputulos oli naisliikkeen etujen mukainen. (Mt., 6.) Merkittävää on, että lopputulos oli tyydyttävä viisi kertaa useammin silloin, kun naiset olivat mukana poliittisessä prosessissa verrattuna prosesseihin ilman heitä. Kaiken kaikkiaan naiset olivat osallisina lähes 70 prosentissa keskusteluista. Jostain syystä naisliike kuitenkin epäonnistui näissäkin tapauksissa kolme kertaa kymmenestä. (Holli 2006, 132.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että selittäväillä muuttujilla eli naisliikkeen ominaisuuksilla ja poliittisellä ympäristöllä näyttää olevan ratkaiseva rooli naisliikkeen vaikutusvaltaan. Tutkimuksissa on todettu, että naisliikkeiden poliittinen menestys on parempi silloin, kun poliittinen järjestelmä on avoin ja vasemmisto on vallassa. Näiden tekijöiden lisäksi merkitystä on ollut sillä, että asiakysymyksessä aktivoitunut naisliike on ollut lähellä poliittista vasemmistoa, naisliikkeet ovat pitäneet kysymystä tärkeänä ja ne ovat ajaneet asiaansa yhtenäisesti. (Mt., 133.) Vastaavasti naisliike on epäonnistunut todennäköisimmin silloin, kun poliittinen järjestelmä on ollut suljettu ja vasemmisto on ollut oppositiossa (Mazur, 2001; Stetson 2001). Toisaalta RNGS-tutkimuksissa on todettu, että tasa-arvoelimillä on merkittävä rooli, koska ne toimivat välittäjinä naisliikkeen ja valtion välillä. Naisliike on onnistunut tavoitteissaan tyypillisesti silloin, kun tasa-arvoelimet ovat auttaneet niitä *sisäpiiriläisen* roolissa. Vastaavasti naisliikkeet epäonnistuvat useammin, kun tasa-arvoelimillä on jokin muu, vähemmän aktiivinen toimijarooli. Tasa-arvoelinten ominaisuuksilla ei kuitenkaan vaikuta olevan juurikaan merkitystä lopputuloksen kannalta. Kaikkien edellä mainittu-

jen tekijöiden painoarvo vaihtelee riippuen käsiteltävänä olevasta politiikan sektorista ja maasta. Kaiken kaikkiaan RNGS-projektin tuloksista voi kuitenkin päätellä, että valtiofeminismillä, eli virallisilla tasa-arvoelimillä ja naisten mahdollisuuksilla toimia olemassa olevissa valtarakenteissa, on merkittävä rooli siihen, että naiset saavat tavoitteitaan läpi julkisessa päätöksenteossa.

Suomalaisia erityispiirteitä

Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa naiset ovat onnistuneet osallistumaan poliittiseen prosessiin ja saamaan mieleisensä lopputuloksen keskiarvoa useammin, noin kuudessa tapauksessa kymmenestä (Holli 2006, 134). Tätä voidaan selittää useilla tekijöillä. Suomessa naiset ovat poliittisesti hyvin aktiivisia: he paitsi äänestävät ahkerasti, myös heidän osuutensa kansanedustajista on maailman korkeimpia. Lisäksi naiset suhtautuvat tasa-arvokysymyksiin verrattain myönteisesti. Suomen poliittinen järjestelmä on melko avoin, mikä on auttanut naisliikettä saamaan äänensä kuuluville. Myös oikeistoa naisystävällisempi vasemmisto on ollut Suomessa suhteellisen vahva. Naisliikkeen yhteistyö yli puoluerajojen on ollut erityisen merkityksellinen tavoitteiden läpiviemisessä. (Mt., 136–137.) Jälkimmäistä erityispiirrettä voidaan tosin pitää sekä suomalaisen mallin vahvuutena että heikkoutena – konsensushakuisen yhteistyön seurauksena naisliikkeen tavoitteet jäävät vähemmän radikaaleiksi.

Suomessa RNGS-mallia on sovellettu neljän politiikkasektorin tutkimiseen kolmen vuosikymmenen aikana vuosina 1969–1999. Tutkijat ovat analysoineet työllisyyskoulutukseen, poliittiseen edustukseen, päivähoitoon ja prostituutioon liittyviä poliittisia prosesseja. Pitkän aikavälin tarkastelussa on havaittu, että naisliike harvoin onnistui pyrkimyksissään vielä 1970-luvulla, mutta hyvinvointivaltion laajentumisen, naisliikkeen vahvistumisen ja naiskansanedustajajoukon kasvun myötä tulokset olivat parempia 1980- ja 1990-luvuilla. Tasa-arvoelinten aktiivinen toiminta sisäpiiriläisen roolissa oli olennainen edellytys naisliikkeen onnistumiselle aina 1990-luvulle asti. Tämän jälkeen tasa-arvoelimien kanssa ei ole enää ollut strategisesti välttämätöntä tehdä yhteistyötä. Sen sijaan eduskunnan naiskansanedustajien verkostolla ja NYTKISillä (Naisjärjestöt yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete ry) on ollut merkittävä rooli koko 1990-luvun tasa-arvopoliittisten kysymysten läpiviennissä. (Mt., 140–141.)

Vaikka naisliike on onnistunut tavoitteissaan myös oikeistolaisen hallituksen aikana, vasemmiston tuki on silti ollut olennainen tekijä kaikissa tarkastelluissa prosesseissa. Tietyissä debateissa menestystä ei ehkä olisi voitu saavuttaa ilman että naiskansanedustajat liittoutuivat voittoaistisesti oppositiossa istuneiden vasemmiston mieskansanedustajien kanssa. Vasemmiston naisjärjestöjen sisällyttäminen naisliikkeen uusiin yhteistyöverkostoihin onkin ollut tärkeää tuloksellisen tasa-arvotyön kannalta. Vasemmistolaiset naisjärjestöt ovat olleet alttiimpia

omaksumaan feministisiä vaikutteita ja lisäksi saaneet tuekseen omien puolueidensa miehet oikeiston naisjärjestöjä helpommin. Vastavuoroisesti niissä prosesseissa, joissa oikeiston naiset ovat toimineet ilman vasemmiston naisten tukea, haluttuja tavoitteita ei ole saavutettu. Kaiken kaikkiaan kaikissa tutkituissa suomalaisissa debateissa oikeisto ja erityisesti oikeiston miehet ovat vastustaneet naisliikkeen vaatimuksia riippumatta politiikan sektorista ja kysymyksestä. Sen sijaan oikeiston naiset ovat siirtyneet joissain kysymyksissä puoluerintamasta naisrintamaan. (Holli 2006, 141–144.)

Naiserityisten kysymysten ajamisessa on kuitenkin epäonnistuttu täysin silloin, kun aihe on jakanut oikeiston ja vasemmiston selvästi vastakkaisiin leireihin. Tällaiset tapaukset ovat myös sattuneet aina erityisen poliittisen tai taloudellisen kriisin aikaan. Tuolloin naispoliitikotkin ovat joutuneet edustamaan sukupuolensa sijaan puoluettaan ja keskustelun sukupuolittaminen on saatettu tarkoituksellisesti jättää tekemättä muiden intressien ollessa ensisijaisia. (Mt., 145.)

Hollin mukaan RNGS-projektin tulosten perusteella voidaankin väittää, että naisliikkeen ominaisuuksilla on ollut ratkaiseva vaikutus suomalaisen naisliikkeen poliittiselle menestykselle tai epäonnistumisille. Poliittisen ympäristön avoimuus ja vasemmiston hallitusvalta ovat myös olleet merkittäviä selittäviä tekijöitä, mutta yhtä merkittäväksi saattoivat osoittautua poliittinen tai taloudellinen kriisi tai puolueiden välille syntynyt konflikti, jotka pakottivat nais erityiset kysymykset taka-alalle. Kansainvälisistä tutkimustuloksista poiketen Holli toteaa, että yhteistyö tasa-arvoelinten kanssa ei Suomessa enää ole ainoa tie naisliikkeen poliittisen menestyksen saavuttamiseksi. (Mt., 145–148.)

Valtiofeminismin murtuminen?

Tasa-arvoelinten merkitys naisliikkeen ja valtion välisenä toimijana on osittain vähentynyt 90-luvulta alkaen. (Holli & Kantola, 2007, 82–83.) Holli ja Kantola ovat selittäneet valtiofeminismissä tapahtunutta muutosta kolmella tekijällä. Ensinnäkin 1990-luvun alun syvän laman myötä hyvinvointivaltiota on ryhdytty purkamaan. Ikävät päätökset oli helppo saada läpi perinteisesti laaja-alaista sosiaalipolitiikkaa kannattavassa maassa välttämättömyysretoriikkaa käyttämällä. Samaan aikaan poliittiseen retoriikkaan ujuttautui uusliberalistinen puheta- pa. Taloudellisen tehokkuuden ja innovaatioiden myötä puhe sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta jäi taka-alalle. (Mt., 83.) Julkisen hyvinvointivaltion leikkaukset jakautuivat kuitenkin epätasaisesti. Naisvaltaista julkista sektoria karsittaessa juuri naiset menettivät työpaikkojaan. Yhä edelleen naiset työskentelevät tyypillisesti määräaikaisissa työsuhteissa. Myös köyhyys on naisistunut. Tasa-arvoelimet eivät ole eksplisiittisesti lähteneet kritisomaan hyvinvointivaltion purkamista. Käytännössä heidän on kuitenkin ollut tarve sopeutua uusliberalistiseen diskurssiin mm. perustelemalla ajamiaan asioita tehok-

kuuden tai kilpailukyvyyn parantamisella sen sijaan, että tasa-arvon puolustaminen arvona sinänsä riittäisi. (Mt., 92.)

Toinen merkittävä valtiofeminismiä muokannut tekijä oli liittyminen Euroopan unioniin. Vaikka EU:n myötä työntekijöiden syrjintäsuoja on parantunut ja EU:n suositukset ja toimenpideohjelmat ovat vaikuttaneet myönteisestikin Suomen tasa-arvopolitiikkaan, uusliberalismi on kuitenkin edelleen vahvistanut asemaansa mm. uuden julkisjohtamisen opin (New Public Management) takia. Vapaan liikkuvuuden myötä pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle ominainen universalismin periaate on myös vaarassa – vähintäänkin etuuskien tason laskeminen tulee entistä houkuttelevammaksi. (Holli & Kantola 2007, 83–84.)

Kolmas valtiofeminismiä heikentänyt tekijä on ollut päätöksenteon hajautuminen. Kunnista tehtiin 1990-luvulla aiempaa autonomisempia suhteissa valtion. Laman, työttömyyden ja veropohjan kaventumisen seurauksena kunnat päätyivät ratkaisemaan ongelmat palveluntuottajina yksityistämällä julkisia palveluita ja siirtämällä vastuuta kolmannelle sektorille uuden julkisjohtamisen opin hengessä. (Mt., 84–85.)

Institutionaalisesti tasa-arvoelinten rakenteita silti vahvistettiin 2000-luvulle tultaessa. Vuonna 2001 perustettiin hallituksen tasa-arvovyökö. Samalla tasa-arvovaltuutetun ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan muodostama tasa-arvotoimisto jaettiin kahtia. Syntyi jako toimeenpanevaan, neuvoo-antavaan ja tasa-arvolakia valvovaan tahoon. Organisaatiouudistuksen myötä tasa-arvoelimien henkilöstöä lisättiin, mutta resurssit jakautuivat epätasaisesti. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnalle jäi vain kaksi virkaa, minkä seurauksena sen rooli muuttui sisällöntuottajasta koordinoijaksi. (Mt., 86.) Tasa-arvoelimien konkreettinen vahvistaminen ei ole kuitenkaan johtanut käytännön saavutuksiin. Tavoitteiden ja niiden toteutumisen välillä on syvä juopa. Tasa-arvopolitiikan eteen tehtyä työtä hankaloittaa edelleen vallitseva näkemys, että tasa-arvo olisi Suomessa jo saavutettu. (Mt., 100.)

Suomalainen naisliike työskenteli tiiviissä yhteistyössä tasa-arvoelimien kanssa saavuttaakseen poliittisia tavoitteitaan aina 1990-luvulle asti. Strateginen kumppanuus kuitenkin heikentyi, kun naisliike joutui laman seurauksena luopumaan aloitteellisuudestaan ja sen sijaan keskittymään saavutettujen etujen puolustamiseen. Samalla vuosikymmenellä tasa-arvoelimiä piti kiireisenä suuri työmäärä ja organisaation uudistaminen. Strategista kumppanuutta heikensi vielä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa perustetut Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ja eduskunnan naiskansanedustajien verkosto, jotka ottivat aiemmin tasa-arvoelimille kuuluneen roolin naisten puoluerajat ylittävän yhteistyön foorumeina. Valtion rahoituksella nämä verkostot myös pystyivät hankkimaan itselleen pysyvää henkilökuntaa. Lisäksi naisten asema ja vaikutusvalta suomalaisessa politiikassa vahvistuivat sitä mukaan, kun presidentiksi ja pääministeriksi

valittiin nainen, naisministerien määrä nousi 40–50 prosenttiin ja naisten määrä puolueiden johdossa nousi. (Mt., 98–99.)

Naiskansanedustajien liittoutumista keskenään yli puoluerajojen voidaan pitää kansainvälisesti harvinaisena (mt., 99). Anne Maria Hollin ja Johanna Kantolan haastattelututkimuksessa (2007) tasa-arvoviranomaiset kokivat kuitenkin edelleen olevansa tuottoisassa ja läheisessä suhteessa naisliikkeeseen. Eräs viranomainen kuitenkin totesi, ettei naisliike ole vielä tajunnut tasa-arvovoyksikön merkitystä lobbauksen kohteena. Sen sijaan naisjärjestöillä tuntuu olevan läheisin suhde tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan, jossa heillä myös institutionaalisesti on pysyvä edustus. (Mt., 100.)

Oman tutkimukseni kohteena on prosessi, joka käytiin 2000-luvun alussa. Prosessi ajoittuu siis tilanteeseen, jossa tasa-arvoelinten institutionaalinen asema oli vahvistunut, mutta käytännön merkitys naisliikkeen vaatimusten välittäjänä yleisesti heikentynyt. Poliittista keskustelua on tuolloin myös leimannut puhe tehokkuudesta ja tuottavuudesta.

4. Prostituutiopolitiikka ja sitä koskeva aiempi tutkimus

Ennen kuin siirryn tapaustutkimukseni empiiriseen analyysiin, esittelen tässä luvussa vielä prostituutiopolitiikan muotoja ja aiempaa tutkimusta sekä kansainvälisesti että erityisesti Suomessa.

4.1 Prostituutiopolitiikan eri muotoja kansainvälisesti tarkasteltuna

Valtiot ovat pyrkineet kontrolloimaan prostituutiota kautta historian. Eri valtioissa prostituutiota koskeva lainsäädäntö ja politiikka vaihtelevat kuitenkin suuresti. Se, määritelläänkö prostituutio moraalikysymykseksi, sukupuolitautien leviämiskanavaksi tai vaikkapa järjestyslailliseksi kysymykseksi, ratkaisee, kuinka valtion tulee puuttua ongelmaan. Määritelmä myös vaikuttaa siihen, millä politiikan tai hallinnon alalla ongelmaan puututaan, mitkä toimijat osallistuvat työskentelyyn ja mitkä intressiryhmät kysymyksen ympärille muodostuvat (Outshoorn 2004, 6).

4.1.1 Eurooppalaista prostituutiopolitiikkaa

Euroopan unionin sisällä on identifiotavissa kolme prostituutiopolitiikan muotoa: (uus)abolitionismi, (uus)regulationismi ja libertarismi (Jyrkinen 2005, 100). Regulationistinen politiikka kontrolloi prostituutiota bordellien tai lupamenettelyn avulla, uusregulationistisessa politiikassa kontrolli ja sääntely hoidetaan ilman bordelleita. Abolitionistisella politiikalla pyritään estämään kaikki prostituoitujen hyväksikäyttö kieltämällä bordellit ja paritus. Näin ajatellaan voitavan torjua prostituoitujen orjien kaltainen kohtelu. Uusabolitionismi näkee prostituution sukupuolistuneena väkivaltana ja pyrkii puuttumaan tilanteeseen kieltämällä seksin oston ja auttamalla prostituoituja. Prohibitionistisella prostituutiopolitiikalla puolestaan pyritään torjumaan prostituutio sen kaikissa muodoissaan kriminalisoimalla myös seksin myynti. (Mt., 109.) Libertaarinen prostituutiopolitiikka sallisi prostituution seksityönä.

Suomen kannalta merkityksellisimmiksi esimerkeiksi nousevat Ruotsin uusabolitionistinen ja Hollannin libertaari prostituutiopolitiikka. Etenkin Ruotsin malliin viitattiin useissa prostituutiokeskusteluissa sekä hyvänä käytäntönä että päinvastoin todisteena tietyn lainsäädännön epäonnistumisesta yrityksissä parantaa prostituoitujen asemaa. Eräissä puheenvuoroissa puolestaan kehoitettiin ottamaan mallia Hollannista, jossa bordellit laillistamalla oli saatu prosti-

tuutio kontrolliin. Esittelen seuraavaksi lyhyesti Ruotsin ja Hollannin nykyisen prostituutiota koskevan lainsäädännön.

Ruotsin prostituutiopoliittika

Ruotsi kriminalisoi prostituution asiakkuuden ensimmäisenä maana maailmassa tammikuussa 1999. Teosta tai sen yrityksestä voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Prostituution tai ihmiskaupan uhreja ei rangaista. Paritus on myös kriminalisoitu ja teosta voi saada enintään neljä vuotta vankeutta, törkeästä parituksesta kahdesta kahdeksaan vuotta vankeutta. Lainsäädännön taustalla on Ruotsin hallituksen ja eduskunnan näkemys prostituutiosta miesten naisiin ja lapsiin kohdistamana väkivaltana. Seksin osto kriminalisoitiinkin osana laajempaa ”naisrauhalakia”. Lainsäädännön uudistamisen yhteydessä poliisin määrärahoja lisättiin tuntuvasti uusien tehtävien hoitamisen mahdollistamiseksi. (Sweden’s Ministry of Industry, Employment and Communications, 2005.)

Hollannin prostituutiopoliittika

Hollannissa prostituutio ei ole koskaan ollut laitonta. Bordellit olivat laittomia lokakuuhun 2000 saakka. Uudella lailla kumottiin säännöt, jotka olivat kieltäneet asiakkaiden houkuttelun ja bordellin pyörittämisen. Lisäksi lakiin lisättiin uusi artikla, joka kielsi prostituoitujen hyväksikäytön. Prostituoituina työskentelevien tulee olla täysi-ikäisiä ja vapaaehtoisia. Liikkeenharjoittajan tulee taata tietyt työskentelyolosuhteet ja hankkia lupa paikallisilta viranomaisilta. Prostituution hallintaan ei ole säädetty lakia. Paikallisviranomaiset muotoilevat prostituutiopoliittikkansa tarpeen mukaan. Prostituutiota pidetään laillisena elinkeinona. Prostituoitujen ja heidän työnantajiansa tulee maksaa veroja ja prostituoiduilla on oikeus sosiaali- ja työttömyysvakuutuksiin kuten muillakin palkansaajilla. Hollannin lainsäädäntö perustuu ajatukseen, että koska prostituutiota on aina esiintynyt ja tulee aina esiintymään, sitä vastaan on turha taistella. Sen sijaan tulee parantaa prostituoitujen asemaa. (Netherlands Ministry of Foreign Affairs, 2004.)

4.1.2 Naisliikkeet ja prostituutiopoliittika

RNGS-mallin avulla on tutkittu naisliikkeen tavoitteita ja niiden läpivientiä prostituutiopoliittisissa prosesseissa yhteensä 12 maassa³. Esittelen tässä yhteydessä ensin tämän politiikan sektorin tutkimuksessa saatuja kansainvälisiä tuloksia ja myöhemmin Suomea erityistapauksena.

³ Australia, Itävalta, Iso-Britannia, Kanada, Suomi, Ranska, Israel, Italia, Hollanti, Espanja, Ruotsi ja Yhdysvallat (Outshoorn 2004 c).

RNGS-projektissa tutkimuskohteeksi otettiin kolme prostituutiopoliittista debattia kussakin maassa. Ensimmäisen kohdalla tarkasteltiin lähtökohtaista kysymyksen asettelua. Mikäli prostituutiota lähestyttiin sukupuolineutraalisti, naisliikkeen oletettiin pyrkivän sukupuolittamaan keskustelu. Hypoteesina oli, että näin naisliike pääsisi myös prosessiin osalliseksi ja sen mahdollisuudet saavuttaa tavoitteensa paranisivat. Seuraavissa tutkituissa debatteissa tarkasteltiin, onnistuiko naisliike ylläpitämään sukupuolispesifiä keskustelua. Näin ollen ensimmäisen debatin alkuvaiheen hallitsevaa kehystä verrattiin ensimmäisen prosessin lopputulokseen. (Outshoorn 2004b, 269.)

RNGS-projektissa todettiin, että naisliikkeen onnistuminen keskustelun sukupuolittamisessa oli suoraan verrannollinen naisliikkeen pääsyyn prosessiin osalliseksi. Tästä huolimatta onnistuminen yhdessä prosessissa ei vielä taannut onnistumista seuraavassa. Kaikki sukupuolitetut keskustelut eivät myöskään välttämättä olleet naisliikkeen mieleisiä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Italiassa keskustelu kohdistuikin käsittelemään prostituutiossa hyväksikäytettyjä poikia ja naisliikkeen tavoitteet jätettiin syrjään. On siis tarkasteltava myös naisliikkeen yksityiskohtaisempia sisällöllisiä vaatimuksia ja verrattava niitä lopputulokseen. (Outshoorn 2004b, 272–276.) Myös tilanteissa, joissa naisliikkeen tavoitteita on ollut useita ja eri suuntaisia, on vaikea pohtia naisliikkeen tavoitteiden poliittista onnistumista. Outshoorn ei osaa vastata miten tähän tulisi suhtautua. Naisliikkeen yhtenäisyydellä näyttää kuitenkin olleen positiivinen korrelatio tavoitteiden läpiviennin onnistumisen kannalta. Tämä siitäkin huolimatta, että suurimmassa osassa tapauksia prostituutiokysymys ei ollut erityisen tärkeä naisliikkeen agendalla. (Mt., 277–279.)

Prostituutiokysymyksen politisoiduttua uudelleen 1900-luvun loppupuolella myös prostituoidut itse järjestäytyivät muutamissa maissa. RNGS-malli ei sinänsä sisällä prostituutioliikkeiden tarkastelua toimijoina. Jos asiaa tarkastellaan silti lähemmin, huomataan, että prostituutioliikkeen vaatimukset prostituoitujen työn helpottamisesta on monissa tarkastelluissa maissa ja prosesseissa otettu vastaan. Prostituutioliike sai tavoitteensa läpi Australiassa, Itävallassa, Ranskassa ja Hollannissa. Näissä maissa naisliike tai osa siitä liittoutui prostituutioliikkeen kanssa ja lisäksi tasa-arvoelimet lähtivät ajamaan prostituoitujen oikeutta työhön. Sen sijaan maissa, joissa tasa-arvoelimet eivät ole ottaneet agendalleen prostituutioliikkeen tavoitteita, ne eivät ole myöskään edenneet merkittävästi. (Mt., 279–280.)

RNGS-mallin ensimmäinen hypoteesi oli, että länsimaisissa jälkiteollisissa demokraattisissa valtioissa naisliikkeet ovat olleet tyyppillisesti menestyksekkäitä lisäämään naisten edustusta ja osallistumista sekä naisille merkityksellisiä kysymyksiä poliittiseen päätöksentekoon. Prostituutiopoliittisissa kysymyksissä onnistuttiin molemmissa 53 prosentissa tapauksista. Vain 16,6 prosentissa tapauksia naisliike epäonnistui täysin. (Outshoorn 2004b, 280.) Toisen hypoteesin

mukaan naisliike on onnistunut paremmin silloin, kun tasa-arvoelimet ovat toimineet *sisäpiiriläisen* roolissa ja siten sukupuolittaneet keskustelun naisliikkeen tavoitteiden suuntaisesti. *Kaksoisresponsiin* johtaneissa tapauksissa tasa-arvoelimillä olikin tällainen *sisäpiiriläisen* rooli 68 prosentissa tapauksista. Kansainvälisesti vertailtaessa voidaan siis todeta, että tasa-arvoelimillä on suuri merkitys naisliikkeen osallistumiselle ja onnistumiselle. (Outshoorn 2004b, 281.)

Kolmas hypoteesi koski tasa-arvoelinten ominaisuuksia: elinten, joilla on suurempi hallinnollinen ja institutionaalinen valta, uskottiin välittävän naisliikkeen tavoitteita tehokkaammin päätöksentekoon. Menestyneet tasa-arvoelimet erosivat *symbolisista* siinä, että menestyneiden toimiala oli laaja, ne olivat vähemmän byrokraattisia ja kauempana vallasta. Suurin ero löytyi siitä, että *sisäpiiriläisiksi* luettavien tasa-arvoelinten poliittiseen mandaattiin sisältyi prostituutio, mistä seurasi sekä motivaatiota asian ajamiseen että asiantuntemusta. *Marginaalisiin* tasa-arvoelimiin verrattuna *sisäpiiriläiset* olivat sen sijaan lähempänä valtaa, niillä oli enemmän resursseja käytettävissään ja useammin feministinen johtaja. Kaiken kaikkiaan kolmas hypoteesi näytti saavan vahvistusta. (Mt., 281–284.)

Neljännän hypoteesin mukaan naisliikkeen ja poliittisen ympäristön ominaisuudet selittävät vaihtelua sekä tasa-arvoelinten tehokkuudessa että naisliikkeen onnistumisessa. Oletuksena oli, että tasa-arvoelimet toimisivat tehokkaammin silloin, kun naisliike on kasvavassa vaiheessa, lähellä vasemmistoa, yhtenäinen ja pitää kysymystä itselleen tärkeänä. Kansainvälisessä vertailussa naisliikkeen ominaisuuksilla ei kuitenkaan näytä olevan merkitystä. Sen sijaan tietyt poliittisen ympäristön ominaisuudet (*avoimuus, vasemmisto vallassa, yhteensopiva kehitys*) lisäsivät tasa-arvoelinten vaikuttavuutta. (Mt., 284–288.) Viidennen hypoteesin mukaan mikäli tasa-arvoelimet ovat välttämättömiä ja vaikutusvaltaisia linkkejä naisliikkeen intressien välittymiseksi poliittiseen päätöksentekoon, naisliikkeen ominaisuuksilla ja poliittisella ympäristöllä ei voi olla itsenäistä vaikutussuhdetta lopputulokseen. Tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että mikäli naisliike oli yhtenäinen, tasa-arvoelinten merkitys oli vähäisempi, mutta muissa tapauksissa naisliike tarvitsi tasa-arvoelimiä saavuttaakseen täydellisen menestyksen. (Mt., 288–289.)

Kaiken kaikkiaan lainsäädännön muutosten myötä seksin myyminen ei ole enää rikos tarkastelluissa maissa lukuun ottamatta Yhdysvaltoja, missä sielläkin seksin myynti on sallittua parissa osavaltiossa. Valtiot kuitenkin olivat rajoittaneet prostituutiota mm. yleisillä paikoilla. Lisäksi monet maat olivat koventaneet ihmiskauppaa koskevaa lainsäädäntöään. Tarkastelluista maista Australia, Itävalta, Hollanti ja Espanja olivat sallineet seksityön useissa muodoissa mm. laillistamalla bordellit. Muissa maissa pitäydyttiin prostituutiota rajoittavassa politiikassa. (Mt., 276–277.)

4.2 Prostituutiopolitiikka Suomessa

Prostituution historiaa Suomessa on tutkinut mm. Antti Häkkinen (1995). Myös Margaretha Järvinen (1990) on tarkastellut prostituutiopolitiikkaa lähihistoriassa. Suurin osa prostituutiotutkimuksesta on keskittynyt prostituoituihin. Jonkin verran on kuitenkin tehty tutkimusta myös seksin ostajista (mm. Marttila 2004; Varsa 1986). Myös Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa (1995) ovat haastatelleet seksibaarien asiakkaita. Marjut Jyrkinen (2005) on tutkinut väitöskirjassaan seksikauppaa globaalilla ja lokaalilla tasolla sekä informaatio- ja kommunikaatioteknologioiden käyttöä ja vaikutusta tähän toimintaan ja politiikkoihin.

4.2.1 Suomalaista prostituutiokeskustelua

Ennen kuin käyn läpi Suomen prostituutiopolitiikkaa koskevan RINGS-analyysin tuloksia, esittelen lyhyesti Järvisen erottelun siitä, millaiseksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi prostituutio on Suomessa mielletty. Järvinen (1990) on väitöskirjassaan tutkinut poliisin ja muiden viranomaisten rekistereitä vuosilta 1945–1986 sekä prostituutioon liittyviä komiteamietintöjä, tutkimusraportteja, artikkeleita ja muita kirjallisia materiaaleja. Järvisen tarkastelema prostituutiokeskustelu on käyty lähes yksinomaan ennen toisen aallon feminismin nousun myötä tapahtunutta naisliikkeen uutta tuleamista, mikä Suomessa tapahtui kansainvälisesti ottaen myöhään, 1970-luvun puolivälissä. Ennen toisen aallon feminismiä prostituution tarkastelu ei välttämättä ole ollut sukupuolitietoista. (Outshoorn 2004b, 105.) Järvisen analysoima ajanjakso myös päättyy siihen, mistä Hollin tutkimus alkaa.

Suomalaisesta lähihistoriasta löytyy kaksi ajanjaksoa, jolloin prostituutiosta on kannettu huolta *terveyspoliittisena ongelmana* ja tuolloin lähinnä sukupuolitautilien tartuttajana. Ensimmäinen ajanjakso alkoi 1800-luvun puolivälissä, jolloin otettiin käyttöön ns. ohjesääntöinen prostituutio. Prostituoituidut rekisteröitiin ja pakotettiin säännöllisiin terveystarkastuksiin. Näin haluttiin ehkäistä mm. kupan leviämistä. Ohjesääntöisyys lakkasi virallisesti vuonna 1908 ja käytännössä 1942. Uudelleen terveyspoliittinen huoli kasvoi hiv:n ja aidsin leviämisen myötä 1980-luvun puolivälissä. (Järvinen 1990, 82–83.) Tälle lähestymistavalle oli tyypillistä käsitellä yksipuolisesti prostituoituja sukupuolitautilien leviittäjinä samalla kun asiakkaiden panos jätettiin tyystin huomioimatta siitakin huolimatta, että asiakkaita oli prostituoituja huomattavasti enemmän. Toisekseen terveydelliseksi ongelmaksi nähtiin vain asiakkaisiin tarttuvat sukupuolitaudit. Prostituoitujen työssään kohtaamat terveysriskit, kuten pahoinpitely, mielenterveys- ja päihdeongelmat, sivuutettiin.

Sodan jälkeisessä Suomessa prostituutiota on tarkasteltu erityisesti *sosiaalipoliittisena ongelmana*, jolloin prostituoituidut on nähty olosuhteidensa uhreina.

Huonon sosiaalisen taustan ja ympäristötekijöiden ajateltiin ajavan ihmisiä prostituutioon. Ongelmaa ei nähty ratkaistavan lainsäädännöllisin vaan sosiaalihuollon keinoin. (Mt., 84.) Sosiaalipoliittinen näkökulma oli vahvasti esillä myös vuosisadan alun naisliikkeen ja työväenliikkeen ohjelmissa. Naisten yhteiskunnalliseen asemaan haluttiin vaikuttaa nimenomaan sosiaalipoliittisilla uudistuksilla.

Sosiaalipoliittisen näkökulman yhteydessä prostituutiosta on puhuttu myös *järjestyksenpidollisena ongelmana*. Irtolaisuuden ja prostituution ajateltiin liittyvän rikollisuuteen ja epäjärjestykseen ja ongelman nähtiin olevan kunnan viranomaisten vastuulla. Seksikauppaa pidettiin negatiivisena ilmiönä, koska prostituoituja tai heidän tuttavapiiriään epäiltiin rikollisesta toiminnasta, parituksesta, viinanmyynnistä ja väkivallasta asiakkaita kohtaan. (Mt., 85–86.)

Prostituutio on lisäksi nähty *nuoriso-ongelmana*. Tuolloin huomio kiinnitettiin nuoriin tyttöihin, jotka myivät seksipalveluita. Nuorista pojista, jotka seksiä ostaisivat, ei juurikaan puhuttu Järvisen tutkimana ajanjaksona. Huolta kannettiin alaikäisistä tytöistä, koska prostituution nähtiin aiheuttavan heille psyykkisiä ja sosiaalisia vaikeuksia. Prostitutio oli epäterveellinen elämäntapa, johon liittyi epäsäännöllinen päivärytmi, ravintolakäyntejä ja runsasta alkoholinkäyttöä. Seksibisneksen epäsosiaalinen elämäntapa nähtiin erityisen kohtalokkaaksi haavoittuville nuorille, joiden tuli hankkia koulutus, työkokemusta ja perhe. Lisäksi kannettiin huolta siitä, että aikuisasiakkaat ja parittajat voivat käyttää nuoria hyväkseen. (Mt., 86–87.)

Järvisen tutkimissa mietinnöissä ja tutkimusraporteissa ei käsitelty prostituutiota juurikaan *tasa-arvopoliittisena ongelmana*. Järvisen mukaan prostituutiosta oli puhuttu sukupuolipoliittisena kysymyksenä kyllä 1900-luvun alussa, mutta sotien jälkeen tätä näkökulmaa ei tuotu keskusteluun ennen kuin vasta 1980-luvulla irtolaislain kumoamisen yhteydessä. Kun prostituutiosta on puhuttu tasa-arvopoliittisena ongelmana, lähdetään liikkeelle siitä, että prostituutio heijastaa yhteiskunnassa ilmenevää sukupuolten eriarvoisuutta sekä vallan ja resurssien epätasaista jakautumista. Tarkastelussa ei keskitytä yksilöihin vaan prostituutiota uusintaviin ja ylläpitäviin rakenteisiin. Lisäksi myös prostituution muut osapuolet, asiakkaat ja parittajat, otetaan huomioon tasa-arvopoliittisessa kehyksessä. (Järvinen 1990, 88–89.)

4.2.2 Naisliike ja prostituutiolainsäädännön kehitys Suomessa

Anne Maria Holli (2004) on tutkinut suomalaisen prostituutiopolitiikan kehitystä ja tasa-arvoelinten roolia naisliikkeen intressien välittäjänä RNGS-mallin näkökulmasta. Osana tätä kansainvälistä projektia Hollin tutkimuskohteena olivat tutkimuskysymysten kannalta merkittävät poliittiset prosessit ajanjaksolla 1969–1999. Suomessa 1970- ja 1980-luvuilla ainoa prostituutiopoliittinen kes-

kustelu käytiin irtolaislain kumoamisen yhteydessä. Kun prostituutiokysymys politisoitui uudelleen 1990-luvun alussa Suomessa ei ollut juuri valmiuksia käsitellä asiaa. Kansallista lainsäädäntöä saatiin valmiiksi vasta vuosikymmenen lopulla seksuaalirikosuudistuksen (1998, alaikäisiin rajattu seksin ostokielto), järjestyslain (1998, seksin osto ja myynti kielletty julkisella paikalla) ja ulkomaalaislain uudistuksen (1999, perusteltu epäily prostituutiosta käännetyksperusteeksi) myötä. Hollin tutkimuskohteena ovat olleet keskustelut irtolaislain kumoamisesta, rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta ja Helsingin kaupungin järjestyssäännöstä.

Irtolaislain kumoaminen 1984–1986

Irtolaislakia oli pidetty jo pitkään vanhentuneena ennen kuin sen kumoaminen sisällytettiin valmisteilla olevaan päihdehuoltolakiin 80-luvun puolivälissä. Prostituutiota ei pidetty itsenäisenä tai sukupuolittuneena kysymyksenä, vaan lähinnä irtolaiskysymyksen osana. Irtolaisongelman nähtiin johtuvan vähäosaisien huonosta sosiaalisesta asemasta, kuten päihteiden väärinkäytöstä, asunnottomuudesta, rikollisuudesta ja mielenterveysongelmista. Ongelman ratkaisuksi tarjottiin sosiaalipoliittisia toimia. Sosiaalipoliittinen kehys oli kuitenkin suotuisa myös sukupuolittuneemmalle tarkastelutavalle. Tässä avaintekijänä voidaan pitää irtolaislain kumoamisen vaikutuksia tutkivaa komiteaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnalla oli edustus komiteassa sekä jäsenenä että asiantuntijana. Komitea painotti prostituution ja sukupuolijärjestyksen yhteyttä. Se näki vallitsevan seksuaalikulttuurin ja sukupuolten välisen epätasaisen valta-asetelman olevan syynä prostituutioon sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden ohella. (Holli 2004, 105–108.)

Päihdehuoltolaki, joka sisälsi myös irtolaislain kumoamisen, hyväksyttiin eduskunnassa marraskuussa 1985. Lain astuttua voimaan 1987 prostituoituja ei voitu enää määrätä irtolaisvalvonnan alaiseksi, lääkärintarkastuksiin tai pakkotyöhön.

Feministejä osallistui prosessiin useassa vaiheessa. Sekä komiteanmietintö että lopputulos heijastivat tuon ajan naistutkimuksen ja feministien näkemyksiä. Prosessi johti *kaksoisresponsiin* eli naisliikkeen vaatimukset sisällytettiin keskusteluun ja myös lopputulos oli niiden mukainen. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan voidaan katsoa olleen prosessissa *sisäpiiriläisen* roolissa. (Holli 2004, 109.)

Prosessin aikana naisliike oli *kasvavassa* vaiheessa ja naistutkimus aktiivisia naisia yliopistoissa. Puolueiden naisjärjestöt olivat alkaneet omaksua feministisiä ideoita. Prostituutiosta keskusteltiin naistutkimuksen piirissä teoreettisesti, mutta poliittisesti sitä ei pidetty merkittävänä kysymyksenä.

Vasemmistopuolueilla oli hallussaan 42 prosenttia kansanedustajan paikoista. Sosialidemokraatit ja keskusta muodostivat hallituksen ytimen ja jakoivat

sosiaali- ja terveysministeriön kaksi ministerin salkkua. Yleisesti ottaen sosiaali-politiikkaa tehtiin *kohdallaisen avoimessa* tilassa, jossa eri painostusryhmien oli mahdollista osallistua prosessiin. Sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäasiainministeriön lisäksi muita poliittisia verkostoja ei juuri toiminut prostituutiopolitiikan alalla, mikä teki tasa-arvoasian neuvottelukunnan ja feministitutkijoiden näkemysten esilletuomisen keskustelussa helpoksi. (Mt., 109–110.)

Seksuaalirikosuudistus 1993–1998

1970-luvun alusta lähtien seksuaalirikoslainsäädännön uudistaminen tähtäsi yksilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden turvaamiseen sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautuneisuuteen ja siviilisäätyn katsomatta. Toisekseen tärkeänä pidettiin lasten suojelemista seksuaaliselta hyväksikäytöltä, lapsipornografialta ja ahdistelulta. Alun perin tarkoituksena oli uudistaa vain paritusta koskeva sääntely. Lopulta kuitenkin myös prostituutio tuli keskusteluun olennaisesti mukaan. (Mt., 110.)

Prosessin aikana prostituutiota käsiteltiin ensin sosiaalipoliittisesta viitekehystä, sitten nuorison ja lastensuojelun näkökulmasta ja lopulta lain ja järjestyksen näkökulmasta. Prostituoituidut nähtiin paitsi uhreina myös yhteyksissä rikollisuuteen ja järjestyshäiriöihin. ProstitUTION kriminalisoimista ei kuitenkaan pidetty mahdollisena.

Naisliike toimi prosessissa aktiivisesti. Eduskunnan naiskansanedustajien verkosto esitti aluksi kompromissiratkaisuna julkisella paikalla tapahtuvaa seksin osto rangaistavaksi. Tuolloin suurimmaksi ongelmaksi nähtiin ”tavallisten naisten” kokemaa häirintä seksipalveluita hakevien miesten taholta. Lopulta naiskansanedustajien verkosto päätyi esittämään asiakkuuden kriminalisointia Ruotsin mallin mukaisesti. Naisjärjestöt kuitenkin ajoivat prosessissa aktiivisesti myös lastensuojelullista näkökulmaa. (Mt., 112–113.)

Seksuaalirikoksia koskeva rikoslaki säilytti parituksen rangaistavana, millä pyrittiin takaamaan prostituoitujen seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Laki piti sisällään myös rajatun asiakkuuden kriminalisoimisen, sillä seksin ostaminen alaikäiseltä säädettiin rangaistavaksi sekä Suomessa että ulkomailla. (Holli 2004, 113.)

Naisliike onnistui sisällyttämään lopulliseen lakiin kaksi vaatimustaan: rajoitetun seksinoston kriminalisoinnin ja ulkomailla tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön säätämisen rangaistavaksi. Vaikka naiskansanedustajia yhdistänyt, puoluerajat ylittänyt ehdotus laajaksi asiakkuuden kriminalisoimiseksi ei saavuttanut konkreettisia tuloksia, kahta muuta tavoitetta ja niiden saavuttamista Holli piti niin merkittävänä, että katsoi naisliikkeen saavuttaneen tässä prosessissa *kaksoisresponsin*. (Mt., 113–114.)

Tasa-arvoasian neuvottelukunta oli ensimmäisiä tahoja, jotka mobilisoituivat

prostituutiokysymyksen parissa 1990-luvun alussa perustamalla työryhmän. TANE oli onnistunut saamaan prostituutiokysymyksissä asiantuntijan roolin. Myös tasa-arvovaltuutetun toimisto otti osaa keskusteluun. Molemmat kannattivat seksipalveluiden oston rajattua kriminalisointia ja molempia tasa-arvoelimiä voitiin pitää *sisäpiiriläisinä*.

Vasemmistolla oli vuoden 1995 vaalien jälkeen 43 prosenttia eduskuntapaikoista. Sosialidemokraatit muodostivat sateenkaarihallituksen yhdessä kokoomuksen, vihreiden, vasemmistoliiton ja RKP:n kanssa. Poliittinen alajärjestelmä, tässä tapauksessa oikeusministeriö, oli *kohtalaisen avoin* ja järjestöt pääsivät osallistumaan prosessiin melko hyvin. Oikeusministeriön hallitseva näkemys prostituutiosta vastasi osin naisliikkeen näkemyksiä tasa-arvosta ja lastensuojelusta, mutta erimielisyyksiä ilmeni ministeriön vastustaessa tiukasti asiakkuuden kriminalisointia. (Mt., 115–116.)

Helsingin järjestyssääntö 1995–1999

Helsinki oli ensimmäisiä kuntia Suomessa, joissa esiintyi katuprostituutiota 1990-luvun alussa. Pian paikalliset asukkaat alkoivat vaatia toimenpiteitä valtiolta ja kaupungilta katuprostituution lopettamiseksi. Helsinki vastasi vaatimukseen rajoittamalla ajamista yöaikaan ja lisäämällä poliisikontrollia tietyillä alueilla, mutta lopulta asukkaiden ja muutaman kaupunginvaltuutetun painostuksesta katuprostituutio haluttiin kieltää vuoden 1999 järjestyssääntöehdotuksessa. (Holli 2004, 116.)

Laki ja järjestys -kehys loi puitteet keskustelulle uudesta järjestyssäännöstä. Ongelmaksi määriteltiin prostituution lisääntynyt näkyvyys ja ”tavallisille kansalaisille” aiheutuvat häiriöt. Järjestyssääntö nähtiin kompromissiratkaisuna, jolla voitiin puuttua välittömiin ongelmiin ja tarjota poliisille tähän riittävä valtuutus. Muitakin ratkaisuja ehdotettiin, kuten bordellien laillistamista. (Holli 2004, 116.)

Sukupuoli ja tasa-arvo olivat tärkeitä elementtejä tässä keskustelussa. Laki ja järjestys -kehyksessä prostituutio ja seksibisneksen kasvu nähtiin uhkana paitsi julkiselle rauhalle, myös naisrauhalle. Seksikaupan nähtiin pitävän yllä vallitsevan seksikulttuurin tapaa alistaa naisia. Sekä seksin ostajia että kaikkia miehiä, jotka olettivat naisten olevan saatavilla heidän tarpeidensa tyydyttämiseksi, kritisoitiin.

Keskusteluun osallistuneet naiset olivat suurimmaksi osaksi yhtä mieltä siitä, että sekä seksin myyminen että ostaminen tuli kieltää. He kyseenalaistivat näkemyksen prostituoiduista uhreina ja totesivat näiden olevan yhtä lailla vastuussa prostituution aiheuttamista ongelmista. Siten myös heitä olisi rangaistava. Pro-tukipiste yritti haastaa tätä näkemystä, mutta kritiikkiä ei kuitenkaan otettu vastaan erityisen ymmärtäväisesti. (Mt., 117–118.)

Julkinen prostituutio kiellettiin täydellisesti ja uusi järjestyssääntö astui voimaan joulukuussa 1999. Keskustelussa oli selvästi tarkoitettu sekä asiakkuuden

että myymisen kieltämistä, mutta käytännössä viranomaiset tulkitsivat järjestys-sääntöä siten, että vain myymiseen puututtiin. Lopputulos ei siten vastannut naisliikkeen tavoitteita, joten kyseessä oli *ko-optaatio*. (Mt., 118.)

Valtakunnallisilla tasa-arvoelimillä ei ollut suurta roolia tässä kunnallisessa prosessissa siitäkään huolimatta, että tuolloinen TANEn puheenjohtaja Tuula Haatainen (sd.) toimi myös Helsingin kaupunginvaltuuston varapuheenjohtajana. Helsingin kaupungilla oli ollut tasa-arvotoimikunta vuodesta 1986 lähtien, mutta sen rooli päätöksenteossa oli marginaalinen, koska yksikään sen jäsenistä ei ollut kaupunginvaltuutettu. Tasa-arvoelinten rooli prosessissa oli *symbolinen*. (Mt., 119–120.)

Naisilla oli prosessissa huomattava rooli kahdella tapaa: he toivat prostituution paikallistason keskusteluun ja myös määräsivät, missä viitekehyksessä keskustelua käytiin. Lisäksi useampia naispuolisia kuntalaisia liittyi aktiivisesti vastustamaan prostituutiota paikallistasolla. Monille järjestyssääntökampanja oli jatkumoa asiakkuuden kriminalisoinnin osalta epäonnistuneelle rikoslain uudistamiselle 1998. Naisasialiitto Unioni osallistui paikalliseen keskusteluun jo vuonna 1996 ja ehdotti, että paritusta ja muuta hyväksikäyttöä koskevia rajoituksia tulisi sisällyttää kaupungin järjestyssääntöön. Lopputulos oli selvässä ristiriidassa tämän vaatimuksen kanssa. (Holli 2004, 120.)

Paikallinen päätöksenteon alajärjestelmä oli melko *sulkeutunut*. Kaupungin hallinnolla oli keskeinen rooli yhdessä poliisin ja Kuntaliiton kanssa järjestys-sääntöuudistuksessa. Vasemmistopuolueet edustivat kaupunginvaltuustossa 31 prosenttia äänistä, suurin puolue oli kokoomus. Valtuutetuista peräti 47 prosenttia oli naisia. Lisäksi pormestari, valtuuston puheenjohtaja ja kaupungin hallituksen puheenjohtaja olivat naisia. (Mt., 120.) Naisliike ei silti onnistunut tavoitteissaan.

Johtopäätöksiä

Kahdessa ensimmäisessä Hollin tutkimassa prostituutiota koskevassa keskustelussa naisliike saavutti poliittiset tavoitteensa täydellisesti poliittisessa prosessissa *sisäpiiriläisten* roolissa toimineiden tasa-arvoelinten ansiosta. Sen sijaan kolmannessa, paikallista järjestyssääntöä koskevassa tapauksessa tasa-arvoelimillä oli puhtaasti *symbolinen* rooli, eikä lopputulos vastannut kuin osin naisliikkeen intressejä. Tulokset osoittavat tasa-arvoelimillä olevan merkitystä prostituutiopolitiikan sektorilla naisliikkeen tavoitteiden välittämisessä päätöksentekoon. Lisäksi vasemmiston vahva asema näytti edesauttaneen naisliikkeen asiaa. Irto-laislain kumoamisen kohdalla tasa-arvoasiain neuvottelukunta onnistui sukupuolittamaan keskustelun hallitsevan kehyksen Hollin mukaan uudella ja seuraaviakin keskusteluja määrävällä tavalla. Tämän jälkeen tasa-arvonäkökulma on otettu aina myöhemmissäkin keskusteluissa esiin ja yhdistetty niissä muihin

hallitseviin kehyksiin. Osittainen menestys päätöksentekoprosesseissa viestii Hollin mukaan myös siitä, että suomalainen valtiofeminismi ja naisliike ovat saaneet tilaa politiikassa, kunhan nämä eivät haasta yleisiä käsityksiä prostituutiosta ja seksuaalisuudesta. (Mt., 121.)

Näiden prosessien mittaan vaatimus seksin oston kriminalisoimisesta on tullut naisliikkeen yhteiseksi tavoitteeksi. Näkemykset prostituoitujen kohtelemisesta kuitenkin erosivat. Vihreiden ja oikeiston naisten mukaan sekä prostituoituja että asiakkaita tuli rangaista yhtäläisesti. Vasemmiston ja RKP:n naiset sen sijaan olisivat rankaisseet vain asiakkaita, koska prostituoidut nähtiin miesten hyväksikäytön uhreina. Molempia näkökohtia puolustettiin vakuuttavasti tasa-arvoargumentein. (Mt., 122.)

Siirryn nyt tutkimukseni empiiriseen osioon. Seksin oston kriminalisointia oli siis ajettu jo muutamassa prosessissa 1990-luvulla. Hollin tutkimista prosesseista viimeinen päättyi 1999. Tarkastelemani prosessi alkoi vain muutaman vuoden tämän jälkeen (2002), joten keskustelua seksin oston kriminalisoinnista jatkettiin sujuvasti. Myös naisliike tuntuu olleen hyvässä valmiudessa ja yhteisymmärryksessä. Prostituoitujen nimissä prostituution ”hankaloittamista” vastustaneet tahot puolestaan astuivat 2000-luvulla näyttämölle aiempaa organisoituneempina ja hyvin valmistautuneena liikkeenä. Tasa-arvoelimitystä oli ollut prostituutiopoliittisissa kysymyksissä naisliikkeelle hyötyä edellisen kerran 1998. Prosessin käynnistyessä tasa-arvoelimit olivat olleet hajautettuina vuoden verran.

5. Seksin oston kriminalisointi poliittisena prosessina

Tässä luvussa kuvailen ensin, millaisessa kontekstissa tarkastelemani prosessi käynnistyi. Tämän jälkeen esittelen oikeustyöryhmän osamietinnön ja identifiointi mietinnöstä annettujen lausuntojen pohjalta prosessin alkuvaiheessa esiintyneet kehykset sekä tutkimuksen kannalta olennaisten tahojen näkökannat. Seuraavassa vaiheessa esittelen lausuntojen pohjalta muokatun hallituksen esityksen ja siirryn tarkastelemaan prosessin kulkua eduskunnassa lähetekeskustelusta valiokuntiin. Tämän jälkeen analysoin valiokuntamietinnön käsittelyä eduskunnan suuressa salissa ja esittelen prosessin lopputuloksen. Lopuksi käyn läpi johtopäätöksiäni poliittisesta keskustelusta.

5.1 Prosessin käynnistyminen

Prosessin alkupisteeksi olen valinnut syksyn 2002, jolloin oikeusministeriö asetti työryhmän laatimaan ehdotusta ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota koskeviksi rangaistussäännöksiksi. Työryhmä antoi vuoden 2003 aikana oikeusministeriölle kaksi mietintöä: ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio. Työryhmän osamietintö 2003:5” ja ”Ihmissalakuljetus, lapsipornografia ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjat. Työryhmän loppumietintö 2003:13”. Näistä ensimmäisessä esitettiin *seksuaalipalvelujen* ostamisen säätämistä rangaistavaksi. Mietinnöt lähtivät lausuntokierrokselle, ja tämän jälkeen mietinnöistä muokattiin kaksi hallituksen esitystä, joista jälkimmäisessä ehdotettiin seksin oston yleistä kriminalisointia. Prosessin päätepisteeksi olen valinnut kesäkuun 2006, jolloin eduskunta säätöi lain rikoslain 20 luvun muuttamiseksi siten, että seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä voidaan tuomita sakkoo tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Toisin sanoen seksin ostoa kriminalisoitiin vain osittain.

Keskustelu seksin oston kriminalisoimisesta Suomessa kiihtyi mediassa syksyllä 2002. Tätä ennen seksin oston kriminalisoinnista oli keskusteltu jo seksuaalirikoslain uudistamisen ja Helsingin kaupungin järjestyssäännön yhteydessä. Vuonna 1999 voimaan tullut järjestyssääntö kielsi niin seksin myymisen kuin ostamisenkin julkisella paikalla, mutta naisliikkeen pettymykseksi käytäntö osoitti, että vain myymiseen puututtiin. Myös kuntakohtaiset järjestyssäännöt syrjäyttäneet järjestyslaki (2003) sisälsi katuprostituution kiellon.

Huhtikuussa 2002 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (Optula) julkaisi tekemänsä selvityksen naiskaupasta ja laittomasta siirtolaisuudesta. Selvityksessä to-

dettiin, että tietoa Suomessa harjoitettavasta prostituutiosta oli hyvin vähän. Pääsyyksi mainittiin valvonta- ja tutkimusresurssien niukkuus sekä lainsäädännön aukollisuus. Luonnollisesti myös prostituutio ja siihen liittyvä rikollisuus todettiin ominaispiirteiltään sellaisiksi, että niistä oli vaikea saada tietoa. Lähteenä käytettiin viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen edustajien haastatteluja sekä keskusrikospoliisin ja tuomioistuinten vuosina 1995–2001 käsittelemiä ihmiskauppa- ja paritusjuttuja. (Lehti & Aromaa 2002, 27–38.) Selvityksessä todettiin, että prostituutio ja paritus olivat muuttuneet olennaisesti Suomessa 1990-luvun aikana. Neuvostoliiton romahtamisen ja itärajan avautumisen jälkeen ylivoimaisesti suurin osa Suomessa toimivista prostituoiduista oli virolaisia tai venäläisiä, jotka ”valloittivat Suomen prostituutiomarkkinat muutamassa vuodessa” (mt., 60). Itsenäisesti ilman parittajaa toimineet suomalaiset prostituoidut oli syrjäytetty markkinoilta.

Selvityksen mukaan Suomessa toimivista prostituoiduista suurin osa, arviolta 90 prosenttia, oli ulkomaalaisia. Heidän arvioitiin toimivan lähinnä parittajan alaisuudessa, koska he tarvitsivat apua tilojen ja asiakkaiden hankintaan ansioidensa maksimoimiseksi. Lisäksi suojelurahojen kerääjät tietävästi ahdistelivat itsenäisesti toimivia prostituoituja. (Mt., 63–67.) Selvityksessä viitattiin keskusrikospoliisiin julkaisemattomaan selvitykseen, jonka mukaan itäprostituutio oli pääosin suomalaisten organisoimaa ja työntekijät tulivat pääosin Virosta (mt., 74). Selvityksessä kuitenkin todettiin, että Suomessa esiintyvään prostituutioon ei ilmeisesti kuulunut ihmissalakuljetusta, laitonta siirtolaisuutta tai prostituoitujen liikkumavapauden rajoituksia. Tämän arveltiin johtuvan mm. siitä, että Suomessa toiminnalla oli suuret katteet, liikkuvuus oli helppoa ja rekrytointialueet olivat lähellä. (Mt., 79–81.) ”Koska suurin kiinnijäämis- ja taloudellinen riski toiminnassa ovat nykytilanteessa parittajan kannalta itse prostituoidut, on parittajan edun mukaista pyrkiä takaamaan heidän tyytyväisyytensä ja sitä kautta toiminnan keskeytyksetön ja häiriötön sujuminen” (mt., 80). Lisäksi selvityksessä todettiin itäprostituutioon ja siihen liittyvän paritustoiminnan olleen sekä prostituoiduille että parittajille taloudellisesti erittäin kannattavaa, mikä oli ollut omiaan vähentämään osapuolten keskinäisiä konflikteja. Prostituoitujen todettiin myös olevan siinä määrin korkeasti koulutettuja ja kielitaitoisia, että heidän asemansa suhteessa parittajiin oli hyvin tasavertainen. (Mt., 77–80). Tämä kanta esitettiin julkisuudessa myös Helsingin Sanomissa (HS 26.4.02).

Pian myös rikospoliisin taholta julkisuuteen saatettiin tietoa, joka mediassa esiteltiin Optulan selvitystä dramaattisemmin. Kesäkuussa 2002 keskusrikospoliisi paljasti laajan paritusrenkaan. Virosta johdettu paritusliiga oli harjoittanut vuodesta 2000 lähtien mittavaa seksibisnestä Helsingissä ja muualla Etelä-Suomessa. Liigan käytössä oli ollut kymmeniä asuntoja ja paritettavana kymmeniä, mahdollisesti satoja, naisia. Optulan selvityksessä piirtyneestä kuvasta poiketen

nyt epäiltiin parituksen ohella myös pakkoprostituutiota. ”Kaikki naiset eivät olleet välttämättä vapaachtoisesti mukana, kertoo rikoskomisario Seppo Sillanpää. Valtaosa heidän ansioistaan on mennyt parittajille, myös törkeästi kiristämällä. Parittajat ovat muutenkin pakottaneet naisia töihin ja valvoneet tarkasti heidän tekemisiään ja rahavirtoja.” (HS 1.6.02.) Pian tämän jälkeen keskusrikospoliisi kertoi viranomaiskäyttöön valmistuneesta tutkimuksestaan, jonka mukaan Viron ja Venäjän rikollisryhmittymät olivat vuosituhannen alkupuolella jakaneet Suomen omiin etupiireihinsä harjoittaakseen paritusrikollisuutta sulassa sovussa (HS 6.6.02). Mediakohun seurauksena Helsingin Sanomat päätti luopua prostituutio-ilmoittelusta.

Lokakuussa 2002 oikeusministeriö julkaisi prostituutiota käsittelevän muistion, jossa ei kuitenkaan suositeltu seksin ostamisen kieltämistä. Ministeriössä arveltiin, että kriminalisointi vähentäisi vain katuprostituutiota ja että asian ajaisi eduskunnan käsittelyssä ollut järjestyslain pykälä, joka kieltäisi ympäristöä häiritsevän seksikaupan yleisillä paikoilla. Oikeusministeri Johannes Koskinen totesi haastattelussa myös, että ”prostituutio on moraalinen ongelma, mutta ei yksilöllisen kielteinen asia”. Tällä Koskinen viittasi kantavansa huolta myös vammaisten tarpeista – perustelu, jota Helsingin Sanomien mukaan Invalidiliitto oli käyttänyt puoltaakseen seksin oston hyväksymistä (HS 19.10.02). Peruspalveluministeri Eva Biaudet ei yhtynyt Koskisen näkemyksiin ja piti myös Invalidiliiton lausuntoa pöyristyttävänä (HS 22.10.02). Myöhemmin oikeusministeriön työryhmämietinnöstä annetusta lausunnosta kävi ilmi, että Invalidiliitto itsekin piti vammaisia loukkaavana sitä, että prostituution olemassaoloa perusteltaisiin vammaisten tarpeilla. Koskisen puheenvuoron jälkeen Helsingin Sanomissa julkaistiin tihevään tahtiin uutisia aiheesta, poliitikkojen lausuntoja sekä kansalaisten ja järjestöjen edustajien mielipidekirjoituksia. Lisäksi television ajankohtaisohjelmissa haastateltiin mm. tutkijoita, poliiseja ja ns. ”eliittiprostituutioita”.

Marraskuussa 2002 oikeusministeriö asetti työryhmän laatimaan ehdotusta ihmiskauppaa koskeviksi rangaistussäännöksiksi sekä selvittämään tarvetta säätää *seksuaalipalvelujen* ostaminen rangaistavaksi teoksi. Työryhmä julkaisi ensimmäisen osamietintönsä ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio” heinäkuussa 2003. Mietinnössä esitettiin *seksuaalipalvelujen* ostamisen lisäämistä rikoslakiin. Mietintö lähetettiin lausuntokierrokselle. Lausuntoja pyydettiin yhteensä 97 taholta, joista 66 antoi pyydetyn lausunnon. Lisäksi kolme tahoa, Helsingin kaupunginhallitus, Naisten Linja Suomessa ry ja Suomen Helsinki-komitea, lähetti lausuntonsa pyytämättä. Joulukuussa 2003 työryhmä antoi loppumietintönsä ”Ihmislakuljetus, lapsipornografia ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjat”, joka käsitteli lähinnä kansainvälisten velvoitteiden edellyttämiä muutoksia laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa koskevaan rikoslainsäädäntöön. Tätä työryhmämietintöä en erityisemmin tarkastele tutkimuksessani.

Ennen työryhmämietintöjen valmistumista huhtikuussa 2003 keskusrikospoliisi julkaisi Rikostutkimus 2002 -vuosikirjan, joka sisälsi tutkija Jari Leskisen laatuaan ensimmäisen perusselvityksen Suomessa harjoitetusta organisoidusta paritustoiminnasta. Leskinen toisti Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksessä esitetyn tilannekatsauksen: Suomen prostituutiomarkkinat olivat itärajan takaa tulleiden prostituoitujen hallussa. (Leskinen 2003, 9–10.) Leskisen näkemys toiminnan organisaatiosta oli kuitenkin Optulan piirtämää kuvaa synkempi. Toiminta oli siirtynyt organisoiduille rikollisryhmille, joita johdettiin Virossa ja Venäjältä. Suomalaiset ja lähialueilta tulleet maahanmuuttajat toimivat parittajina, ja heidät oli painostettu työskentelemään rikollisryhmien renkeinä (mt., 16).

Optulan tapaan myös Leskinen totesi, että itärajan takaa tulevat prostituoidut ovat selvillä työnsä luonteesta ja ehdoista. Prostituoituidut tietävät matkustavansa Suomeen myymään *seksipalveluita*. Suomeen suuntautuvassa itäprostituutiiossa ei Leskisen mukaan siis ollut kysymys siitä, että naisia olisi tahdonvastaisesti salakuljetettu *seksityöläisiksi*. Paritusliigojen ei Leskisen mukaan myöskään kannattanut parittaa vastentahtoisia naisia, koska he ”aiheuttaisivat ongelmia ja herättäisivät kielteistä huomiota, heikentäisivät päivittäistä kassavirtaa ja lopulta vaarantaisivat koko paritusliigan toimintaedellytykset.” (Leskinen 2003, 11.) Optulan selvityksessä uskottiin, että prostituoituja rekrytoitaessa annettava informaatio työn luonteesta, työskentelyolosuhteista ja ansiotasosta piti varsin usein paikkansa (Lehti & Aromaa 2002, 68) ja että prostituoitu ja parittaja toimivat tasavertaisessa ja molempia osapuolia tyydyttävässä sopimussuhteessa (mt., 80). Leskinen jatkoi samoilla linjoilla. On kuitenkin huomattava, että omassa selvityksessään Leskinen esitti näennäisen neutraalisti ja prostituoitujen tasavertaista asemaa työmarkkinoilla kyseenalaistamatta joukon piirteitä, joista on luettavissa myös täysin toisenlainen kuva Suomessa prostituoituna toimivien toimintaedellytyksistä. Vaikka useimmat Suomeen prostituoiduiksi saapuvista naisista olivat Leskisen sanoin ”alan ammattilaisia”, joukossa oli myös paljon nuoria ensikertalaisia. (Mt., 11.) Työsopimukset tehtiin suullisesti. Parittajien ”ennakkolupaukset työolosuhteista ja työn tuottavuudesta saattavat osoittautua liian optimistisiksi” (mp.), Leskinen myönsi. Liikkumisvapauden rajoittaminen ja passien takavarikoiminen oli verraten yleistä. Prostituoituidut oli mm. saatettu lukita ”yhdistettyihin työ- ja asuinhuoneistoihin ainakin sovituksi työajaksi” (mp.). Mikäli prostituoitu kieltäytyi jatkamasta seksipalveluiden myymistä, parittajat vastasivat ”niskoitteluun” ”sanktioilla, jotka Venäjällä ja Virossa vallitsevan tavan mukaan ovat ankarat” (mt., 12). Henkeen kohdistuva uhka oli aivan mahdollinen, taloudellisten ansioiden riistäminen selvää. Jos parittajarenki katsoi prostituoidun toimineen epärehellisesti, parittajarenki voi määrätä huomattavan sakkosumman, jonka prostituoitu suoritti työskentelemällä tietyn ajan

ilmaiseksi. Tällaiseksi epärehellisyudeksi voitiin katsoa esimerkiksi se, ettei ollut ilmoittanut kuukautisten alkamisesta etukäteen. (Mt., 12.)

Leskisen selvityksen mukaan prostituutio oli siis 1990-luvulla muuttunut ammattimaisesti johdetuksi organisoituneeksi rikollisuudeksi, jossa prostituoidut toimivat *vapaaehtoisesti*. Tilanteessa, jossa henkilölle oli annettu Leskisen ”optimistiseksi” mainitsemia lupauksia työn luonteesta, työsopimus oli tehty lähtömaassa ennen työn aloittamista ja ennen työhön tai työskentelyolosuhteisiin tutustumista ja lisäksi sopimusta oli mahdotonta muuttaa tai purkaa, jos työ, työskentelyolosuhteet tai työehdot osoittautuvat kohtuuttomiksi, epämiellyttäväiksi tai vaarallisiksi, vapaaehtoisuus kuitenkin asettuu kyseenalaiseksi. Lisäksi, kuten Leskinenkin mainitsi, Suomeen saapuvat naiset tulivat Venäjältä, Virosta, Latviasta ja Liettuasta – kaikki jälkikommunistisia maita, joissa elintaso ja sosiaaliturvan taso olivat varsin matalia ja tuloerot suuria. Puuttumatta tässä vaiheessa keskusteluun prostituution vapaaehtoisuudesta sen enempää on huomionarvoista, että Leskisen selvitys ja sen uutisointi sai selvän painoarvon Suomessa käydyssä prostituutiokeskustelussa. Helsingin Sanomien haastattelussa (HS 27.10.02) Leskinen kertoi Viron ja Venäjän rikollisliigojen jakaneen Suomen sulassa sovussa omiin paritusreviireihinsä. Oikeusministeriön työryhmämietintöön pyydytyissä lausunnoissa oli säännönmukaisesti mainittu huoli organisoituneesta paritusrikollisuudesta ennen siirtymistä muihin näkökohtiin. Lisäksi Leskisen esittelemistä prostituoitujen harhauttamiseksi, pakottamiseksi ja kiristämiseksi luokiteltavista parittajien harjoittamista toimista huolimatta julkisessa keskustelussa moni totesi naisten tulevan tänne täysin vapaaehtoisesti.

5.2 Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio -työryhmämietintö

Oikeusministeriön työryhmän osamietinnössä esitettiin rikoslakia muutettavaksi niin, että muutoksilla parannettaisiin mahdollisuuksia torjua ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota. Työryhmä ehdotti, että seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 lukuun lisättäisiin uusi rangaistussäännös, joka koski *seksuaalipalvelujen* ostamista. Mietinnössä esitettiin seksin ostoa yleisesti rangaistavaksi. Osa muutoksista tuli tehdä kansainvälisten velvoitteiden täytäntöön panemiseksi. Näitä olivat ihmiskauppaa koskeva täysin uusi lainsäädäntö (ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa rikosnimikkeet) sekä törkeän parituksen lisääminen rikoslakiin. Lisäksi samassa yhteydessä parituslainsäädäntöön lisättiin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan Euroopan unionin puitepääotosuhteen edellyttämät muutokset. Tämän lisäksi mietinnössä esitettiin *seksuaalipalvelujen* ostamisesta nuorelta säädettyä enimmäisrangaistusta korotettavaksi puolesta

vuodesta vuoteen vankeutta. Näiden lisäksi pakkokeinolakia ehdotettiin muutettavaksi siten, että telekuuntelu olisi mahdollista silloin, kun kyseessä oli ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa tai törkeä paritus, jossa tavoiteltiin erityisen suurta hyötyä ja rikos tehtiin erityisen suunnitelmallisesti, rikoksen kohteena oli alaikäinen tai toiselle aiheutettiin erityisen tuntuva kärsimystä. Järjestyslaista esitettiin poistettavaksi seksuaalipalvelujen ostamista yleisellä paikalla koskeva rangaistussäännös tarpeettomana. (OM 2003:5, 9-10.)

Mietinnössä arvioitiin Suomessa esiintyvän prostituution sen hetkistä tilaa lähinnä keskusrikospoliisin keräämien tietojen perusteella. Suomessa arveltiin vierailevan vuosittain 10 000–15 000 ulkomaista prostituoitua. Kotimaisia (sic) prostituoituja arveltiin olevan jonkin verran. Suomessa tapahtuvan prostituution todettiin olevan pitkälle järjestäytynyttä. Lähteenä käytettiin Rikostutkimus 2002 -julkaisua.

Prostituutiota pidettiin sosiaalisesti ongelmallisena. Prostituutiosta arveltiin aiheutuvan prostituoiduille mielenterveydellisiä vaurioita, terveydellisiä haittoja sekä päihteiden ja huumeiden käyttöä. Lisäksi todettiin, että prostituoidut saattoivat helposti altistua väkivallalle. Prostituoitujen sosiaalisen aseman arveltiin usein olevan jo valmiiksi heikko ja pääsääntöisesti sen uskottiin heikentyvän prostituution seurauksena. Pidettiin myös mahdollisena, että prostituutioon saattoi liittyä rikollisuutta, erityisesti ihmiskauppaa ja paritusta. (Mt., 15–16.)

Mietinnössä pohdittiin seksin oston kriminalisointiin liittyviä hyötyjä ja haittoja. Kriminalisoinnin oli usein ajateltu pakottavan prostituoidut harjoittamaan prostituutiota salassa. Tämä puolestaan lisäisi parittajien valtaa prostituoituihin nähden, heikentäisi prostituoitujen vapautta valita asiakkaansa ja lisäisi heidän riskiään tulla hyväksikäytetyiksi tai kohdata väkivaltaa. Tällöin tavoitteeksi asetettua prostituoitujen aseman parantamista ja paritusrikollisuuteen puuttumista ei saavutettaisi. Seksien myymisen kriminalisoinnin ajateltiin vähentävän prostituoitujen halukkuutta ilmoittaa poliisille heihin kohdistetuista rikoksista ja ostamisen kriminalisoimisen puolestaan uskottiin vähentävän ostajien halukkuutta toimia poliisin kanssa yhteistyössä paritusrikoksia selvittäessä. (Mt., 52.) Työryhmä otti mietinnössä kantaa huoleen prostituution painumisesta maan alle kriminalisoinnin seurauksena ja totesi katuprostituution olevan Suomessa jo ennestäänkin vähäistä ja järjestyssäännöillä rajoitettua. Poliisin tietojen mukaan jo nyt valtaosa prostituoiduista toimi parittajan alaisuudessa. Työryhmä kuitenkin uskoi seksin oston kriminalisoinnin vähentävän parittajien toimintamahdollisuuksia kysynnän vähentyessä. (Mt., 53.) Myös prostituoituihin kohdistuvien pahoinpitelyjen uskottiin vähentyvän kriminalisoinnin seurauksena ostajien ja parittajien pelätessä kiinnijäämistä.

Mietinnön mukaan seksin oston kriminalisoinnin voitiin myös ajatella edistävän sekä yleistä sosiaalista tasa-arvoa että sukupuolten välistä tasa-arvoa (mp.).

Työryhmän mukaan kriminalisointi edistäisi yleistä tasa-arvoa, mikäli se toimisi yleisestävasti. Sukupuolten välistä tasa-arvoa laki edistäisi, ”koska käytännössä suurin osa seksuaalipalvelujen ostajista on miehiä ja vastaavasti suurin osa prostituoiduista naisia. Oston kriminalisointi parantaisi näin naisten asemaa sekä pyrki estämään prostituutiosta ja seksuaalipalvelujen ostamisesta aiheutuvaa vääristynyttä kuvaa seksuaalisuudesta.” (Mt., 52.)

Mietinnössä pohdittiin seuraavaksi seksin oston kriminalisoinnin vaikutuksia ihmisen koskemattomuuden suojan vahvistamiseen sekä pyrkimyksiin vähentää ihmiskauppaa ja paritusta aiheuttavaa *seksuaalipalvelujen* kysyntää. Lisäksi työryhmä esitti, että seksin ostamisen voitiin ajatella loukkaavan prostituoidun ruumiillista ja henkistä koskemattomuutta sekä seksuaalista itsemääräämisoikeutta tilanteessa, jossa prostituoitu toimii parittajan alaisuudessa tai jos hänet oli pakotettu toimimaan prostituoituna. Näin olisi myös silloin, kun prostituoituksi ryhtyminen ei ollut tietoisin ja täysin vapaaehtoisen valinnan seurausta. (Mp.)

Työryhmä pohti mietinnössä myös seksin oston kriminalisoinnin suhdetta perus- ja ihmisoikeuksiin. Kriminalisointi saattoi merkitä puuttumista yksityiselämän suojaan. Yksityiselämään kuului mm. oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Euroopan ihmisoikeustoimikunta oli kuitenkin katsonut vuonna 1998 tehdyssä päätöksessään, ettei prostituutio kuulunut yksityiselämän piiriin. Työryhmän mukaan seksin osto aiheutti tekona vahinkoa prostituoidulle sekä silloin, kun prostituoitu oli ihmiskaupan tai parituksen uhri, että myös muulloin, koska mahdollisuus prostituoitujen kokemalle fyysiselle tai psyykkiselle vahingolle oli periaatteessa olemassa kaikissa seksuaalipalvelujen ostamistilanteissa. (Mt., 55–56.) Työryhmän mukaan prostituoituksi ryhtyminen oli vain äärimmäisen harvoissa tapauksissa seurausta täysin vapaaehtoisesta valinnasta ja näin ollen oston kriminalisointia voitiin perustella prostituoidun suojelunäkökohdilla. Toisaalta perustuslaissa turvatun elinkeinovapauden kannalta seksin oston kriminalisointi saattoi olla ongelmallinen. Työryhmä kuitenkin totesi, ettei seksin oston kriminalisoinnin vaikutus elinkeinovapauteen ollut merkittävä. Ihmiskauppa- ja paritusrikollisuuden kohdalla kysymys ei ollut lainkaan relevantti, ja aiemmin esitettyjen perustelujen mukaisesti aidosti täysin vapaaehtoinen prostituutio ei työryhmän näkemyksen mukaan ollut kyseessä kuin äärimmäisen harvoin. Siten kriminalisointi olisi puuttunut elinkeinovapauteen vain hyvin harvoissa tapauksissa. (Mt., 57.)

Työryhmä päätyi toteamaan, että seksin oston yleinen kriminalisointi suojaisi useita oikeushyviä. Säännös suojaisi ihmisen fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta. Työryhmä kiteytti, että lähtökohtaisesti ihmistä ei voitu pitää kaupan kohteena. Koska prostituoitujen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ajateltiin

olevan tosiasiallisesti rajattu, säännös suojaisi myös seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lisäksi koska prostituoitujen sosiaalinen asema oli heikko, säännös suojaisi myös yleistä sosiaalista tasa-arvoa vähentämällä kysyntää ja siten prostituutioon ajautumista. Säännös suojaisi myös sukupuolten välistä tasa-arvoa. (Mt., 57–58.) Ihmiskauppalainsäädännöllä, parituslainsäädännön muutoksilla ja seksin oston kriminalisoinnilla työryhmä pyrki vähentämään ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota puuttamalla sekä kysyntään että tarjontaan. Työryhmä totesi vielä, että ehdotetut säännökset edellyttivät myös sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämistä ja lisäämistä prostituoitujen auttamiseksi ja tukemiseksi pois prostituutiosta. (Mt., 64.)

Työryhmä ei kuitenkaan ollut yksimielinen. Ryhmän seitsemästä jäsenestä kolme ei olisi esittänyt seksin oston kriminalisointia. Mietintöön lisättiin heidän eriävä mielipiteensä, joka ensisijassa ei suositellut kriminalisointia. Mikäli tähän kuitenkin haluttiin ryhtyä, vastalauseen tehneet suositelivat kriminalisoinnin rajaamista seksin ostoon parituksen kohteilta tai ihmiskaupan uhreilta. Mielenkiintoista on, että yksi kriminalisointia vastustaneista jäsenistä oli mies, jonka edustama taho otti mietinnön lausuntokierroksella kuitenkin myönteisen kannan kriminalisointiin (Jyrkinen 2005, 121).

Mietintöön annettiin lausuntoja yhteensä 69. Seuraavassa esittelen lausunnoista esiin nousseet kehukset. Tämän jälkeen kuvailen tutkimukseni kannalta keskeisten toimijoiden kannat ehdotettuun seksin oston kriminalisointiin.

5.2.1 Lausunnoissa esiintyneet kehukset

Olen erotellut lausunnoista yhdeksän eri kehystä, joissa prostituution asiakkuuden kriminalisointia on tarkasteltu jollain tietyllä tapaa rajattuna kysymyksenä. Kukin kehys muodostaa yhtenäisen maiseman tai argumentointikentän, jossa kulkevat tahot ovat yhtä mieltä ongelman määrittelystä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että saman kehysten läpi prostituutiota tarkastelevat olisivat muutoin yksimielisiä tilanteesta. Samoista premiseistä voidaan päätyä täysin vastakkaisiin johtopäätöksiin ongelman ratkaisuksi. Näin usein tapahtuukin prostituutiosta keskusteltaessa. Erottelemissani kehyksissä prostituutiota on tarkasteltu palveluammattina, osana kansainvälistä organisoitunutta rikollisuutta, sosiaalipoliittisena kysymyksenä, terveystalveluoliittisena kysymyksenä, ihmisoikeuskysymyksenä, moraalikysymyksenä, ulkomaalaispoliittisena kysymyksenä, tasa-arvokysymyksenä sekä seksin merkityksen kautta. Olen merkinnyt sulkuihin tahon, jonka lausuntoon kehysten esittelyn yhteydessä viitataan.

Kansainvälinen organisoitunut rikollisuus -kehys

Prostituutiokeskustelussa huomattavasti tilaa sai keskustelu Suomeen levittäytyneestä järjestäytyneestä rikollisuudesta ja erityisesti keskustelu ”itämafian”

harjoittamasta paritusrikollisuudesta. Kuten olen jo aiemmin todennut, keskustelun syntyyn vaikuttivat etenkin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemä selvitys naiskaupasta ja laittomasta siirtolaisuudesta sekä keskusrikospoliisin perusselvitys Suomessa harjoitetusta organisoidusta paritustoiminnasta. Nämä molemmat julkaistiin ennen työryhmämietinnön valmistumista ja molemmista uutisoitiin dramaattisin otsikoin (mm. ”Viron ja Venäjän rikollisryhmät jakaneet Suomen prostituutiopiirit” HS 6.6.02). Prostituutio liitettiin tässä kehyksessä nimenomaan paritusrikollisuuden ja ihmiskaupan osaksi. Lisäksi todettiin, että paritustoiminta oli entistä ammattimaisempaa ja järjestäytyneempää, vaikakaan sitä ei Suomessa esiintynyt samassa mitassa kuin joillakin muilla Euroopan raja-alueilla.

Kansainvälinen organisoitunut rikollisuus nähtiin niin merkittävänä osana prostituutiokysymystä, ettei prostituution sääntelyä tullut arvioidakaan ilman tätä näkökohtaa (Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta). Tällaisen toiminnan vakiintumista ja normalisoitumista osaksi suomalaista yhteiskuntaa painettiin suoraan. Huolta kuitenkin kannettiin siitä, että seksin oston kriminalisoinnista seuraisi rikollisuuden painuminen maan alle. Monet vastustivat seksin oston kriminalisointia sillä perusteella, että lakia olisi mahdotonta valvoa. Toiminnan siirtymisen maan alle todettiin myös vaikeuttavan paritusrikollisuuden selvittämistä entisestään siinä mielessä, että ostajat eivät enää ryhtyisi yhteistyöhön poliisin kanssa. Prostituoitujen kannalta maan alle painumisen nähtiin harventavan asiakaskuntaa sellaisiin, jotka eivät välitä lain rikkomisesta. Tällaiset asiakkaat olisivat oletettavasti epäluotettavampia ja väkivaltaisempia. Prostituoituidut joutuisivat rahan tarpeessa ottamaan vastaan sellaisiakin asiakkaita, joista ennen olisivat kieltäytyneet (Salli). Prostituoituihin kohdistuisi siis lisääntyvää väkivaltaa ja sen uhkaa. Osa kantoi huolta myös seksin ostajien turvallisuudesta ja epäili, että seksin oston kriminalisoinnin myötä ostajat saattaisivat joutua parittajien kiristyksen kohteeksi (Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitos). Lisäksi oltiin huolissaan siitä, että vastoin tahtoaan toiminnassa mukana olevien auttaminen saattaisi olla vaikeampaa (Turun kaupungin sosiaalikeskus).

Kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksessä kuitenkin myös kannatettiin seksin oston kriminalisoinnista. Koska suurin osa Suomessa toimivista prostituoituista oli alistettu toimimaan parittajien alaisuudessa, ei seksin ostamista tällä tavoin hyväksikäytetyiltä henkilöiltä voitu pitää hyväksyttävänä. (Julkisets oikeusavustajat Ry). Lisäksi olisi turha rajoittaa kriminalisointityypikälää koskemaan vain parituksen tai ihmiskaupan uhreja, koska käytettävissä olleen tiedon perusteella prostituutio oli lähes poikkeuksetta järjestäytyneen rikollisuuden organisoimaa paritustoimintaa (Suomen Asianajajaliitto). Mitä tuli lain valvonnan vaikeuteen, poliisin todettiin kyenneen puuttumaan esimerkiksi maan alla toimivaan huumorikollisuuteenkin, miksei siis myös seksin ostoon.

Tärkeimpänä näytettiin pitävän sitä, että puututtaisiin todelliseen rikollisuuteen eli organisoituun paritukseen ja ihmiskauppaan sekä niihin liittyvään huumerikollisuuteen (mm. Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitos, keskusrikospoliisi). Yhtä mieltä oltiin siitä, että ihmiskauppa ja paritus olivat kiistatta sellaista rikollisuutta, jota tulee vähentää. Tähän päästiin etenkin mahdollistamalla poliisille telekuuntelu-, tekninen kuuntelu- ja peitetoimintaoikeudet mainittujen rikosten selvittämiseksi. Lisäksi lain valvonnan kannalta tärkeää oli lisätä poliisin henkilöstöresursseja. Sisäasiainministeriön poliisiosasto arveli rikostiedusteluun ja tutkintaan tarvittavan seksin oston kriminalisoinnin myötä 20 henkilön lisäystä (Sisäasiainministeriön poliisiosasto). Monet kuitenkin pitivät resurssien riittämättömyyttä faktana, jota ei voisi muuttaa. Näin ollen poliisilla ei olisi aikaa valvoa seksin ostajien tekemisiä ja siten ostoa olisi turha edes kriminalisoida pelkkänä symbolisena eleenä (mm. Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, Vaasan hovioikeus). Budjetitikehyksiä laativa valtiovarainministeriö omassa lausunnossaan todella totesikin, että mahdolliset lisävoimatarpeet oli pyrittävä kattamaan tehostamalla ja kohdentamalla uudelleen nykyistä toimintaa, ja tämä tuli toteuttaa jo sovittujen valtiontalouden kehysten puitteissa (Valtiovarainministeriö).

Hollin (2004) analysoimassa Helsingin kaupungin järjestyssääntöä koskevassa keskustelussa hallitsevana kehiksenä esiintyi *lain ja järjestyksen kehys*, jossa prostituutio nähtiin häiriötekijänä ja yhteydessä organisoituun rikollisuuteen. Kuten edellä kuvaamassani *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehiksessä*, myös *laki ja järjestys -kehiksessä* prostituutiota ja siihen liittyviä ilmiöitä painoksuttiin ja oltiin huolissaan siitä, miten voitaisiin puuttua ja rajoittaa kansainvälisen rikollisuuden organisoitunutta toimintaa omassa lähiympäristössä – kotikadulla tai kotimaassa.

Seuraamassani poliittisessa prosessissa ei juurikaan keskusteltu prostituutiosta enää paikallisena ilmiönä. Ainoan poikkeuksen teki Prostituutio pois kaduilta -kansanliike, joka esitti prostituution katurauhaa, kotirauhaa ja järjestystä rikkovana ilmiönä ja jonka seurauksena ”tavalliset” ihmiset eivät ”enää vuosiin ole saaneet liikkua rauhassa” (Prostituutio pois kaduilta -kansanliike). Muutoin monissa lausunnoissa todettiin, että katuprostituutiota oli vähän ja prostituutio-toiminta oli siirtynyt pääsääntöisesti internetin ja puhelimen välityksellä tapahtuvaksi.

Prostituutio seksityönä -kehys

Toisessa kehiksessä prostituutio nimettiin seksityöksi ja se määriteltiin palveluammattiksi. Ongelmana ei ollut seksin myyminen sinänsä, vaan seksityön tekemiseen liittyvät olosuhteet (Salli). Prostituutiosta myytävänä nähtiin olevan ”vain palvelu, jonka tarkoitus on tyydyttää yhtä ihmisen perustarpeista” (Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto). Näin ollen prostituutiota ei tullut asettaa

eri asemaan kuin muita palveluammattajeja. Seksityöntekijöillä oli oltava turvalliset työolot ja sama oikeusturva kuin muillakin työntekijöillä. Ratkaisuksi nähtiin prostituution laillistaminen. Prostituoituidut saataisiin näin sosiaaliturvan, työsuojelun ja muiden työ- ja yrityselämän säännösten piiriin. ”Palvelun tarjoajien, prostituoitujen, oikeusturva ja asema paranisivat merkittävästi” (Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto). Oletuksena myös oli, että rikollisjärjestöjen toimintaedellytykset heikkenisivät ratkaisevasti, koska laittomaan tarjontaan kohdistuva kysyntä vähenisi.

Kun seksi nähtiin myytävänä ja ostettavana palveluna, se esitettiin ennen kaikkea yksityisasiana, johon yhteiskunnalla ei ollut oikeutta puuttua. Samalla se kuitenkin nähtiin elinkeinona, jonka harjoittamisen edellytykset yhteiskunnan oli turvattava. *Prostituutio seksityönä -kehyksessä* seksin ostaminen määriteltiinkin perusoikeudeksi ja oston kriminalisointi nähtiin loogisesti puuttumisena yksilön vapauteen, koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Palvelun myyjän kannalta ongelma oli etenkin elinkeinovapautteen puuttuminen – joissain tapauksissa myös seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen puuttuminen silloin, kun prostituutio nähtiin seksuaalista nautintoa tuottavana ammattina. Tätä argumenttia ei kuitenkaan käytetty kovinkaan usein, pikemminkin korostettiin prostituutiota muihin töihin rinnastettavana toimeentulomuotona. Ihmiskauppa ja paritus nähtiin kuitenkin ongelmina. Vapaaehtoisen ja pakkoprostituution välille tehtiin merkittävä ero. Mitä parituksen tunnusmerkistöihin tuli, niihin ei kuitenkaan suotu laskettavan huoneenvuokrausta ja yhteystietojen välitystä, koska nämä olivat olennaisia prostituoitujen toimintaedellytysten kannalta. Sen sijaan väkivalta ja alaikäisen hyväksikäyttö tuomittiin jyrkästi.

Sosiaalipoliittinen kehys

Prostituutio nähtiin *sosiaalipoliittisessa kehyksessä* osana yleistä yhteiskunnallista syrjäytymistä ja huono-osaisuutta. Prostituu-tioon johtavina syinä nähtiin mm. taloudellinen eriarvoisuus. Prostituution ei siten nähty olevan vapaaehtoista vaan johtuvan taloudellisesta pakosta. Prostituu-tio paitsi johtui syrjäytymisestä, myös johti syvenevään syrjäytymiseen.

Koska suurin osa Suomessa toimivista prostituoituista oli ulkomaalaisia, huono-osaisuuden nähtiin liittyvän etenkin Suomen lähialueiden tilanteeseen. Todettiin, että itärajan takaisissa maissa naisilla ei ollut riittäviä mahdollisuuksia työllistyä. Suomen työlupien tiukka sääntely puolestaan mainittiin syyksi siihen, että nämä naiset joutuivat Suomessa toimimaan muun työn tekemisen sijaan prostituoituina (Tampereen yliopiston naistutkimuksen laitos). Prostituoituidut tulivat maista, joissa esim. yksinhuoltajanaisilla ei ollut mahdollisuutta työttöminäkään saada kohtuullisen toimeentulon takaavaa sosiaaliturvaa. Näistä lähtökohdista päädyttiin vastakkaisiin tuloksiin. Toisaalta todettiin, että seksin

oston kriminalisointi heikentäisi prostituoitujen asemaa entisestään vaikeuttaessaan prostituution harjoittamista. Ongelmaa ei tullut ratkaista rikoslailla vaan sosiaalipoliittisilla toimilla. Toisaalta taas esitettiin, että kriminalisointi oli tärkeää yleisen yhteiskunnallisen tasa-arvon lisäämisen kannalta, koska näin viestitettiin, ettei heikommassa asemassa olevia saanut käyttää hyväksi. Tämä näkemys esiintyi myös muistiossa. Lisäksi prostituoiduille oli tarjottava tukea, palveluita ja sosiaaliturvaa.

Sosiaalipoliittisessa kehyksessä myös lastensuojelullisista kysymyksistä kannettiin huolta. Lasten nähtiin olevan huono-osaisten naisten lisäksi sellaisessa riskialttiissa tilanteessa eläviä ihmisiä, joita voidaan käyttää seksuaalisesti hyväksi. Esimerkkinä mainittiin internetin välityksellä tapahtuva lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (Helsingin kaupunginhallitus). Ratkaisuksi nähtiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmien kehittäminen ja lainsäädännön kehittäminen viranomaisyhteistyön helpottamiseksi. Myös prostituutioilmoittelu nähtiin ongelmallisena, koska ”lapset joutuvat tänä päivänä elämään hyvin seksuaalisväritteisessä ympäristössä ja kohtaamaan ikätasoonsa kuulumatonta seksuaalisuutta” (Lappeenrannan sosiaali- ja terveysvirasto).

Palvelujärjestelmää tuli kehittää siten, että prostituoitujen saaminen sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin tapahtuisi mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Myös prostituutiosta irrottautuvien prostituoitujen turvallisuuteen kiinnitettiin huomiota toteamalla, että turvakotijärjestelmää tulisi kehittää sopimaan esimerkiksi todistajansuojeluohjelmia huomioon ottaen. Lisäksi sosiaalityön sisältöjä tuli kehittää (Helsingin kaupunginhallitus).

Sosiaalipoliittisessa kehyksessä yhtenä ratkaisuna ongelmaan nähtiin koulutus. Prostituution kysyntää nähtiin voitavan vähentää ja prostituutioon ajautumista ennaltaehkäistä kasvatuksen ja koulutuksen keinoin. Ensinnäkin oikeanlaisella koulutuspolitiikalla voitaisiin ehkäistä prostituution muodossa tapahtuvaa syrjäytymistä. Koulutuspolitiikan kautta kaikille ihmisille tuli tarjota mahdollisuus hankkia koulutus ja siten tilaisuus hankkia toimeentulonsa muutoin kuin prostituoituna. (Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitos). Tämän argumentin ongelmana on implisiittinen oletus siitä, että prostituoidut ovat aina kouluttamattomia. Lisäksi koulutuksen yhteydessä lapsia ja nuoria tuli valistaa siten, että he ymmärtäisivät prostituution olevan eettisesti väärin. Koulutuksessa tapahtuvan kasvatuksen keinoin oli pyrittävä vahvistamaan sellaista moraalikäsitystä, ettei toisen ihmisen hyväksikäyttö ollut hyväksyttävää (Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitos; Opetusministeriö).

Eettinen kehys

Joissakin lausunnoissa seksin osto ja prostituutio nähtiin yksinomaan moraalikysymyksenä. Useimmat moraalista puhuvat kannattivat oston kriminalisointia,

koska seksin osto oli moraalisesti tuomittavaa. Prostituution ja ihmiskaupan torjumisen kannalta tärkeää oli osoittaa tekojen moitittavuus (Opetusministeriö). Useat lausunnonantajan totesivat, että ihmisen käyttäminen kauppatavarana ei ollut hyväksyttävää. Kriminalisointia puolustettaessa nähtiin että lainsäädäntö voisi toimia moraalisenä ohjenuorana. Uskottiin, että lainsäädäntö paitsi estäisi ihmisiä toimimasta moraalittomasti, myös ajan myötä muuttaisi seksin ostoa kannattavienkin ihmisten moraalikäsitystä suotavampaan suuntaan. Osa lausunnon antajista totesi, että koska kriminalisoinnissa oli kyse moraalista, asia oli ratkaistava yhteiskunnassa vallitsevien eettisten näkemysten pohjalta (Kouvolan hovioikeus). Kriminalisoinnin vaikutuksesta moraaliiin oltiin kuitenkin myös huolissaan. ”Kun lainsäädäntöä tiukennetaan ilman, että sen noudattamista pystytään valvomaan, tuloksena on lainkuuliaisuuden heikkeneminen” (Suomen Humanistiliitto ry).

Eettisessä kehyksessä seksin ostaminen prostituoiduilta nähtiin hyväksikäyttönä ja ihmisarvoa alentavana toimintana. Seksin oston vastustaminen oli moraalisesti oikein. Toivottiin, että ihmiset olisivat sisäistäneet tai lainsäädännön myötä sisäistäisivät tällaisen normin. Ihmisten oikeudenmukainen, tasa-arvoinen ja eettisesti kestävä kohtelu on myös kirjattu kansallisiin perusoikeuksiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Prostituutiosta puhuttiinkin myös ihmisoikeusloukkauksena. Seksin ostaminen nähtiin prostituoidun ruumiin hyväksikäyttönä, jolloin prostituutio rinnastettiin orjakauppaan (Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry). Lievemmin ilmaistuna seksin ostaminen oli toisen yksilön ihmisyyden kunnioittamisen puutetta (Helsingin kaupunginhallitus). Selvimmin ihmisoikeuksista uskallettiin puhua paritukseen pakottamisen ja naiskaupan yhteydessä. Tuolloin nähtiin, että ihmisten keskeisiä perus- ja ihmisoikeuksia kuten liikkumisvapautta, koskemattomuutta ja turvallisuutta loukattiin parittajien ja asiakkaiden toimesta. Vain yhdessä lausunnossa prostituutio itsessään määriteltiin naiseen kohdistuvaksi väkivallaksi (tasa-arvovaltuutettu). Monet silti puhuivat prostituutiosta seksuaalisena hyväksikäyttönä ja riistona.

Kun prostituutiosta puhuttiin eettisenä kysymyksenä, ongelmaksi nähtiin ihmisten moraaliton toiminta tai kunnioituksen puute ihmisoikeuksia kohtaan. Prostituoidut nähtiin näiden loukkausten kohteina. Seksin myyntiä ei siten tullut kriminalisoida, sillä se olisi lyödyn lyömistä. Heitä ei tullut kohdella rikollisina, vaan uhreina. (Ulkoasiainministeriö). Ratkaisuna oli moraalittoman toiminnan eli seksin oston tuomitseminen lainsäädännön tasolla. Näin vahvistettiin yhteiskuntamme arvot paperilla, mutta myös ohjattaisiin ihmisten toimintaa ulkoisella säännöksellä, jonka kaikkien ihmisten toivottiin ennen pitkää sisäistävän.

Tasa-arvopoliittinen kehys

Prostituutiokeskustelussa vaadittiin tasa-arvon nimissä hyvin vaihtelevasti erilaisia asioita. Sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhuttaessa todettiin muun muassa, että prostituution olemassaolo on vääristänyt ja vääristää suhtautumista etenkin naisen seksuaalisuuteen. Seksuaaliroolit puolestaan vaikuttivat sukupuolten yleisiin rooleihin ja sitä myöten tasa-arvoon. (Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitos). Myös prostituoitujen sukupuolijakaumaa käytettiin todisteenä siitä, että sukupuolten tasa-arvon toteutuminen yhteiskunnassa oli puutteellista. Prostituoituksi ryhtyvien todettiin useimmin olevan naisia. Vaikka heikko taloudellinen ja sosiaalinen asema nähtäisiinkin prostituutioon ajautumisen syyksi, oli syytä miettiä miksi näin kävi useammin naisille kuin miehille (Turun oikeustieteellinen tiedekunta). Ongelmana oli siis eriarvoisuudesta seuraava tarve ryhtyä prostituoituksi ja toisaalta prostituutiosta seuraava eriarvoisuuden lisääntyminen. Ratkaisuna esitettiin eriarvoisen kohtelun vähentäminen kieltämällä seksin ostoa lainsäädännön tasolla.

Tasa-arvosta puhuttiin myös elinkeinovapauden rajoittamisen yhteydessä ja todettiin, ettei prostituoituja saisi kohdella eriarvoisesti muihin työntekijöihin nähden. Yhden ammatin harjoittamisen estäminen tai epäsuora toimintaedellytysten hankaloittaminen karkottamalla prostituoitujen asiakkaat olisi hyvin epätasa-arvoista kohtelua lain edessä. Tässä yhteydessä ongelmana oli prostituoitujen eriarvoinen kohtelu työntekijöinä ja ratkaisuna prostituution legitimoiminen työkseen muiden joukossa.

Rikokseen syyllistyneitä osapuolia ajatellen useissa lausunnoissa todettiin, että pelkästään seksin oston kriminalisoiminen olisi epätasa-arvoista niin kauan kuin seksin myymistä ei ollut kriminalisoitu (mm. Prostituutio pois kaduilta). Prostituutiorikoksessa sekä ostajan että myyjän tuli olla tasavertaisessa asemassa lain edessä. Mikäli seksin ostoa kriminalisoitaisiin, prostituoitut olisivat osallisia tässä rikoksessa ja joidenkin mielestä rikokseen houkuttelijoita: "[seksin myyminen] toteuttaisi seksuaalipalvelujen ostoa koskevan yllytyksen tunnusmerkistön; prostituoituhan useimmiten rikoslain 2 §:ssä tarkoitettu tavoin "kiusaa tai muuten tahallansa taivuttaa tai viettelee" asiakkaan käyttämään palveluksiaan." (Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto). Tässä mielessä prostituoituille kaavailtu positiivinen erityiskohtelu (myyntiä ei kriminalisoitaisi) oli tasa-arvon kannalta ongelmallinen. Ratkaisuna oli sekä seksin myynnin että ostamisen kriminalisoiminen (vrt. Hollin tutkimia järjestyssääntökeskustelu).

Seksin merkitys -kehys

Monissa lausunnoissa prostituution nähtiin olevan osa nykyistä yhteiskunnan seksualisoitumista. Puhuttiin "seksikylläisestä" maailmasta (Varkauden seudun

kihlakunnan poliisilaitos) tai pornografian raaistamasta suhtautumisesta seksuaalisuuteen (Suomen vapaan kristillisyyden neuvosto ry).

Prostituutio voidaan lähtökohtaisesti määritellä seksin harjoittamisena korvausta vastaan, mutta toiselta katsantokannalta käsin se voidaan nähdä myös väkivaltana ja hyväksikäyttönä. Tuolloin seksiksi väitetty prostituutio onkin tässä kehyksessä vain terveen ja puhtaan seksuaalisuuden irvikuva. Prostituutiokeskustelua ohjasikin myös se, miten seksi määriteltiin ja missä kontekstissa sen harjoittaminen nähtiin hyväksyttäväksi. Lausunnoissa perusteltiin seksin oston kriminalisointia tai vastustettiin sitä esittämällä näkemyksiä seksin harjoittamisen merkityksestä ihmiselle, parisuhteelle tai yhteiskunnalle.

Seksin harjoittaminen voitiin nähdä biologisena tarpeena, joka tuli saada tyydyttää. Prostituutio on joskus nähty yhteiskuntarauhan kannalta oleellisena väylänä purkaa miesten biologisesti vahvaa seksuaalista viettiä sen sijaan, että miehet turhautuneina raiskaisivat muita naisia (esim. Näre & Lähteenmaa 1995). Lausunnoissa ei esitetty näin pitkälle vietyjä näkemyksiä siitä, mitä seuraa jos miesten tarpeet tyydytetään puutteellisesti. Huolta kuitenkin kannettiin vammaisten seksuaalisten oikeuksien toteutumisesta. Seksin oston kriminalisointia tuli harkita tarkkaan, koska prostituutio saattoi olla joillekin tosiasiaa ainoa mahdollisuus toteuttaa seksuaalisuuttaan (esim. Lappeenrannan sosiaali- ja terveystarvekeskus). Oikeus biologisen seksuaalisen tarpeen tyydyttämiseen nähtiin siis perusteena vastustaa prostituution rajoittamista. Seksin ostoa ei tullut kriminalisoida, mutta nämä prostituution puolustajat eivät erityisemmin kannustaneet prostituution legitimoimista seksityöksi. Lähinnä kannettiin huolta asiakkaiden oikeuksista. Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että Invalidiliiton lausunnossa tällaisia julkisuudessa esitettyjä näkemyksiä vammaisten kyvyttömyydestä toteuttaa seksuaalisuuttaan ilman maksullisia palveluita pidettiin loukkaavana. Invalidiliitto korosti, että vammaiset tulee nähdä yhdenvertaisesti ihmisinä, joilla on oikeus ja kyky solmia ihmissuhteita siinä missä muillakin ja jotka ovat vastuussa omasta seksuaalisuudestaan (Invalidiliitto).

Tarve-eetoksen lisäksi seksin oston rajoittamista vastustettiin hedonismin nimissä. Seksi oli nautinnon ja mielihyvän lähde ja sen harjoittamiseen kaikilla tuli olla oikeus. Yksilöllä oli oltava vapaus hankkia seksuaalista nautintoa valitsemassaan muodossa ja yksilön seksuaalioikeudet oli turvattava (Sexpo). Miettinnön esitys seksin oston kriminalisoinnista nähtiin olevan vastoin kansainvälisesti määriteltyjä seksuaalioikeuksia ja vastoin ”pyrkimyksiä edistää kansalaisten seksuaaliterveyttä”, jonka edellytyksenä todettiin olevan mahdollisuus seksuaaliseen nautintoon (Sexpo). Yksilön tuli siis saada nauttia seksistä eikä prostituutiota saanut rajoittaa, koska prostituutio näytti olevan yksi olennainen edellytys seksuaalisen nautinnon turvaamiselle. Prostituution puolustaminen sillä, että se toteuttaa yhteiskunnallisesti tärkeää tehtävää on ns. funktionalistinen suhtautu-

mistapa prostituutioon. Tämän selityksen mukaan prostituutio vastaa olemassa oleviin tarpeisiin.

Hedonismille ja funktionalismille vastakkaisesta näkökulmasta seksi saatiin nähdä merkityksellisenä ja puolustettavana toimintana vain silloin, kun sitä harjoitettiin vastavuoroisesti tunteiden ohjaamana. Prostituutioon vastustajien mukaan prostituutioon olemassaolo vääristi ihmisten käsitystä moraalista ja seksuaalisuudesta. ”Normaaliin” seksuaaliseen kanssakäymiseen kuuluivat tunteet (Helsingin kaupunginhallitus). Seksuaalisuus nähtiin luonnollisena osana parisuhdetta, eikä sitä tullut irrottaa siitä erilliseksi ilmiöksi ilman kytköstä rakkauteen (Kirkkohallitus). Seksin myyminen kauppatavarana teki seksin myyjistä välineitä, minkä oli ihmisarvoa loukkaavaa toimintaa. Tämä myös johti kaikkien naisten kohteluun objekteina ja pahimmillaan potentiaalisina prostituoituina. Seksikauppa irrotti seksuaalisuuden inhimillisestä molemminpuolisesta vuorovaikutuksesta ja tunnesidonnaisuudesta. Prostituutio oli epätertettä seksuaalisuutta, ja hoitoa tuli tarjota niin myyjille kuin ostajillekin. Funktionalistista lähestymistapaa kritisoitiin siitä, että se esitti miesten seksuaalisuuden mekaanisena ja tunteettomana, mitä se ei ollut eikä sen tullut olla. (Väestöliitto). Seksin oston kriminalisointia puolustavat näkivät prostituutioon seksuaalioikeuksien loukkauksena, koska siinä prostituoitujen seksuaalista koskemattomuutta rikottiin. Ongelmana oli siis se, että prostituutio oli ihmisarvoa ja seksuaalisuutta halventava instituutio. Kaikille naisille myös vaadittiin vapautta kulkea kadulla tulematta kohdelluksi potentiaalisena prostituoituna. Keskustelu kulki hyvin samoja ratoja kuin kymmenen vuotta aiemmin Näreen ja Lähteenmaan (1995) tekemässä kartoituksessa seksibaa-reista käydystä keskustelusta vuosina 1993–1995.

Tunne-eetoksessa yhteiskunnan tehtäväksi nimettiin terveen seksuaalisuuden edistäminen. Myös mediaa ja markkinointia vastuutettiin seksuaalisuuden esineellistämisestä. (Suomen Seksologinen Seura). Oltiin huolissaan näkyvän prostituutioon vaikutuksista ihmisten moraalikäsitteille ja seksuaalisuuteen liittyvien käsitysten vääristymisestä. Seksin yhdistäminen prostituutioon oli uhka erityisesti nuorten seksuaalisen minäkuvan muodostumiselle. Nuorille tulikin tarjota seksuaalikasvatusta (Väestöliitto) ja heidän asenteisiinsa tuli vaikuttaa koulutus- ja kasvatustyöllä (Opetusministeriö). Seksin oston tarpeen nähtiin syntyvän tekijöistä, joita voitiin ennaltaehkäistä vahvistamalla vanhemmuutta, harjoittelemalla peruselämäntaitoja, hoitamalla parisuhdetta ja tarjoamalla seksuaalikasvatusta sekä neuvontaa (Seksologinen Seura). Mietinnössä prostituutiota kuvaamaan valitun seksuaalipalvelut-termin käyttöä kritisoitiin, koska sen todettiin sisältävän myös mm. seksuaalineuvontaa ja terapiapalveluita.

Terveyspoliittinen kehys

Terveyspoliittisessa kehyksessä prostituutio nähtiin monesta syystä vakavana uhkana yksilön, lähinnä prostituoidun, terveydelle. Prostituutioon nähtiin altistavan vakaville sukupuolitaudeille ja väkivallalle (Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitos). Lisäksi prostituutioon mainittiin liittyvän usein ruiskutettavien huumeiden käyttöä, mikä lisäsi riskiä sairastua veriteitse tarttuviin tauteihin. Prostituoitujen todettiin myös saavan mielenterveydellisiä vaurioita. (Helsingin terveystieteiden tutkimuskeskus). Suomessa tapahtuvan prostituutioon uskottiin kuitenkin olevan luultua pienempi tartuntatautien leviämiskanava. Tätä merkittävämpi leviämiskaava liittyikin Suomen rajojen ulkopuolelle suuntautuvaan seksiturismiin. Helsingin terveystieteiden tutkimuskeskus päätyi lausunnossaan toteamaan, että ”kaikki sellaiset säännökset, jotka vähentävät järjestäytyneitä ihmiskauppaa ja paritusrikollisuutta ovat myös terveydelliseltä kannalta tärkeitä ja kannatettavia”. *Terveyspoliittisessa kehyksessä* ongelmana olivat siis prostituutiosta aiheutuvat fyysisen ja psyykkisen terveyden vauriot niin prostituoiduille kuin seksin ostajillekin. Prostituoitujen kohdalla syynä vaurioihin oli paitsi kuluttava elämäntapa, myös asiakkaiden prostituutuihin kohdistama väkivalta. Seksin ostajat puolestaan olivat vaarassa saada sukupuolitauteja. Prostituutio nähtiin tässä jonkinlaisena ”leviämiskanavana”, missä seksin ostajilla ei tuntunut olevan suurta roolia valinnassa harrastaa suojaattua tai suojaamatonta seksiä. Kaiken kaikkiaan ratkaisuna oli organisoidun prostituutioon vähentäminen lainsäädännöllä. Ilmeisesti vapaaehtoisessa prostituutiosta uskottiin olevan vähemmän terveyden kannalta haitallisia tekijöitä. Tarvittaessa oltiin kuitenkin valmiita kriminalisoimaan seksin ostoon prostituutioon vähentämiseksi.

Ulkomaalaispoliittinen kehys

Prostituutiosta puhuttiin Suomessa ulkomaalaiskysymyksenä lähinnä siksi, että suurimman osan Suomessa toimivista prostituoiduista arveltiin tulevan maamme rajojen ulkopuolelta. Lähinnä ulkomaalaiset prostituoidut nimettiin itärajan takaa tuleviksi venäläisiksi ja Baltian maiden, etenkin Viron, kansalaisiksi. Tässä yhteydessä monesti viitattiin keskusrikospoliisin selvitykseen. *Ulkomaalaispoliittisessa kehyksessä* ongelmallisena nähtiin se, että perusteltu epäily prostituutioon harjoittamisesta oli ulkomaalaislain muutoksen jälkeen lisätty käännytysperusteeksi. Ulkomaalaiset prostituoidut eivät näin ollen halunneet tai uskaltaneet olla tekemisissä poliisin kanssa silloinkaan, kun olisivat joutuneet rikoksen uhriksi. Tämä paitsi johti prostituotujen entistä suurempaan riskiin tulla hyväksikäytetyiksi parittajien toimesta, myös vaikeutti paritusrikosten selvittämistä. Ratkaisuksi nähtiin, että käännytysperusteita tulisi tältä osin harkita uudelleen. Viranomaisten kanssa asioidessaan ulkomaalaiset prostituoidut tarvitsisivat erityistä tukihenkilöpalvelua (Turun oikeustieteellinen tiedekunta). Käännytyspe-

losta johtuen arveltiin, etteivät ulkomaalaiset prostituoidut myöskään hakeutu-
neet sosiaali- ja terveystalveluiden piiriin niitä tarvitessaan.

Johtopäätökset

”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio” -mietintöön annetuista lausunnoista oli löydetävissä yhdeksän erilaista kehystä. Hallitsevaan asemaan näyttää nousseen *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehys*, joka oli löydetävissä lähes poikkeuksetta kaikista lausunnoista. Tätä mainitun kehyksen saamaa hegemo-
nista asemaa selittää kuitenkin se konteksti, jossa oikeusministeriö päätti kysy-
myksen seksin oston kriminalisoimisesta esittää. Prostituutiota ei ollut erotettu
omaksi kysymyksekseen, vaan se oli mietinnössä liitetty Palermon ihmiskaupan
vastaisen sopimuksen ratifoimiseen. Tässä yhteydessä seksin oston kriminali-
sointia perusteltiin etenkin välineenä puuttua paritukseen ja ihmiskauppaan vä-
hentämällä kysyntää. Lausuntojen antajien tuli ottaa kantaa paitsi kysymykseen
prostituutiosta, myös kysymyksiin ihmiskaupasta ja paritusrikollisuudesta. Niin-
pä vastauksissa nämä asiat väistämättä liitettiin toisiinsa. Tämä vaikutti myös
ongelman hahmottamiseen ja siihen löydettyihin ratkaisuihin. Tarkastelen seu-
raavaksi, miten tutkimukseni kannalta keskeiset toimijat määrittivät ongelman
ja sen ratkaisun ja millaisten kehysten läpi he kysymystä tarkastelivat.

5.2.2 Keskeisten toimijoiden agendat

RNGS-mallin tutkimusasetelmassa tarkastelun kohteena olevat keskeiset toi-
mijat ovat naisliike ja tasa-arvoelimet. Naisliikkeeseen kuuluvat ne naisjärjestö-
jen ja naistutkimuksen edustajat, joiden ilmaistuna pyrkimyksenä on nais erityis-
ten kysymysten käsittely. Tasa-arvoelimistä lausunnon olivat antaneet tasa-ar-
vovaltuutettu ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta, joiden näkemystä vertaan nais-
liikkeen agendaan.

Naisliikkeen ja tasa-arvoelinten lisäksi rikoslain uudistusprosessissa uudeksi
keskeiseksi toimijaksi näyttämölle nousi prostituoitujen oikeuksia heidän ni-
missään ajanut ryhmä, jonka olen nimennyt *prostituotujen etuliikkeeksi*. Vaikka
prostituotujen etuliikkeen näkyvimmat toimijat olivat naisia, liikettä ei tässä
tutkimuksessa ole määritelty osaksi naisliikettä, koska sen eksplisiittisenä pyrki-
myksenä oli ajaa prostituoitujen, ei nimenomaisesti naisten, etuja (ks. s. 37). Tu-
len seuraavaksi tarkastelemaan tarkemmin myös heidän näkemyksiään lakiehd-
dotuksesta. Prostituoitujen etuliikettä edustaa lähinnä Seksialan liitto Salli, jon-
ka ajamalla agendalla vastustettiin seksin oston kriminalisointia ja puolustettiin
prostituotujen itsemääräämisoikeutta ja valinnanvapautta. Yksittäisenä henki-
lönä Sallin kantaan yhtyi prosessin myöhemmässä vaiheessa myös tutkija Anna
Kontula, joka oli aiemmin toiminut myös Sallin varapuheenjohtajana. Jossain
määrin myös Pro-tukipiste ry on laskettavissa prostituoitujen etuliikkeeseen,

vaikka sen agenda tietyiltä osin eroaa Sallin tavoitteista. Palaan tämän suhteen tarkempaan erittelyyn hieman jäljempänä.

Naisliikkeen kanta

Naisliikettä tässä prosessissa edustivat Naisasialiitto Unioni, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Naisjärjestöt yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry, Naisten Linja Suomessa ry, Naisjuristit, Kristiina-instituutti ja Tampereen yliopiston naistutkimuksen laitos. Edellä mainittujen tahojen näkemykset prostituution asiakkuuden kriminalisoimisesta ja tämän perusteluista olivat yhteneväiset. Naisliikkeen muodostama kanta ei kuitenkaan muodostanut yhtä yhtenäistä kehystä, vaan siinä yhdistyi elementtejä useammasta kehyksestä.

Naisliikkeen näkemyksen mukaan seksin osto oli yleisesti kriminalisoitava. Perusteluna käytettiin mm. sitä, että oston kriminalisointi vähentäisi kysyntää (mm. NYTKIS). Tässä yhteydessä vedottiin lukuisiin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka velvoittavat sopimusvaltioita toimenpiteisiin naiskaupan ja naisten prostituutiosta hyötymisen poistamiseksi. Mietinnössä käsitelty Palermon sopimuksen ihmiskaupan lisäpöytäkirja sisälsi samanlaisen veloitteen. NYTKIS lisäksi huomautti, etteivät ihmiskauppaa ja paritusta koskevat rangaistussäännökset yksin riittäneet vastaamaan seksin oston kysynnän ongelmaan. Naisliikkeessä myös uskottiin rikoslailla oleva erityistä merkitystä arvojen muodostukseen sekä ihmisten käsitykseen oikeasta ja väärästä.

Naisjärjestöt kritisoivat mietinnössä käytettyä termiä *seksuaalipalvelut*. Mm. Naisjärjestöjen Keskusliiton mukaan ”seksin ostaminen ei ole palveluiden ostamista, vaan se on naisen riistoa ja naisen heikomman yhteiskunnallisen aseman hyväksikäyttöä”.

Naisliike vastusti seksin myymisen kriminalisointia perustelemalla näkemyksiään sosiaalipoliittisesta viitekehyksestä käsin. Prostituoitujen todettiin olevan jo lähtökohtaisesti heikommassa asemassa, jolloin heidän rankaisemisen olisi kohtuutonta tilanteessa, jossa he olivat pikemminkin suojelun ja tuen tarpeessa (Naisjuristit ry). Muiden muassa Naisten Linja Suomessa ry kiinnitti huomiota Länsi- ja Itä-Euroopan väliseen elintasokuiluun. Köyhien maiden naisten nähtiin olevan pakotettuja prostituutioon olosuhteiden uhreina. Samaan aikaan hyvin toimeentulevissa länsieurooppalaisissa maissa oli toimivat kaupalliset seksimarkkinat. Samassa linjassa prostituutio nähtiin myös ihmisoikeuskysymyksenä. Naisjuristit määrittivät sen rikokseksi ihmisyyttä ja ihmisarvoista elämää vastaan. Ostamisen kriminalisoinnilla suojattaisiin siten ihmisen fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta. Tätä perusteltiin etenkin sillä, että tutkimusten mukaan prostituoidut joutuivat kohtaamaan erittäin paljon väkivaltaa ja sen uhkaa. Naisliike ei kuitenkaan määritellyt prostituutiota itsessään naiseen kohdistuvaksi väkivallaksi, vaan vastusti prostituutiota siksi, että prostituoidut kohtasi-

vat paljon hyväksikäyttöä ja väkivaltaa asiakkaiden tai parittajien taholta. Väki-
valta nähtiin näin prostituution välillisenä seurauksena.

Tasa-arvokehyksestä oston kriminalisointi perusteltiin sillä, että ihmisoikeus-
loukkausten sietäminen ja naisten systemaattisen seksuaalisen hyväksikäytön
hyväksyminen johti yhteiskunnan eriarvoistumiseen. Prostituution olemassa-
oloa ei kuitenkaan perusteltu *tasa-arvopoliittisessa kehyksessä* sukupuolinäkökul-
masta käsin lukuun ottamatta Naisasialiitto Unionin lausuntoa, jossa todettiin
prostituution olevan syvän rakenteellisen epätasa-arvon ilmentymä ja riippuvai-
nen naisten ja miesten välisestä epätasa-arvoisesta valta-asemasta. Muuten *tasa-
arvokehys* yhdistettiin *sosiaalipoliittiseen kehykseen* puhumalla taloudellisesta eri-
arvoisuudesta prostituutioon johtavana tekijänä. Naisliike myös totesi edellisen
vuosisadan alun prostituutiokeskustelun tapaan, että prostituutioon liittyi kaksi-
naismoralismia ja että prostituutio vaikutti negatiivisesti kaikkien naisten ase-
maan. Kristiina-instituutin lausunnossa viitattiin Ruotsissa käytyyn keskuste-
luun ja huomautettiin, että seksin oston normalisoituminen merkitsi sitä, että
naisiin kohdistui yleisesti välineellistetyn seksuaalisuuden vaatimuksia. Tässä
mielessä kyse oli sukupuolten välisestä tasa-arvosta yksittäisen prostituoidun ja
seksin ostajan välistä suhdetta laajemmassa mielessä.

Seksin oston osittaista kriminalisointia ei nähty lainkaan hyvänä vaihtoehto-
na. Ideologisista lähtökohdista käsin seksin osto nähtiin aina ihmisarvoa louk-
kaavana tekona riippumatta seksin myyjän asemasta ihmiskaupan tai parituksen
kohteena. Pragmaattisemmista lähtökohdista käsin todettiin, ettei seksiä osta-
maan lähtenyt henkilö ryhdy kyselemään prostituoidun vapaaehtoisuutta. Kaik-
ki eivät kuitenkaan ottaneet eksplisiittisesti kantaa vapaaehtoisuus-kysymyk-
seen. Suurimmaksi osaksi aihetta sivuttiin toteamalla, että prostituutioon ajau-
tuneet naiset olivat vallitsevista olosuhteista johtuen pakotettuja prostituutioon
ja että prostituoiduksi ryhtyminen oli vain äärimmäisen harvoin seurausta va-
paaehtoisesta valinnasta. Naisasialiitto Unioni totesi, etteivät keskustelussa pal-
jon huomiota saaneet itsenäisesti toimivat prostituoidut edustaneet kuin pientä
osaa Suomessa toimivista prostituoiduista. Unioni jätti kuitenkin määrittele-
mättä suhteensa näihin itsenäisesti toimiviin prostituoituihin.

Tasa-arvoelimet

Tasa-arvoelimistä tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TA-
NE) antoivat lausunnon työryhmämietinnöstä. Molemmat kannattivat seksin
oston kriminalisointia. TANEN lausunnossa prostituutiota tarkasteltiin *eettisestä*
kehyksestä käsin ja todettiin sen olevan ihmisoikeusloukkaus, naisen riistoa ja
naisen heikomman yhteiskunnallisen aseman hyväksikäyttöä. Seksin oston kri-
minalisoinnilla suojattaisiin ihmisen fyysinen ja psyykkinen koskemattomuus.
Prostituutiosta puhuttiin naisiin kohdistuvana väkivaltana. Naisliikettä roh-

keammin tasa-arvovaluutettu totesi suoraan, että ”seksipalvelujen osto on luokiteltavissa naiseen kohdistuvaksi väkivallaksi” ja jatkoi, ettei kohteen suostumus poista teon tuomittavuutta. Tasa-arvovaluutetun näkökulmasta jako vapaaehtoiseen ja pakkoprotituutioon oli siis turha. TANE puolestaan suhtautui asiaan varovaisemmin todetessaan, että ”vapaaehtoisuuteen perustuvaa prostituutiota on Suomessa hyvin vähän”. Molemmat olivat yhtä mieltä siitä, ettei ihminen voinut olla kaupan kohde. Seksin kysynnän ehkäisemisellä taisteltaisiinkin myös naiskauppaa vastaan.

Prostituution nähtiin olevan vain hyvin harvoin seuraus vapaaehtoisesta valinnasta, mitä perusteltiin *sosiaalipoliittisesta kehyksestä* käsin. Prostituution syyksi mainittiin huono-osaisuus ja taloudellinen eriarvoisuus. Tasa-arvovaluutettu totesi lausunnossaan, että ”Suomen prostituutiomarkkinat ylläpitivät ja syvensivät lähialueiden ja Suomen välistä elintasokuilua riistämällä seksuaalisesti lähialueiden nuoria ja riskiryhmään kuuluvia naisia.” Tasa-arvoelimet käsittelivät prostituution esiintymistä *kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden kehyksen* läpi. Suurimman osan Suomen prostituutiosta todettiin olevan rikollisliigojen käsissä ja prostituoitujen sekä parittajien että seksin ostajien harjoittaman väkivallan kohteena.

Tasa-arvopoliittisesta kehyksestä tarkasteltuna tasa-arvovaluutettu totesi, että prostituutio oli este tasa-arvon toteutumiseksi: ”Niin kauan kuin prostituutiota on olemassa nykyisessä laajuudessaan, ei voida puhua naisten ja miesten tasa-arvon toteutumisesta”. Sen sijaan tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunnossa ei sukupuolten välistä tasa-arvoa mainittu lainkaan.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto oli tasa-arvovaluutetun lausuntoa varovaisempi. TANEn lausuntoon myös liittyi eriyvä mielipide. Yksi neuvottelukunnan jäsenistä vastusti seksin oston kriminalisointia. Hänen mielestään se vaikeuttaisi prostituoitujen asemaa prostituution painuessa maan alle. Prostituoitujen asemaa voitiin parantaa ja paritukseen puuttua lähinnä nykyisen lainsäädännön valvontaa tehostamalla. Tasa-arvoelinten lausunnot olivat paitsi samassa linjassa työryhmämietinnön myös naisliikkeen lausuntojen kanssa. Onkin huomionarvoista, että tasa-arvoelimestä tasa-arvoasiain neuvottelukunnassa naisjärjestöillä on pysyvä asiantuntijaedustus, jolloin osittain samoja toimijoita on osallistunut sekä naisliikkeen että tasa-arvoelinten lausuntojen valmisteluun.

Prostituoitujen etuliike

Salli esitteli näkemyksensä työryhmämietinnöstä seikkaperäisesti 20-sivuisessa lausunnossaan. Sallin mukaan ehdotettu seksin oston kriminalisointi oli puuttumista prostituoidun yksityiselämään, itsemääräämisoikeuteen ja elinkeinovauputeen. Kriminalisointi vaikeuttaisi prostituoitujen työtä eikä poistaisi niitä syytä, jotka osalla prostituoiduista olivat prostituutioon ryhtymisen takana.

Toisaalta Salli myös esitti, että prostituutio voi olla tapa toteuttaa seksuaalisuuttaan ja siten oston kriminalisointi olisi puuttumista niin prostituoitujen kuin asiakkaidenkin seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Sallin mukaan ”ongelmana ei ole seksityön tekeminen sinänsä, vaan seksityön tekemiseen liittyvät olosuhteet”. (Salli, 3). Prostituoituilla ei ollut lailliselle työntekijälle kuuluvaa oikeusturvaa eikä toiminnassa tarvittavia turvallisia työoloja (Salli, 3).

Salli lähestyi prostituution olemassaolon taustoja ensisijaisesti *sosiaalipoliittisesta kehyksestä* käsin. Prostituution syyksi nähtiin taloudellinen eriarvoisuus, jonka vuoksi prostituoituina toimivilla ihmisillä ei ollut parempia toimeentulon mahdollisuuksia. Toisaalta Salli myös totesi, että osa prostituoituista teki seksityötä nimenomaisesti siksi, että he pitivät sitä mielenkiintoisena tai mielekkäänä työnä. Tällöin prostituution olemassaoloa tarkasteltiin *seksityö-kehyksestä* käsin. Kummassakin tapauksessa oleellisinta oli kuitenkin mahdollisuus ansaita rahaa, eikä tätä tullut estää rajoittamalla kysyntää.

Salli käsitteli prostituutiokysymystä myös *tasa-arvokehyksestä* käsin. Sallin mukaan seksin oston kriminalisoinnin perusteleva tasa-arvon edistämiseksi oli hyvin ongelmallista. Todellinen tasa-arvon edistäminen tarkoittaisi heikossa asemassa olevien prostituoitujen tilanteen parantamista. *Sosiaalipoliittiseen kehykseen* yhdistettynä tämä tarkoitti sitä, ettei seksin oston väheneminen parantanut köyhyyden, asunnottomuuden, työttömyyden ja mielenterveysongelmien takia prostituutioon joutuneiden ihmisten sosiaalista asemaa ja tasa-arvoa. *Seksityö-kehykseen* yhdistettynä tällä tarkoitettiin, ettei elinkeinovapautta voinut rajoittaa. Seksin oston kriminalisointi ja kysynnän rajoittaminen olisi puuttumista prostituoitujen elinkeinovapautteen ja siten perusoikeuksien rajoittamista. Sallin mukaan mietinnössä vähäteltiin Suomessa toimivien vapaaehtoisten prostituoitujen määrää. Vapaaehtoisiksi Salli luokitteli ihmiskaupan ja parituksen ulkopuoliset prostituoitut. Mikäli elinkeinovapautteen puututtiin, prostituoitujen yhdenvertaisuus lain edessä ei toteutuisi. Prostituution vaikeuttaminen mietinnön esittämin keinoin vain heikentäisi prostituoituina toimivien ihmisten asemaa entisestään.

Salli käsitteli mietintöä myös *seksin merkitys-kehiksen* kautta. Prostituutio ei ollut ainoastaan elinkeino, vaan myös seksiä ja osa ihmissuhteita. Seksin oston kriminalisointi olisi puuttumista yksityiselämän suojaan, koska se rajoittaisi prostituoitujen ja seksin ostajan oikeutta vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita toisiin ihmisiin sekä oikeutta määrätä itsestään ja omasta seksuaalisuudestaan (Salli, 9). Sallin mukaan raja prostituution ja yksityisen seksielämän välillä oli liukuva ja epämääräinen. (Salli, 3) ”[P]rostituoitut eivät itsekään aina vedä niin tarkkaa rajaa siihen, mikä on seksityötä ja mikä on yksityistä seksiä” (Salli, 11). Siten seksin oston kriminalisointi vaikeuttaisi prostituoitujen ystävyys- tai seurustelusuhteita, joihin voi liittyä seksiä tai taloudellisia järjestelyitä. Sallin vaatimus oli

ristiriitainen: yksityisen seksin ja seksityön välille ei voinut vetää tarkkaa rajaa, mutta yksityisen seksin ja elinkeinon välille kyettiin, koska edellistä ei saanut säädellä, mutta jälkimmäisen harjoittajille tuli taata lailliselle työntekijälle kuuluva oikeusturva ja turvalliset työolot.

Salli ei kannattanut seksin oston kriminalisoinnin rajoittamista niihin tilanteisiin, joissa prostituutio oli parituksen tai ihmiskaupan kohteena. Salli totesi tällaiseen rajattuun kriminalisointiin liittyvän samat ongelmat kuin seksin oston yleiseenkin kriminalisointiin.

Sallin ohella prostituoitujen etuliikkeeksi voidaan laskea Pro-tukipiste ry, joka ylläpiti samannimistä seksityöntekijöille tarkoitettua tuki- ja palveluyksikköä. Toiminta oli aloitettu vuonna 1990 Helsingin diakonissalaitoksen projektina ja 1997 se siirtyi yhdistyksen johdettavaksi. Pro-tukipisteen tavoitteena oli perustamisvaiheessa edistää seksityöntekijöiden turvallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia (Pro-tukipisteen toimintakertomus 1996). Lisäksi yhdistys pyrki seuraamaan prostituoitujen ja muiden seksityöntekijöiden ihmisoikeuksien toteutumista ja ottamaan kantaa heidän hyvinvointiinsa liittyviin kysymyksiin (Pro-tukipisteen toimintakertomus 2006). Sallin tavoin Pro-tukipiste pyrki toimimaan prostituoitujen äänitorvena. Kumpikin vastusti seksin oston kriminalisointia, mutta ongelman määrittelyssä oli tiettyjä eroja.

Pro-tukipiste piti ongelmana prostituoitujen marginalisoitumista ja huono-osaisuutta. Toteutuessaan seksin oston kriminalisointi lisäisi molempia. Vaikka prostituutio oli seurausta taloudellisesta ja sosiaalisesta syrjäytymisestä, siinä toimivien ihmisten valintoja ja päätöksiä tuli kunnioittaa. Prostituutiota ei saanut vaikeuttaa seksin ostoa kriminalisoimalla. Samalla Pro-tukipiste kuitenkin totesi kannattavansa esityksen yleisiä tavoitteita, kuten kysynnän vähentämistä. Kriminaalipolitiikan sijaan prostituoituja tuli auttaa sosiaalipoliittisin keinoin. Merkittävin ero Sallin ja Pro-tukipisteen välillä oli, että Salli näki osan ihmisistä toimivan prostituutiosta täysin vapaaehtoisesti toteuttaakseen omia seksuaalisia mieltymyksiään. Pro-tukipiste kommentoi vapaaehtoisuus-kysymystä vain siitä yleisestä lähtökohdasta käsin, ettei ihmisillä yleisesti ollut mahdollisuutta tehdä vapaita valintoja ilman rajoittavia reunaehtoja. Sallin näkemyksiin prostituution legitimoimisesta palveluammatiksi Pro-tukipiste ei ottanut eksplisiittisesti kantaa.

5.2.3. Johtopäätökset mietinnöstä ja lausunnoista

Oikeusministeriön Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio -mietintö tarkasteli prostituutiota etupäässä *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksestä* käsin. Mietinnön mukaan prostituutiota esiintyi Suomessa pääsääntöisesti itämafan rikollisliigojen johtamana ammattimaisena paritustoimintana. Prostituution syitä tarkasteltiin *sosiaalipoliittisen kehyksen* läpi. Kyse oli huono-osai-

suudesta ja heikosta sosiaalisesta asemasta, joka prostituution seurauksena vain heikentyi. Ratkaisuna oli kysynnän vähentäminen kriminalisoimalla seksin osto. Tätä puolustettiin *tasa-arvopoliittisesta kehyksestä*. Ostajat olivat useimmin miehiä ja prostituoitua naisia. Estämällä heikomman sukupuolen riistäminen edistettiin sukupuolten välistä tasa-arvoa. Lisäksi kriminalisointia perusteltiin yhteiskunnallisen tasa-arvon edistämiseksi.

Mietintöä ja sitä seurannutta keskustelua leimasi vahvimmin puhe järjestytyneestä kansainvälisestä paritusrikollisuudesta. Niin naisliike, tasa-arvoelimet kuin prostituoitujen etuliikekin joutuivat lausunnoissaan paheksuen toteamaan mietinnön esittämän prostituutiotilanteen ja ottamaan kantaa siihen, olisiko seksin oston kriminalisoinnista prostituoituille enemmän haittaa kuin hyötyä parittajien painostuksen alaisuudessa. Naisliike ja tasa-arvoelimet olivat yhtä mieltä sekä mietinnön että toistensa kanssa. Sekä naisliikkeen että tasa-arvoelinten lausunnoissa tarkasteltiin seksin oston kriminalisointia ja prostituutiota samojen kehysten kautta: tilannekuvaus aloitettiin *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksestä*, josta siirryttiin *sosiaalipoliittisen kehyksen* määritelmään ongelman syistä ja seurauksista. Prostituution, parituksen ja ihmiskaupan olemassaolo tuomittiin *eettis-tasa-arvopoliittisesta kehyksestä* käsin. Prostituution olemassaoloa ei yhtä lausuntoa lukuun ottamatta pohdittu *tasa-arvopoliittisessä kehyksessä* sukupuolittuneista valtarakenteista käsin. Sen sijaan puhuttiin yleisestä yhteiskunnallisesta tasa-arvosta eli huono-osaisuudesta ja köyhyydestä problematisoimatta lainkaan sitä, miksi juuri huono-osaisille naisille prostituutio oli relevantti vaihtoehto. Tästä huolimatta kuitenkin todettiin, että prostituutio oli este sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiselle.

Prostituoitujen äänitorvena esiintyivät Pro-tukipiste ja Seksialan liitto Salli, joista jälkimmäinen puhui prostituutiosta äänekkäästi *seksityö-kehyksestä* käsin. Prostituoitujen etuliike vastusti seksin oston kriminalisointia. Salli kritisoi esitystä puuttumisesta ihmisten seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja elinkeinovapauteen. Ihmiskauppaa ja paritukseen pakottamista etuliike kuitenkin vastusti jyrkästi.

Kaikissa lausunnoissa prostituoitua nähtiin pääasiassa naisina ja ulkomaalaisina. Prostituoitujen etuliike korosti, että prostituoitua olivat todellisuudessa paljon heterogeenisempi joukko kuin mitä mietinnössä annettiin ymmärtää. Miesprostituutiota tai miehiä prostituoituina ei kuitenkaan käsitelty missään lausunnoista.

5.3 Mietinnöstä hallituksen esitykseksi

Ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota koskien hallitus antoi eduskunnalle kaksi esitystä, joista ensimmäinen tuli käsittelyyn huhtikuussa 2004. Tässä esityksessä HE 34/2004 vp ei vielä esitetty seksin oston kriminalisointia. Sen sijaan ehdotettiin rikoslakia muutettavaksi mm. laittoman maahantulon järjestämisen, parituksen sekä seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan säännöksen osalta. Lisäksi rikoslakiin ehdotettiin lisättäväksi säännökset törkeästä parituksesta, ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta. Hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp käsiteltiin laajasti prostituution nykytilaa, seksuaalipalvelujen ostamiseen ja myymiseen liittyvää Suomen lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä, kansainvälisiä sopimuksia ja suosituksia sekä lainsäädäntöä muutamissa maissa. ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio” -mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen perusteella hallituksen esitykseen kirjatut arviot Suomen prostituutio-tilanteesta ja näkemys tarvittavista toimenpiteistä eivät poikenneet lainkaan mietinnössä esitetyistä näkemyksistä. Seksin oston kriminalisoimisen osalta esityksessä kuitenkin päädyttiin odottamaan lisätietoa ensinnäkin siitä, miten sovellettaisiin lokakuussa 2003 voimaan tullutta järjestyslakia, joka kielsi seksuaalipalvelujen ostamisen ja maksullisen tarjoamisen yleisellä paikalla. Toiseksi odotettiin Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevan yleissopimuksen valmistumista siltä varalta, että siihen tulisi velvoite kriminalisoida seksuaalipalvelujen hankkiminen ihmiskaupan uhrilta. Kolmanneksi haluttiin saada lisätietoa Ruotsin kokemuksista vuonna 1999 säädetyistä seksin oston kieltävän lain soveltamisesta.

Joulukuussa 2005 annettiin eduskunnalle jälkimmäinen hallituksen esitys koskien seksin oston kriminalisointia. Tässä esityksessä HE 221/2005 vp ehdotettiin rikoslakia muutettavaksi siten, että seksuaalipalvelujen ostaminen olisi yleisesti rangaistavaa. Esityksessä viitattiin edelliseen esitykseen HE 34/2004 vp, jossa käsiteltiin laajasti seksuaalipalvelujen ostamiseen ja myymiseen liittyvää Suomen lainsäädäntöä. Lisäksi esityksessä käytiin läpi prostituution nykytilaa Suomessa. Edellisessä esityksessä lainatun Rikostutkimus 2002 -julkaisun lisäksi nyt viitattiin myös SEXPO-säätiön julkaisemaan Anna Kontulan raporttiin ”Prostituutio Suomessa” (2005). Raportin mukaan Suomessa työskenteli vuosittain 8000 prostituotua, joista puolet oli suomalaisia tai Suomessa pysyvästi asuvia ja heistä suurin osa osa-aikaisia. (HE 221/2005 vp, 10.) Lisäksi Kontula arvioi, että 1990-luvun laman jälkeen vähentynyt suomalaisten harjoittama prostituutio ja opiskelijaprostituutio saattoi olla kasvussa. Edellisessä hallituksen esityksessä oli todettu prostituution olevan erittäin pitkälle järjestäytyneyttä, mikä perustui keskusrikospoliisilta saatuihin tietoihin. Nyt viitattiin tämän arvon lisäksi Kontulan esittämään arvioon, jonka mukaan vuositasolla vain noin kolmasosa prostituoiduista toimi parittajan kanssa tai tämän alaisuudessa

(mt., 10). Lisäksi hallituksen esityksessä todettiin, että vapaaehtoista prostituutiota saatettiin toisaalta pitää myös normaalina liiketoimintana tai työnä. Tällöin prostituutioon liittyvien ongelmien poistaminen tarkoittaisi prostituution legitimoimista eikä hankaloittamista rikoslailla. (Mt., 11.) Sallin ajama *prostituutio seksityönä -kehys* oli siis integroitu uuteen hallituksen esitykseen. Edellä mainittuja lisäyksiä lukuun ottamatta jälkimmäisessä hallituksen esityksessä kuvattu tilannearvio prostituutiosta Suomessa oli identtinen ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio” -työryhmämietinnössä ja hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp esitettyjen arvioiden kanssa.

Hallituksen esityksessä 221/2005 vp ehdotettiin seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia. Lähtökohtana pidettiin ennen kaikkea ihmiskauppaan johtavan seksuaalipalvelujen kysynnän vähentämistä, johon kansainvälisissä suosituksissa oli kiinnitetty huomiota. Esityksessä viitattiin mm. Palermon lisäpöytäkirjaan ja Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaiseen yleissopimukseen. Yleissopimus sen enempiä kuin muutkaan kansainväliset suositukset eivät kuitenkaan velvoittaneet säätämään rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostamista ihmiskaupan uhreilta saati yleisesti. Seksin oston kriminalisoinnin arveltiin kuitenkin vähentävän Suomen houkuttelevuutta ihmiskaupan ja paritusrikollisuuden kohdemaana. (HE 221/2005 vp, 14.) Järjestylain todettiin vähentäneen katuprostituutiota, mutta toiminnan arveltiin suurimmaksi osaksi siirtyneen internetiin ja puhelimitse tapahtuvaksi. Todettiin myös, että näin olisi varmaankin tapahtunut joka tapauksessa ilman järjestylakiakin. Poliisin voimavarojen todettiin olleen riittämättömät järjestylain tehokkaaseen valvontaan ja pääasiassa rikkomuksista syytetyt olivat olleet prostituoituja, koska seksin myyminen oli helpompi näyttää toteen. (Mt., 15.)

Esityksessä todettiin, että edellisestä esityksestä kuluneen runsaan vuoden aikana arvio seksuaalipalvelujen kriminalisointiin liittyvästä tarpeesta ei ollut olennaisesti muuttunut ja esitetyt perustelut kriminalisoinnille olivat edelleen pääosin samat kuin työryhmämietinnössä ja hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp. Kriminalisoinnilla haluttiin vähentää seksin oston kysyntää ja sitä myöten ihmiskauppaa ja paritusta. Kysynnän uskottiin vähenevän kriminalisoinnin vaikuttaessa yleiseen mielipiteeseen. Kysynnän vähentyessä paritusrikollisuuskin vähentyisi ja siten vähentyisi myös parittajien valta prostituoituihin nähden. Prostituoituihin kohdistuvan väkivallan lisääntymistä koskevan väitteeseen vastattiin siten, että kriminalisoinnin myötä seksin ostajat saattaisivat myös toimia entistä varovaisemmin välttääkseen kiinnijäämistään. (Mt., 16.) Lisäksi mikäli Kontulan raportin arvio parituksen alla toimivien prostituoitujen määrästä piti paikkansa, suurin osa prostituoituista toimi ilman parittajaa eivätkä nämä siten voineet kiristää työn tekemisen ehtoja. Seksin ostajien haluttomuutta yhteistyöhön paritusrikosten selvittämisessä ei myöskään nähty ongelmana. Törkeän ri-

kollisuuden tutkintamahdollisuuksia oli jo parannettu pakkokeinolain muuttamisella. Seksuaalipalvelujen oston kriminalisointia ei haluttu rajoittaa koskemaan ihmiskaupan uhreilta tai parituksen uhreilta ostettavaa seksiä. Rajoittamisen myötä rangaistussäännöksestä tulisi symbolinen, jolla osoitettaisiin paheksuntaa vain eräitä prostituution vakavia muotoja kohtaan. Lisäehtojen asettaminen johtaisi myös rangaistussäännöksen vähäiseen soveltamiseen näyttövaikeuksien vuoksi. Lisäksi esityksessä todettiin, että ihmiskaupparikos oli usein jo saatettu loppuun siinä vaiheessa, kun seksiä ostettiin. Näin ollen ostajan ei voitu olettaa havaitsevan merkkejä ihmiskaupasta. Rangaistusten määrääminen olisi myös sidottu ihmiskauppatuomion lainvoimaisuuteen, mikä voisi venyttää seksin ostoon liittyvän rikoksen käsittelyä ja ratkaisua huomattavasti. (Mt., 20.)

Kuten oikeusministeriön mietinnössäkkin, myös hallituksen esityksessä HE 221/2005 vp prostituutiota käsiteltiin edelleen ennen kaikkea *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksen* kautta. Prostituution syyt esiteltiin *sosiaalipoliittisessa kehyksessä* ja kriminalisoinnin positiivisia vaikutuksia perusteltiin *rikollisuus-kehykseen* yhdistetyssä *tasa-arvopoliittisessa kehyksessä*. Mietinnöstä poiketen hallituksen esitykseen oli kuitenkin ututettu myös *prostituutio seksityönä -kehys*. Prostituoitujen etuliikkeen esille tuomat näkökohdat oli siten huomioitu, mutta niiden painoarvo ei kuitenkaan vielä riittänyt muuttamaan hallituksen esityksen sisältöä.

Hallituksen esitys lähetettiin lakivaliokuntaan käsiteltäväksi yhdessä kahden aiemmin tehdyn lakialoitteen kanssa. Nämä olivat saaneet innoituksensa aiemmasta mm. törkeää paritusta koskeneesta hallituksen esityksestä, jossa ei vielä ollut haluttu esittää seksin oston kriminalisointia. Annika Lapintie (vas.) yhdessä kahdeksan muun naiskansanedustajan kanssa oli jättänyt aloitteen (LA 22/2004 vp) seksin oston kriminalisoimisesta maaliskuussa 2004. Päivi Räsänen (kd.) puolestaan esitti kuukautta myöhemmin jättämässään aloitteessa (LA 52/2004 vp) sekä seksin oston että myynnin säätämistä rangaistavaksi.

Lakivaliokunta pyysi lausunnot rikoslain muuttamisesta perustuslakivaliokunnalta ja hallintolakivaliokunnalta. Lakivaliokuntaan kutsuttiin kuultaviksi asiantuntijoita, jotka jättivät lausuntonsa myös kirjallisena. Seuraavaksi tulen analysoimaan lakiesityksen eduskuntakäsittelyä lakivaliokunnan kirjallisten lausuntojen, valiokuntamietinnön, valiokuntalausuntojen ja suuressa salissa käydystä keskusteluista ja äänestyksistä tehtyjen pöytäkirjojen avulla.

5.4 Eduskuntakäsittely

Käyn tässä alaluvussa läpi hallituksen esityksen käsittelyn eduskunnassa alkaen lähetekeskustelusta, jossa esitys lähetettiin lakivaliokuntaan työstettäväksi. La-

kivaliokunnan työskentelyä ja edellä hahmottelemieni kehysten käyttöä ja muotoutumista työskentelyn aikana tarkastelen valiokunnassa kuultujen asiantuntijoiden lausuntojen pohjalta. Lopuksi käyn läpi suuressa salissa käytyä keskustelua sekä äänestykset, joihin tarkastelemani prosessi päättyi.

5.4.1 Makuukamarivalvontaa ja teledildoniikkalaitteita lähetekeskustelussa

Oikeusministeri Leena Luhtanen (sd.) esitteli hallituksen esityksen eduskunnalle. Esittelyä seuranneessa lähetekeskustelussa huomiota herättävää oli keskustelun jakautuminen sukupuolittain miehiin, jotka vastustivat hallituksen esitystä ja naisiin, jotka sitä kannattivat. Puheenvuoron käyttäneistä naisista kolmasosa kannatti hallituksen esitystä sellaisenaan, toinen kolmannes suhtautui esitykseen myönteisesti, mutta ei ollut vielä päättänyt lopullisesta kannastaan. Epäröintiä aiheutti lähinnä se, oliko seksin oston kriminalisointi varmasti turvallisin keino auttaa prostituution huono-osaisia naisia. Loput naiskansanedustajista olisivat tasapuolisuuden nimissä kriminalisoineet seksin oston lisäksi seksin myynnin. Aktiivisimmin puheenvuoroja käytti Päivi Räsänen (kd.), joka oli huolissaan prostituoitujen heikosta asemasta. Räsänen vetosi kuulijoihin mm. toteamalla, että harva toivoisi tyttarelleen prostituoidun uraa tai esittelisi vaimoaan menestyksekkäänä seksipalveluyrittäjänä. Lain valvonnan vaikeutta Räsänen ei nähnyt esteeksi, sillä kuten hän totesi, omaisuusrikoksistakin vain 38 % selvitettiin. Räsänen uskoi sekä seksin oston että myynnin kriminalisointia koskevalla lakialoitteellaan voitavan suojella niitä naisia, jotka saattaisivat olla houkuttavissa alalle helpon toimeentulon perässä.

Puheenvuoron käyttäneistä mieskansanedustajista yksikään ei kannattanut hallituksen esitystä seksin oston kriminalisoimiseksi sellaisenaan. Yli puolet puhuneista miehistä oli valmiita kriminalisoimaan oston, jos myyntikin kriminalisoitaisiin. Muutama perusteli tätä sillä, että jos vain ostaminen kriminalisoitiin, seksin myynti olisi tämän jälkeen houkuttelua rikokseen. Lisäksi prostituoidulle jäisi liian suuri valta kiristää asiakkaita näiden syllistyttyä rikokseen seksiä ostettuaan. Suurin osa vain totesi, että sekä myynnin että ostamisen kriminalisointi olisi yksinkertaisesti selkeää, loogista ja johdonmukaista ilman sen tarkempia perusteluja. Suurin osa puheenvuoron käyttäneistä mieskansanedustajista oli kuitenkin valmiita olemaan kriminalisoimatta kumpaakaan. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että paritus ja ihmiskauppa olivat oikeita ongelmia, joihin tuli puuttua, mutta monet korostivat, että prostituutioita ja ihmiskauppaa ei tullut rinnastaa toisiinsa. Esityksen synnyttämää keskustelua seksin oston kriminalisoinnista pidettiin ikään kuin väärinkäsityksenä. Esityksen alkuperäinen tarkoitushan oli ollut Palermon ihmiskaupan vastaisen lisäpöytäkirjan voimaan saattaminen. Muiden muassa Seppo Lahtela

(kesk.) toivoikin, että valiokuntakäsittelyssä palattaisiin järjestykseen ja puhuttaisiin seksin oston sijaan lakiesityksen alkuperäisestä sisällöstä eli ihmiskaupan kieltämisestä.

Seksin oston kriminalisointia vastustettiin eksplisiittisesti joka kolmannessa mieskansanedustajan puheenvuorossa. Kaikki perustelivat kantaansa ”luonnollisilla tarpeilla”, joiden tyydyttäminen oli sallittava. Todettiin, että oli suuri joukko ihmisiä, jotka eivät kyenneet tätä luonnollista asiaa muulla tavalla hoitamaan. Seksin oston nähtiin olevan selvä merkki todellisesta tarpeesta. Jyrki Kasvi (vihr.) piti seikkaperäisen selostuksen seksipalveluiden monimuotoisuudesta viittaamalla mm. virtuaaliseksi palveluihin ja ”teledildoniikkalaitteisiin”. Hänen tavoitteenaan oli osoittaa lakitekstissä käytetyn sukupuoliyhteyteen viittaavan teon määrittelemisen ongelmallisuus. Kasvin mielestä ”alapään asiat” olivat sellaisia, että niistä keskusteltaessa tunteet ottivat vallan ja ”yläpään” käyttö unohtui. Lakiesityksestä hän uskoi olevan prostituoiduille enemmän haittaa kuin hyötyä. Lyly Rajala (kok.) puolestaan ihmetteli prostituution vertaamista väkivaltaan. Hänen mukaansa väkivalta ei ollut luonnollinen tarve, seksuaalinen tarve sen sijaan oli. ”Prostituution syyt ovat kahdella sanalla sanottuna mies ja nainen”, Rajala kiteytti. Ahkerimmin puheenvuoroja käytti Erkki Pulliainen (vihr.), joka tivasi edustaja Räsäselä lähdeviitteitä hänen mainitsemistaan tutkimuksista yhteensä kahdeksaan otteeseen siitä huolimatta, että Räsänen oli puheenvuorossaan viitannut hallituksen esityksessä mainittuihin lähteisiin ja siitä annettuihin lausuntoihin. Ainoa naiskansanedustaja, joka jakoi miesten huolen ihmisten yksityiselämään puuttumisesta, oli Miapetra Kumpula-Natri (sd.), joka peräänkuulutti ”todellisten” ihmisoikeusloukkausten erottamista ”makuukammariastevalvonnasta”.

Eduskunnan lähetekeskustelua hallitsi edelleen *kansainvälinen organisoitunut rikollisuus -kehys*, jonka naiskansanedustajat yhdistivät *sosiaalipoliittiseen kehykseen* puhuessaan prostituoituina toimivien naisten heikosta asemasta. Muutamat viittasivat tasa-arvokysymyksiin prostituoitujen sukupuolijakauman perusteella. Mieskansanedustajat puolestaan erottivat *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksen* sisällä prostituution jyrkästi ”todellisesta” ongelmasta eli ihmiskaupasta (ja parituksesta). Seksin oston kriminalisointia vastustettiin kiihkeästi *seksin merkitys -kehyksestä* käsin funktionalistisilla argumenteilla. Oikeusministeriön mietinnöstä annettuihin lausuntoihin verrattuna seksin ostoa puolusteltiin paljon avoimemmin ja useammalla suulla. Keskustan Mikko Alatalo esimerkiksi totesi, että estämällä inhimillisen tarpeen tyydyttäminen vaarana oli raiskausten lisääntyminen. Lähetekeskustelussa oli nähtävissä selvä vastarintaliike, joka koostui lähinnä miehistä. Nämä vastustivat kriminalisointia siksi, että sillä puututtaisiin ihmisten (miesten) oikeuteen tyydyttää luonnollisia perustarpeitaan.

5.4.2 Lakivaliokunnan käsittely

Lakivaliokunta kutsui kuultavaksi 30 asiantuntijaa tai tahoja ja pyysi kolmelta kirjallisen lausunnon. Myös kuultavana olleet jättivät lausuntonsa kirjallisena. Tarkastelen seuraavassa esityksen lakivaliokuntakäsittelyä näiden asiakirjojen pohjalta.

Pääpaino kutsutuissa asiantuntijoissa oli lain soveltamista harjoittavissa tahoissa. Jo tässä vaiheessa voidaan ajatella tehdyn valintaa tarkastelunäkö-kulmista: seksin oston kriminalisointia käsiteltiin ennemminkin käytännöllisenä kuin ideologisenä kysymyksenä. Suurimman osan kuultaviksi kutsuttavista muodostivat käräjä- ja hovioikeudet, syyttäjänvirastot, poliisilaitokset ja oikeusoppineet. Näiden näkemyksiä yhdisti lähinnä kriittinen suhtautuminen seksin ostokieltoa kohtaan. Prostituutio, paritus ja ihmiskauppa todettiin kyl-lä ongelmiksi. Kaikkia kolmea tarkasteltiin *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksestä* käsin, johon oli yhdistetty *eettinen* ja *sosiaalipoliittinen kehyks*. Tässä tarkastelutavassa kolmea ongelmaa käsiteltiin kuitenkin eri tavoin. Paritus ja ihmiskauppa olivat ilman muuta ihmisoikeuksia loukkaavaa toimintaa, joihin sopi puuttua rikosoikeudellisin keinoin. Prostituutio sen sijaan haluttiin erottaa näistä omaksi kysymyksekseen. Siitäkin huolimatta, että se suurimmaksi osin tuomittiin ihmisarvoa loukkaavana ilmiönä, se nimettiin sellaiseksi moraalikysymykseksi, johon ei ollut tarkoituksenmukaista puuttua rikoslailta. Paritus ja ihmiskauppa luokiteltiin siten todelliseksi ”kovaksi” rikollisuudeksi, prostituutio sen sijaan epäsuotavaksi ilmiöksi, johon tuli puuttua ”pehmeämmin” keinoin. Näiksi mainittiin mm. sosiaalipolitiikka, tukimuodot, palvelut, kasvatusta ja tiedotus.

Muutama taho lähestyi kysymystä myös *seksityö-kehyksestä* käsin. Heidän mukaansa paritus, ihmiskauppa ja pakkoprostituutio olivat moraalisesti tuomit-tavia ilmiöitä kahden ensimmäisen ollessa edelleen nimenomaan ”kovaa” rikolli-suutta. Koska vapaaehtoisiaakin prostituoituja kuitenkin löytyi, ei voitu ottaa sitä riskiä, että seksin oston kriminalisoinnilla puututtaisiin heidän elinkeinovapau-teensa. Prostituution asiakkaiden näkökulmaa valotettiin *seksin merkitys -kehyk-sestä* käsin: heille kyse oli luonnollisten tarpeiden tyydyttämisestä. Prostituoitu-ten kohdalla tällaisia tarpeita ei käsitelty.

Suurin osa oikeusoppineista kannattikin esityksen rajaamista seksin oston kieltämiseen parituksen ja ihmiskaupan uhreilta. Poikkeuksen teki professori ja feministi Johanna Niemi-Kiesiläinen, joka lähestyi kysymystä puhtaasti *tasa-arvopoliittisesta kehyksestä* käsin: prostituutio sekä johtui naisten köyhyydestä, alistamisesta ja epätasa-arvosta että ylläpiti niitä. Seksin ostokielto kohdistuikin siten siihen osapuoleen, jolla oli mahdollisuus valita. Niemi-Kiesiläinen myös esitteli Ruotsin lainsäädännön positiivisia vaikutuksia prostituution ja ihmis-kaupan vähenemiseen.

On huomionarvoista, että kahdeksasta lausunnon antaneesta oikeusoppineesta seitsemän oli miehiä ja yksi nainen. Kaikki miehet suhtautuivat kriminalisointiin vähintäänkin varauksellisesti. Kriminalisointia ei tullut tehdä joko siksi, ettei rikoslakia kuulunut käyttää moraalisten kannanottojen tekemiseen tai siksi, että vapaaehtoisikin prostituoituja saattoi olla olemassa. Tämän lisäksi useimpien mielestä esityksessä oli lakitekknisiä puutteita. Laajan sanamuodon pelättiin kattavan kaikki sellaiset kanssakäymisen muodot, joihin liittyi taloudellisia intressejä ja seksiä. Tällaisiin tapauksiin viitattiin muutamassakin lausunnossa: entä jos miehen naiselle tarjoama illallinen tulkittaisiin sellaiseksi teoksi, jonka johdosta nainen ryhtyisi korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen? Yksityiselämään ei tällä tavoin tullut puuttua. Oikeusoppineista ainoa, joka kannatti hallituksen esitystä ilman rajauksia, oli joukon ainoa nainen.

Poliisit, syyttäjät ja oikeusistuimet eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä ongelman määrittelystä ja ratkaisusta. Osa uskoi ostokiellon helpottavan rikollisuuteen puuttumista ja sen vähentämistä, osa taas esitti päinvastaista ja kantoi huolta prostituoitujen turvallisuudesta. Mielenkiintoisinta oli lausuntojen tietty maantieteellinen eriytyminen. Näkemysten muutoin hajaantuessa, Tampere näyttäytyi vahvana seksin ostokiellon vastustajana. Sekä Tampereen poliisilaitos kahdella lausunnonlaan, syyttäjänvirasto että käräjäoikeus vastustivat jyrkästi seksin oston kriminalisointia symbolisena ja moraalisena lainsäädäntönä. Myös valtakunnansyyttäjänviraston näkemykset yhdistyivät tähän keskittymään, koska sen lausunnon antoi samainen Tampereen johtava kihlakunnansyyttäjä. Näissä lausunnoissa seksi määriteltiin ihmisen perustarpeeksi *seksin merkitys -kehyksessä* ja prostituutio palveluksi *seksityö-kehyksessä*. Voidaan pohtia, missä määrin tamperelaisten yksimielisten näkemysten taustalla vaikuttivat alueella toimivat prostituoitujen etuliikkeen edustajat Salli ja Tampereen yliopiston tutkija Anna Kontula.

Tasa-arvoelimitystä kuultavaksi pyydettiin vain tasa-arvovaltuutettu. Tästä huolimatta myös tasa-arvoasiain neuvottelukunta lähetti valiokunnalle kirjallisen lausunnon. Tasa-arvovaltuutetun lausunnossa prostituutio edelleen määriteltiin naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi. Lausunnossa perusteltiin seksin oston kriminalisointia silti painokkaasti *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksestä* käsin. Kriminalisoinnin uskottiin vähentävän ihmiskauppa- ja paritusrikollisuutta. Seksin ostokiellon rajausta parituksen ja ihmiskaupan uhreihin kuitenkin vastustettiin sillä, että se heikentäisi säännöksen tehoa, koska sitä olisi erittäin vaikea valvoa. Tasa-arvovaltuutettu myös totesi, että seksin osto oli aina ihmisarvoa loukkaavaa.

Myös tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto käsitteli prostituutiota pääasiassa *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksestä* käsin. Ensin prostituutioon, paritukseen ja naiskauppaan todettiin liittyvän vakavia ihmisoikeusloukkauksia, joilla luotiin yhteiskunnallista eriarvoisuutta sekä sukupuolen

että etnisyyden perusteella. Ongelman nähtiin olevan rakenteellinen ja vaikuttavan miesten ja naisten roolimallien mieltämiseen. Tämän jälkeen kriminalisointia perusteltiin moninaisesti sillä, miten näin voitiin vähentää ihmiskauppa- ja paritusrikollisuutta. Prosessin näkökulmasta uutta TANEn lausunnossa oli rasismien sisällyttäminen *tasa-arvopoliittiseen kehykseen* toteamalla, että naiskauppaan liittyi etnistä toiseutta korostavia piirteitä ja siten se oli nähtävissä nykyajan orjakauppana. Sinänsä tämä näkökohta juontaa juurensa jo 1800-luvun naisliikkeen ajamasta abolitionismista, jossa prostituutiosta puhuttiin ”valkoisena orjakauppana”.

Naisliikkeen edustajista kuultavina olivat NYTKIS ja Naisasialiitto Unioni. Molemmat määrittelivät prostituution rakenteellisen epätasa-arvon ilmentymäksi. Kriminalisointi edistäisi epätasa-arvoisten ja sukupuolittuneiden valtarakenteiden purkamista. Tähän *tasa-arvopoliittiseen kehykseen* myös naisjärjestöt liittivät *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksen*. Unioni perusteli, miksi kriminalisointi ei entisestään huonontaisi prostituoitujen asemaa, vaikka niin väitettiin. NYTKIS puolestaan korosti, että prostituutiota ja ihmiskauppaa ei voinut erottaa toisistaan. Lisäksi NYTKIS kritisoi tutkimustiedon valikoitunutta käyttöä hallituksen esityksen perusteluissa viitaten valmistelutyössä käytettyyn Anna Kontulan raporttiin ”Prostituutio Suomessa”. Sekä Unioni että NYTKIS ottivat esiin tarpeen prostituutiosta irrottautumisesta tukevien ohjelmien käynnistämiseksi.

Prostituoitujen etuliikettä edustivat valiokunnassa Salli sekä tutkija Anna Kontula, joka oli toiminut Sallin varapuheenjohtajana. Kontulan raportti ”Prostituutio Suomessa” oli jaettu kaikille lakivaliokunnan jäsenille etukäteen. Kontula totesi hallituksen esityksessä olevan selviä puutteita ja virheellisyyksiä. Suomen prostituutiokentässä oli tapahtunut merkittäviä muutoksia sen jälkeen kun poliisi oli onnistunut hajottamaan suuria paritusrenkaita, parituslakia oli muutettu, rajavartiolaitos oli tiukentanut otteitaan ja ulkomaalaislakiin oli lisätty prostituutio käännytysperusteeksi. Näin ollen Kontula totesi sekä Jari Lehtisen että oman raporttinsa tiedot osin vanhentuneiksi. Tämän jälkeen Kontula totesi, että suurin osa prostituoiduista toimi Suomessa edelleen itsenäisesti. Hänen mukaansa järjestäytynyt paritusrikollisuus oli pyrkinyt valtaamaan Suomen prostituutiomarkkinat vuosituhaten alussa, mutta epäonnistunut tässä. Kontulan mukaan ei ollut viitteitä siitä, että paritus ja ihmiskauppa olisivat Suomessa olleet kasvussa. Toisin kuin naisjärjestöt esittivät⁴, Kontulan mukaan ihmiskauppa ja paritus kukoistivat nimenomaan niissä maissa, joissa prostituutio oli tiukimmin kriminalisoitu. Kontula myös kritisoi esitystä siitä, että siihen kirjattujen väitteiden todenperäisyyttä ei ollut mahdollista tarkastella, koska tietoläh-

⁴ Naisasialiitto Unionin lausunnossa viitattiin CATWin tutkimukseen (2005), jossa todettiin prostituution kysynnän lisäyksen myötä ihmiskaupan kysyntää mm. Hollannissa ja Australiassa.

dettä ei määritelty. Toisaalta Kontula ei itse maininnut mihin lähteeseen hänen esittämänsä tiedot itsenäisesti toimivien prostituoitujen määrästä perustui.

Salli puolestaan omassa lausunnossaan oli huolissaan siitä, että lainsäädännön taustalla saattaisi olla jokin ideologia. Toinen huoli kohdistui siihen, että lainsäätämisen perusteeksi esitettiin erilaisia arvioita ”tietona” tai ”tutkimuksena” tarkoitushakuisesti jonkin tietyn ideologian tukemiseksi. Salli ilmeisesti koki itse ajamansa agendan puhtaan pragmaattisena ilman ideologisia näkemyksiä korostaessaan prostituoitujen käytännön elämän todellisuutta pohdittaessa vapaaehtoisuutta, kriminalisointia tai laillistamista. On kuitenkin todettava, että Kontulakaan ei esittänyt mitään tutkimustietoa tai lähteitä näkemystensä tueksi, mutta painotti niiden merkitystä faktoina päätöstä tehtäessä. Tulkintani mukaan myös tämä lienee Sallin tarkoittamaa tarkoitushakuisuutta. Toisekseen prostituoitujen etuliikkeen näkemyksille yhteinen nimittäjä näytti olevan yksilön valinnan vapauden korostaminen, mikä on luokiteltavissa osaksi liberalistista ideologiaa. Kaiken kaikkiaan prostituoitujen etuliike jatkoi prostituution käsitteilyä *prostituutio seksityönä -kehyksessään* liittäen tähän myös *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden -kehiksen*, jossa keskustelu pääsääntöisesti käytiin.

Useissa lausunnoissa todettiin, ettei Ruotsin tilanteesta seksin oston kriminalisoinnin jälkeen ollut selvää tutkimustietoa. Monet myös totesivat, ettei seksin oston kriminalisointi ollut vaikuttanut toivotulla tavalla prostituution, parituksen ja ihmiskaupan vähenemiseen. Lakivaliokunta kuuli kahta ruotsalaista ja yhtä Ruotsissa toimivaa suomalaista asiantuntijaa Ruotsin kokemuksista. Ruotsalaiset asiantuntijat olivat naisia. He edustivat valtionhallintoa ja kannattivat seksin oston kriminalisointia. Kolmas kuultava oli miesprofessori Lundin yliopistosta, jonka mielestä laki oli epäonnistunut.

Ruotsin tasa-arvovyksikön erityisasiantuntija Gunilla Ekberg kehotti lakivaliokuntaa lähestymään prostituutiokysymystä nimenomaan ideologisista lähtökohdista. Näin Ruotsissa oli tehty. Tämän jälkeen voitiin hänen mukaansa kehittää sellainen poliittinen visio, joka tuottaisi oikeudenmukaisemman yhteiskunnan. Näkemykset siitä, että prostituutiota on aina ollut olemassa ja tulee olemaan, ja ettei tämän vuoksi asioita voisi muuttaa, Ekberg liitti uusliberalismiin, johon ei tullut alistua. Ruotsin hallitus ja valtiopäivät olivat määritelleet prostituution naisiin ja lapsiin kohdistuvaksi miesten harjoittaman väkivallan törkeäksi muodoksi. Ratkaisuna oli paitsi rikoslainsäädäntö, myös laajat sosiaalipoliittiset toimet köyhyyden poistamiseksi ja tasavertaisuuden edistämiseksi. Lain valvontaa varten poliisin resursseja oli tuntuvasti lisätty. Poliisille osoitettiin seitsemän miljoonan kruunun lisämääräraha jaettavaksi neljän poliisipiirin kesken kolmessa suurimmassa kaupungissa. Käytännössä lain valvontaan vaikuttivat Ekbergin mukaan ennen kaikkea poliisin, syyttäjälaitoksen ja oikeuslaitoksen asenteet.

Ruotsin keskusrikospoliisista valiokunnalle kävi puhumassa rikostarkastaja Kajsa Wahlberg. Myös hän lähestyi prostituutiota *eettisestä kehyksestä* käsin määrittelemällä prostituution väkivallaksi. Tähän yhdistyi läheisesti *tasa-arvopoliittinen kehys*, koska prostituutio oli hänen mukaansa ennen kaikkea sukupuolistunutta väkivaltaa, jota ei voinut erottaa naiskaupasta. Olennaista oli puuttua kysyntään. Wahlbergin mukaan laki oli onnistunut vähentämään katuprostituutiota, ulkomaalaisprostituutiota ja Ruotsin houkuttelevuutta ihmiskauppioiden markkina-alueena. Lailla oli myös prostituutiosta eroon pyrkivien naisten kannatus. Sekä Ekberg että Wahlberg määrittivät prostituution *eettis-tasa-arvopoliittisesta kehyksestä* käsin. Lisäperustelut annettiin kuitenkin *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksestä*, millä haluttiin saada esityksen taakse myös ne tahot, joiden mielestä lakeja ei tullut säätää moralistisin tai ideologisin perustein.

Professori Per Ole Träskman sen sijaan käsitteli Ruotsin prostituutiolainsäädäntöä tiukasti *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksessä*. Hänen mielestään ei ollut lainkaan selvää, pitikö prostituutioon liittyviä tekoja kriminalisoida lainkaan. Käytännössä lain soveltaminen oli ollut hankalaa mm. säännöksen muotoilun ja todisteluun liittyvien ongelmien takia. Ruotsin kriminalisointi ei Träskmanin mielestä ollut myöskään välttämättä johtanut kysynnän, parituksen ja ihmiskaupan vähentämiseen. Hän totesi, ettei Ruotsin kriminalisoinnin vaikutuksista ollut tehty yhtään objektiivista arviota lukuun ottamatta Norjan hallituksen asiantuntijatyöryhmän raporttia, jossa todettiin, ettei Ruotsin lainsäädäntö ollut tehokasta. Ruotsissa sosiaali- ja terveyshallitukselle annettiin tosin lain säätämisen yhteydessä tehtäväksi kerätä tietoja Ruotsissa harjoitettavan prostituution laajuudesta ja kehityksestä sekä esittää hallitukselle vuosittain raportti prostituution vastaisten toimien kehittämisestä ja tehostamisesta. Lisäksi keskusrikospoliisiin oli nimetty 1998 ihmiskaupan seurannasta vastaava National Rapporteur, joka vuonna 2004 (tuolloin Kajsa Wahlberg) arvioi, että lailla oli ollut välittömiä myönteisiä vaikutuksia ihmiskaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden vähenemiseen Ruotsissa. Voi kysyä, miksi Träskman koki Norjan hallituksen asiantuntijat Ruotsin valtionhallinnon asiantuntijoita objektiivisemmiksi.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva kävi valiokunnassa asiantuntijakuulemisten jälkeen vastaamassa hallituksen esityksen saamaan kritiikkiin. Kanerva ei edelleenkään uskonut seksin oston kriminalisoinnilla olevan prostituoitujen asemaa huonontavia vaikutuksia. Tässä kohden hän mm. vetosi Niemi-Kiesiläiseen, joka oli lausunnossaan kohta kohdalta kumonnut väitteet Ruotsin rangaistussäännöksestä aiheutuneista haitta-vaikutuksista. Valiokuntakäsittelyssä hallitsevaan asemaan noussutta keskustelua ehdotetun säännöksen tunnusmerkistön tarkkarajaisuuden puutteista Kanerva käsitteli seikkaperäisesti. Kanerva totesi, että rikoslaissa oli jo entuudes-

taan vastaavalla tarkkuudella muotoiltuja säännöksiä, joiden säätämisen yhteydessä tunnusmerkistön tarkkarajaisuuskysymykset eivät olleet nousseet esiin. Mitä tuli ystävyys- tai parisuhteessa tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen, sen rajaamisesta säännöksen ulkopuolelle oli mainittu jo pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa hallituksen esityksessä. Oikeusministeriön kanta kuitenkin oli, että mikäli niin haluttiin, säännöksen soveltamisalaa oli mahdollista täsmentää esimerkiksi rajaamalla kriminalisointi koskemaan seksin ostoa ammatikseen seksuaalipalveluja tarjoavalta henkilöltä. Lopuksi Kanerva käsitteli esillä ollutta rajattua muotoa seksin oston kriminalisoimisesta. Oikeusministeriön mukaan tähän vaihtoehtoon liittyviä ongelmia ei ollut syytä vähätellä. Jos rajausta kuitenkin pidettiin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja perusoikeusnäkökohtien kannalta parempana, oikeusministeriöllä ei ollut syytä vastustaa vaihtoehtoisen säännöksen hyväksymistä. Ihmiskauppaan ja paritukseen sidotulla rangaistussäännöksellä uskottiin olevan merkittäviä myönteisiä vaikutuksia ihmiskauppaiden ja parittajien toiminnan rajoittamiseen sekä ihmisten asennoitumiseen ja siten kysynnän vähentämiseen.

Lakivaliokunta pyysi lausunnot perustuslakivaliokunnalta ja hallintovaliokunnalta. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa 17/2006 vp ehdotusta käytiin läpi näennäisen lakiteknisesti. Pohtiessaan esityksen vaikutuksia perusoikeuksien toteutumiseen, perustuslakivaliokunta joutui kuitenkin lähestymään asiaa myös *eettisen kehyksen* kautta. Lausunnossa todettiin, että ehdotettu kriminalisointi oli merkityksellinen seksuaalipalvelun ostajan ja myyjän itsemääräämisoikeuden kannalta, mihin liittyivät mm. henkilökohtainen vapaus, yksityiselämän suoja ja elinkeinovapaus. Sääntelyn kohteena oleva toiminta katsottiin kuitenkin luonteeltaan siinä määrin erityiseksi siihen liittyessä myös sosiaalisia, inhimillisiä ja terveydellisiä ongelmia, että ehdotus pysyi perustuslakivaliokunnan mukaan lainsäätäjän harkintavallan puitteissa. Hallintovaliokunnan lausunnossa puolestaan käytiin läpi perinteiset näkemykset prostituution syistä ja kriminalisoinnin mahdollisista haittavaikutuksista.

5.4.3 Palveluista hyväksikäyttöön – lakivaliokunnan mietintö

Lakivaliokunta teki asiantuntijakuulemisten ja lausuntojen jälkeen kompromissiratkaisun. Täyttääkseen valiokunnassa kuultujen oikeusoppineiden esittämät huomiot uskriminalisointien perusteltavuuteen liittyvistä tiukoista vaatimuksista sekä rangaistussäännöksen tarkkarajaisuudesta ja täsmällisyydestä, päätettiin rajata kriminalisointi koskemaan seksin ostoa ihmiskaupan uhreilta ja parituksen kohteilta. Usko hallituksen omiin lainsäädännön asiantuntijoihin oikeusministeriössä ei riittänyt edes hallituspuolueiden riveissä siinä vaiheessa, kun esitystä vastaan esitetty kova kritiikki sai hallituspuolueiden edustajat kompromissin taakse poliittiseen realismiin vedoten (Rahkonen 2008a).

Lakivaliokunnan lopullisessa mietinnössä päädyttiin siihen, että seksuaalipalvelujen ostaminen kosketti olennaisella tavalla nimenomaan ”kaupallisen toiminnan kohteena” olevan yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tämän itsemääräämisoikeuden suojaaminen oli valiokunnan mielestä sellainen yleisesti hyväksyttävä yhteiskunnallinen tavoite, jonka saavuttamiseksi voitiin käyttää rikosoikeudellisia keinoja. Lakivaliokunta päätyi toteamaan, että hallituksen esityksessä ehdotettuun tunnusmerkistöön liittyi sen yleisyyden vuoksi useita ongelmia. Ehdotuksen nähtiin kattavan sanamuotonsa perusteella myös esimerkiksi sellaisia parisuhteeseen liittyviä tilanteita, joita esityksen perustelujen mukaan ei ollut tarkoitus säätää rangaistaviksi.

Lakivaliokunta ilmoitti kiinnittäneensä erityistä huomiota siihen, että hallituksen esityksessä seksin oston kriminalisoinnin tueksi esitetyt perusteet liittyivät keskeisesti nimenomaan parituksen ja ihmiskaupan vähentämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Näitä perusteita myös lakivaliokunta piti erityisen tärkeinä. Toisin kuin oikeusministeriö oli esittänyt, Ruotsin mallin tehokkuudesta ei valiokuntakäsittelyssä ollut saatu yksiselitteisiä vastauksia. Ongelmiin puuttuminen seksin oston yleisellä kriminalisoinnilla ei lakivaliokunnan mietinnössä näin ollen enää ollut perusteltu vaihtoehto kaikkine uhkakuvineen. Sen sijaan katsottiin riittäväksi toteuttaa hallituksen esityksen tavoitteita säätämällä rangaistavaksi seksin ostaminen parituksen tai ihmiskaupan uhrilta.

Mietinnössä hallituksen esitystä käsiteltiin siis ensisijaisesti *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksessä*, jolloin myös ongelman ratkaisu löydettiin ja perusteltiin samasta kehyksestä käsin. Rajatulla kriminalisoinnilla pyrittiin suojaamaan seksikaupan kohteena olevia henkilöitä. Tämä puolestaan oli tärkeää jo periaatteellisista syistä, koska ihmisen käyttäminen ihmiskaupassa ja parituksessa kauppatavarana oli ihmisarvoa loukkaavaa. Lakivaliokunnan mielestä oli kuitenkin tärkeää puuttua myös ihmiskaupan ja parituksen ulkopuolella tapahtuvaan prostituutioon. Sen olemassaoloa ei voitu pitää hyväksyttävänä ”maassa, joka perustuslaissaan takaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yleisessä yhteiskuntapolitiikassaan pyrkii sosiaaliseen ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon”. Tällaista prostituutiota lähestyttiin *eettis-tasa-arvopoliittisesta kehyksestä* käsin, mutta ratkaisuksi haluttiin valita muita kuin rikosoikeudellisia keinoja. Valiokunta vaati oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä sisäasiainministeriön yhteistoimin selvittämään mahdollisuudet ehkäistä ja vähentää prostituutiota. Tämä siitäkin huolimatta, että kaksi ensin mainittua oli pitänyt juuri seksin oston kriminalisoimista tähän tarkoitukseen sopivana keinona.

Lakivaliokunta piti tärkeänä seurata uuden sääntelyn toimivuutta ja velvoitti oikeusministeriön antamaan valiokunnalle selvityksen lain soveltamiskäytännöstä kolmen vuoden kuluttua lain voimaantulosta. Lisäksi lakivaliokunta esitti hyväksyttäväksi lausumaa sellaisten tukitoimien järjestämisestä, joilla voitiin

edistää prostituoitujen mahdollisuuksia irtautua prostituutiosta ja siirtyä työelämän piiriin. Seksuaalipalvelut-termistä luovuttiin ja päädyttiin puhumaan ”seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä”, jotta osoitettaisiin kyseessä olevan teon moitittavuutta.

Valiokunnan lopullista mietintöä voidaan pitää jokseenkin ristiriitaisena esityksenä. Todelliseksi ongelmaksi valittiin ihmiskauppa ja paritus, joihin haluttiin puuttua kovin keinoin eli rikoslailla. Prostituutio määriteltiin yhtäläillä ongelmaksi ihmisarvon ja perusoikeuksien kannalta, mutta silti siihen voitiin tarttua vain pehmein sosiaalipoliittisin keinoin. Mielenkiintoista myös on, että prostituutio yleensä nähtiin ”ihmisarvon loukkaamattomuutta” uhkaavana ilmiönä, mutta seksin osto ei sen sijaan yleisesti koskettanut prostituoitujen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Keskustelun kiistanalaisuutta osoittaa myös se, että lakivaliokunnan mietintöön oli liitetty kolme vastalauseetta. Ensimmäisen vastalauseen allekirjoittivat Minna Sirnö (vas.) ja Päivi Räsänen (kd.). Heidän mukaansa seksin oston kriminalisoinnin rajaaminen vesitti koko hallituksen esityksen alkuperäisen tarkoituksen eikä sillä kyettäisi puuttumaan edes järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan. Perustelut lähtivät ensisijaisesti *sosiaalipoliittisesta kehyksestä* ja moraalisen kannanoton tekemistä rikoslailla puolustettiin. Vastalauseessa esitettiin seksuaalipalvelujen yleistä kriminalisointia hallituksen esityksen mukaisesti sekä ehdotettiin lausumaa, joka velvoittaisi hallitusta laatimaan ministeriörajat ylittävän toimenpideohjelman koskien prostituution ennaltaehkäisyä ja jälkihoitoa. Toisessa vastalauseessa Räsänen yksin esitti seksin oston lisäksi myös myynnin kriminalisointia perustellen tätä ennen kaikkea *eettisestä kehyksestä* käsin. Kolmannessa vastalauseessa kritisoitiin valiokunnan päättämistä seksin oston kriminalisoinnin rajattuun muotoon siksi, että tämä oli tullut yllätyksenä eikä asiaa ollut käsitelty riittävästi. Vastalauseen allekirjoittaneet miehet Petri Salo (kok.), Juhani Sjöblom (kok.), Lyly Rajala (kok.), Timo Soini (ps.) ja Jukka Roos (sd.) olisivat halunneet kuulla asiantuntijoita uudestaan kuullakseen heidän näkemyksensä alkuperäisestä hallituksen esityksestä radikaalisti poikkeavasta esityksestä. Seksin oston kriminalisointia vastustettiin ylipäänsä näyttö- ja valvontavaikeuksien takia. Lisäksi sen uskottiin huonontavan prostituoitujen asemaa. Hallituksen esitys esitettiin seksin oston kriminalisoinnin osalta hylättäväksi ja ehdotettiin lausumaa, jossa esitys todettaisiin lakiteknisesti kelvottomaksi. Sen sijaan hallituksen tulisi käydä neuvotteluja lähialueiden maiden kanssa siitä, miten ihmiskauppaan ja paritukseen voitaisiin muuten puuttua.

5.4.4 Rajoittamisen riemua suuressa salissa

Eduskunnan suuren salin keskustelussa kiihkeän puolustuksen ja vastustuksen kohteena olivat hallituksen alkuperäinen esitys, valiokunnan mietinnön mukai-

nen rajattu versio, Päivi Räsäsen lakialoite seksin oston ja myynnin kriminalisoimisesta ja valiokuntamietintöön liitetty kolmas vastalause, joka esitti lakiehdotuksen hylkäämistä seksin oston kriminalisoinnin osalta. Ensimmäisessä käsitelyssä (PTK 72/2006 vp) lakivaliokunnan puheenjohtaja Tuija Brax (vihr.) uskoi valiokuntamietinnön rajatun kriminalisoinnin täyttävän hallituksen esityksen tavoitteet eli näin puututtaisiin paritukseen ja ihmiskauppaan sekä vähennettäisiin maksullisen seksin kysyntää. Keskusteluun osallistuneista lakivaliokunnan jäsenistä monet puolsivat kriminalisoinnin rajoittamista vedoten ongelmiin, joita alkuperäisen esityksen laaja sananmuoto mahdollisesti aiheuttaisi. Ehdotettua rangaistussääntöä haluttiin tarkentaa lakiteknisistä syistä, koska perustuslaissa säädetyistä rikosoikeudellisesta laillisuusperusteesta johtuen tunnusmerkistön oli oltava täsmällinen ja tarkkarajainen. Kuultavina olleet oikeusopineet olivat tämän todettuaan esittäneet rajausta ihmiskaupan ja parituksen kohteisiin. Tämä oli myös Braxin mukaan syy siihen, että valiokunnan enemmistö päätyi esittämään rajattua muotoa. Eduskuntakeskustelussa myös palatettiin useasti siihen, että hallituksen epätasällisessa rajauksessa maksulliseksi seksuaalipalveluksi saatettiin laskea myös parisuhteessa harrastettava seksi naiselle tarjotun illallisen jälkeen. Tällaiset virhetulkinnat oli valiokunnan esityksessä nyt useiden mielestä onnistuttu välttämään.

Hallituksen esitystä edelleen kannattaneet kritisoivat valiokuntamietintöä siitä, että se vesitti esityksen alkuperäisen tarkoituksen. Lakivaliokunnan mietintöön vastalauseen tehnyt Minna Sirnö (vas.) totesi, että seksin ostossa kyse oli ennen kaikkea ihmisoikeuksista. Ihmistä ei voinut ostaa tai myydä kuten tavaraa. Hän peräsi hallituksen esityksen vastustajilta vastausta siihen, miksi seksiä tuli saada ostaa. Vammaisten ja syrjäytyneiden oikeudet eivät kelvanneet perusteeksi, koska tutkimukset prostituoitujen asiakkaista osoittivat, että suurin osa seksiä ostavista miehistä oli hyvätuloisia ja eli vakituisissa parisuhteissa.

Osa alkuperäistä hallituksen esitystä kannattaneista puolusti lakivaliokunnan tekemää kompromissia sillä, että seksin oston kriminalisoiminen rajatussakin muodossa oli parempi kuin esityksen hylkääminen kokonaan. Tähän päätyi myös lakivaliokunnan varapuheenjohtaja, Susanna Rahkonen (sd.), joka oli aiemmin kannattanut alkuperäistä esitystä. Hänen mukaansa lakivaliokunnan esityksen hylkääminen olisi merkinnyt ”aktiivista kannanottoa rikollisen prostituution kysynnän puolesta”.

Lakivaliokunnan räätälöimää muotoilua syytettiin toisaalta myös katastrofaaliseksi ja vielä hallituksen esittämää lakiakin mahdottomammaksi valvoa. Vedottiin asiantuntijoihin, jotka olivat todenneet, ettei rikoslaki ollut oikea keino puuttua seksin oston kysyntään tai hallituksen esityksen mainitsemiin tavoitteisiin. Kriminalisoinnin haittavaikutuksia käytiin jälleen seikkaperäisesti läpi *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehityksessä*. Salli ja Pro-tukipiste tuotiin useaan ottee-

seen esiin prostituoituja edustavina asiantuntijoina nimenomaan silloin, kun puhuttiin prostituoitujen aseman heikentymisestä ehdotetun lakimuutoksen myötä. Kokoomuslainen Lyly Rajala kertoi lakivaliokunnan vierailusta Pro-tukipisteseen, jossa paikalla oli ollut yli kaksikymmentä venäläisnaista. Nämä olivat kertooneet toimivansa vapaaehtoisesti ja jotkut tienaaavansa paremmin kuin useimmat asiakkaansa. Pro-tukipisteen asiakkaat esiintyivät siis hyvin toimeentulevina yksityisyrittäjinä. Päivi Räsäsen mielestä seksibisneksen lobbaus oli kuitenkin saanut eduskuntakäsittelyssä valitettavan suuren painoarvon ja vääristänyt asian käsittelyä. Prostituoitujen etuliikkeen edustajia oli kuultu ristiriitaisesti sekä asianosaisina että ikään kuin puolueettomina asiantuntijoina.

Nämä lakivaliokunnan muotoilua vastustaneet puhujat eivät kuitenkaan kannattaneet alkuperäistäkään esitystä. Tuli kriminalisoida sekä osto että myynti Räsäsen lakialoitteen mukaan tai sitten ei mitään. Epäselväksi jäi, miksi seksin oston valvominen olisi helpompaa, jos myyminen olisi kriminalisoitu.

Ensimmäisessä käsittelyssä äänestettiin lakiehdotuksista. Eduskunta äänesti ensin käsittelyn pohjaksi lakivaliokunnan mietinnön hallituksen esityksen sijaan. Tämän jälkeen äänestettiin rikoslain 20 luvun 8 §:n sisällöstä eli seksin oston kriminalisoimisesta. Vastakkain olivat lakivaliokunnan mietintö ja Sirnön vastalause, joka käytännössä vastasi hallituksen alkuperäisen esityksen mukaista muotoilua. Lakiehdotukseksi valittiin rajattu muoto, joka voitti äänin 123–19. Sirnön vastalauseetta kannattivat paikalla olleet vasemmistoliiton eduskuntaryhmä lukuun ottamatta kahta miestä sekä RKP:n ja kristillisdemokraattien eduskuntaryhmät kokonaisuudessaan. Nais- ja mieskansanedustajat kannattivat vastalauseetta lähes samassa suhteessa määräänsä nähden.

Seuraavaksi äänestettiin Päivi Räsäsen ehdotuksesta lisätä rikoslain 20 lukuun pykälä seksin myynnin kriminalisoimiseksi. Räsäsen esitys kaatui äänin 113–32. Seksien myynnin kriminalisointia kannattivat kristillisdemokraattien ja perussuomalaisten eduskuntaryhmät kokonaisuudessaan, RKP:n neljästä edustajasta kolme ja kokoomuksen edustajista kaksi kolmannelta. Lisäksi kaksi hajääntä tuli SDP:ltä ja keskustalta. Läsä olleista mieskansanedustajista myynnin kriminalisointia kannatti 26 prosenttia, naiskansanedustajista 14 prosenttia. Äänestysten jälkeen lakivaliokunnan mietinnön sisältämät lakiehdotukset olivat siis tulleet hyväksytyiksi sellaisinaan.

Toisessa käsittelyssä tuli äänestää ensimmäisessä käsittelyssä päätettyjen lakiehdotusten hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Keskustelu siirtyi lopullisesti ensimmäisessä käsittelyssä hieman päätään nostaneesta ideologisesta pohdinnasta tilanteen käytännönläheiseen tarkasteluun. Kansanedustajat olivat aloittaneet laskelmoiminnin siitä, mikä vaihtoehtoista lakiehdotuksista saataisiin todennäköisimmin läpi. Hallituksen esitystä ensimmäisessä käsittelyssä kannattanut Sirnö ilmoitti nyt äänestävänsä kompromissia, koska se oli tyhjää parempi.

Koko prosessin etenemiselle tyypillinen miesten ja naisten vastakkainasettelu huipentui toiseen käsittelyyn, jossa käytettiin huomattavasti aikaa kansanedustaja Eva Biaudet'n (r.) sanojen ruotimiseen. Biaudet oli ensimmäisen käsittelyn aikana todennut, että ”kun kulkee tuolla käytävillä, niin miehet tässä salissa rehvaskelevat seksin ostamiskokemuksistaan, ja tavallaan koen sen hyvin hyvin loukkaavana naisia kohtaan.” Useat mieskansanedustajat kävivät pitämässä puheenvuoron, jossa he kertoivat joutuneensa kommentoimaan tällaisia syytöksiä kotona ja tullessa leimatuiksi mediassa. Biaudet'n kommentista, jossa hän puhui eduskunnassa esiintyvistä naisista halventavasta puheesta, tuli toisen käsittelyn silmätikku. Biaudet kävi vastaamassa syytöksiin neljästi ja kaikkiaan reilu neljännes kaikista toisessa käsittelyssä käytetyistä puheenvuoroista koskivat tätä aihetta. Lähetekeskustelussa useita mieskansanedustajia oli käynyt avoimesti puolustamassa seksin ostoa inhimillisen tarpeen tyydyttämisenä. Nyt tällaisia kannanottoja ei kuulu lainkaan, sen sijaan eduskunnan naiskansanedustajia syytettiin kiihkoilusta ja epäasiallisesta esityksen käsittelystä.

Toisessa käsittelyssä äänestettiin ensimmäisessä käsittelyssä päätettyjen ehdotusten hyväksymisestä. Petri Salo (kok.) esitti Timo Soinin (ps.) kannattamana mietinnön hylkäämistä seksin oston rajatun kriminalisoinnin osalta. Mietinnön lakiehdotukset kuitenkin voittivat äänin 158–15. Seksien oston rajattuakin kriminalisointia vastusti 13 miestä ja kaksi naista. Puolueiden eduskuntaryhmistä vain perussuomalaiset olivat yksimielisesti hylkäämisen takana. RKP:n neljästä paikalla olleesta edustajasta kaksi kannatti hylkäämistä, molemmat miehiä. Kokoomuslaisista reilu neljännes eli kahdeksan edustajaa vastusti kriminalisointia. Heistä kaksi oli naisia. Lisäksi kaksi sosialidemokraattien mieskansanedustajaa vastusti kriminalisointia. Sirnön ja Salon lausumaehdotukset hävisivät mietinnön lausumaehdotukselle, joka äänestettiin liitettäväksi eduskunnan vastaukseen hallitukselle. Näin ollen eduskunnan päätöksellä rikoslain 20 lukuun lisättiin pykälä, jolla säädettiin rangaistavaksi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Lisäksi eduskunnan hyväksymässä lausumassa edellytettiin, että prostituoitujen käytettäväksi tuli järjestää riittävästi sellaisia tukitoimia, joilla edistettäisiin heidän mahdollisuuksiaan irtautua prostituutiosta ja siirtyä työelämän piiriin.

5.5 Johtopäätökset poliittisesta keskustelusta

Lainsäädäntö moraalisen ohjenuorana

Hallituksen esityksen taustalla oli ajatus, että rikoslaki vaikuttaisi ihmisten käyttäytymiseen ja vähentäisi siten prostituution kysyntää. Prostituutio ymmärrettiin yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ilmentymänä, jota ei voitu hyväksyä.

Useissa esitystä kritisoivissa puheenvuoroissa kuitenkin todettiin, ettei prostituution kaltaisiin ongelmiin tullut puuttua rikoslainsäädännöllä ylipäänsä. Sen sijaan kannatettiin ongelmien vähentämistä sosiaalipoliittisin keinoin.

Nähdäkseni nämä eivät kuitenkaan olleet toisensa poissulkevia vaihtoehtoja, vaikka ne sellaisina haluttiin esittää. Seksin oston kriminalisoinnissa oli kyse yksittäisen ihmisen vastuuttamisesta toiminnastaan. Ostaja oli näin ajateltuna vastuussa prostituoidun hyväksikäyttämisestä. Prostituoitujen tukeminen ja auttaminen sosiaalipoliittisin keinoin taas olisi yhteiskunnan vastuuttamista köyhyyden, huono-osaisuuden ja riistoon mahdollistavien rakenteiden poistamiseksi. Huomionarvoista on, että prostituutio nähtiin esitystä vastustavissakin puheenvuoroissa huono-osaisuutena, johon yhteiskunnan tuli puuttua samalla kun ostajien vastuuttamista näiden huono-osaisten hyväksikäytöstä vastustettiin. Tämän ajatusketjun vieminen loogiseen johtopäätökseensä päättyi lohdutamaan näkyyn: ihmisten ajautuminen marginaaliin on yhteiskunnan vastuulla, mutta marginaaliin ajaututtuaan nämä ihmiset ovat vapaata riistaa muiden hyväksikäytettäviksi.

Perusteluja rajaukselle

Jo hallituksen esityksen valmistellessa oikeusministeriön työryhmässä oli esitetty näkemys siitä, että mikäli jotain päädyttiin kriminalisoimaan, se tulisi kohdentaa koskemaan vain seksibisneksessä hyväksikäytettyjen hyväksikäyttöä. Lakivaliokunnassa kuultavina olleet oikeusoppineet olivat samoilla linjoilla kritisoidessaan hallituksen esitystä ennen kaikkea lakiteknisistä syistä. Seksin oston tunnusmerkistö oli liian epämääräinen, mikä voisi johtaa sellaisienkin tilanteiden kriminalisointiin, jotka oli tarkoitettu jätettäväksi yksityiseen. Tämä oli myös Braxin (vihar.) mukaan syy siihen, että valiokunnan enemmistö päätyi esittämään rajattua muotoa.

Voidaan kuitenkin kysyä, edellyttikö täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimus tosiasiaa nimenomaan näin karsivaa rajausta. Mikäli hallituksen esityksen alkuperäisestä sisällöstä olisi haluttu pitää kiinni, tunnusmerkistöä olisi varmastikin voitu hioa. Herää myös kysymys, kuinka laajalti huoli pykälän väärintulkittamisesta oli jaettu ja mitä se kertoo käsityksistä seksuaalisuudesta tai seurustelun dynamiikasta. Epäilemättä ihmisten yksityiselämässä oli tilanteita, joissa parisunta söi ravintolassa ja oli myöhemmin samana iltana sukupuolilyhdynnässä. Oliko tästä yleisen käsityksen mukaan vedettävissä se johtopäätös, että illallisen maksaja oli näin ostanut itselleen oikeuden saada myöhemmin seksiä? Ja että toisella osapuolella oli siten velvollisuus tarjota vastineeksi ”seksuaalisia palveluja”?

Monissa lausunnoissa ja puheenvuoroissa vastustettiin seksin oston kriminalisointia siksi, että sen arveltiin jäävän symboliseksi lainsäädännöksi, jonka val-

vominen olisi poliisin riittämättömien resurssien takia mahdotonta, ja jonka perusteella ketään ei saataisi tuomittua näytön saamisen ollessa erittäin hankalaa. Lakia ei myöskään haluttu säädettävän moralistisin perustein, koska tätä ei nähty rikoslain tehtäväksi. Tästä huolimatta lakivaliokunta päätyi ehdottamaan seksin oston kriminalisointia prostituoiduilta, jotka olivat parituksen tai ihmiskaupan uhreja. Käytännössä tämän säädöksen valvonta oli ainakin yhtä vaikeaa kuin yleisenkin seksin oston kriminalisoinnin valvonta, ja näytön saaminen ostajan tietoisuudesta parituksesta tai ihmiskaupasta vielä vaikeampaa.

Ideologioiden häivyttämistä

Valiokuntatyöskentelyssä keskityttiin näennäisesti pitkälti teknisiin kysymyksiin lakitekstin muotoilusta, lain valvonnasta ja käytännön vaikutuksista *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksessä*. Tosiasiassa lähes kaikki lausunnonantajat kuitenkin tekivät moraalisia kannanottoja *eettisestä kehyksestä* käsin. Muutama lain soveltajaa edustanut taho jopa perusteli näkemyksensä *seksin merkitys -kehyksen* kautta täysin asiantuntijuutensa ulkopuolella.

On selvää, että seksin oston kriminalisointia ajettiin ennen kaikkea ideologisista syistä. Käytännön ongelmat lain valvonnan kannalta olivat ilmeiset, niin kuin kaikessa rikollisuuden torjunnassa omaisuusrikoksista alkaen. Siihen, heikentäisikö vai parantaisiko kriminalisointi prostituoitujen asemaa, oli mahdotonta antaa varmaa vastausta, vaikka jokainen lausunnon antaja, asiantuntija ja poliitikko tätä yrittikin. Prostituutiosta ei ollut olemassa sellaista tutkimusta, joka näihin kysymyksiin olisi voinut yksiselitteisesti vastata. Lopulta kyse olikin ideologisesta valinnasta. Oliko prostituutio sellainen ilmiö, jonka olemassaolo ei ollut eettisesti perusteltavissa? Oliko prostituutio kysymys, johon yhteiskunnan tuli ylipäätään ottaa kantaa vai tuliko valinta jättää yksilöiden omaan harkintaan? Ensimmäiseen kysymykseen eivät useimmat toimijat kuitenkaan antaneet vastausta.

Keskustelu ei tuntunutkaan olevan perimmäisten kysymysten äärellä, vaan fokus oli näiden kysymysten vieressä. Ideologisen keskustelun sijaan nykytila – prostituution olemassaolo – pyrittiin esittämään pysyvänä ja muuttumattomana, luonnollisena osana yhteiskuntaa (”prostituutiota on ollut aina ja tulee aina olemaan”). Sen sijaan, että keskustelun ytimessä olisi ollut tämän näkemyksen kyseenalaistaminen ja kriittinen tarkastelu, huomio kiinnitettiin prostituution harjoittamista (toivotusti tai epätoivotusti) hankaloitaviin käytännön tekijöihin ja käytännöllisiin ratkaisuihin. Tämä voidaan nähdä hallintana, josta Anthony Giddens (1984, 293) puhuu reifikaationa: hallitsevien ryhmien pyrkimyksenä omien intressiensä säilyttämiseksi tekemällä vallitsevan asioiden tilan luonnolliseksi ja estämällä siten yhteiskunnan muuttumisen. Näin ollen heidän, jotka haluavat puuttua tiettyyn vallitsevaan, omasta mielestään epätoivottavaan toimintaan, on vaikea perustella tätä ideologisilla – tasa-arvo, ihmisarvo, oikeudenmu-

kaisuus, sorto – näkökohdilla. Sen sijaan heidän on vedottava pragmaattisesti omaa ideologista näkemystään tukeviin koviin faktoihin – tieteelliseen ja tilastolliseen näyttöön.

Näin kävi tässäkin prosessissa. Erityisesti naisliike ja tasa-arvoelimet paheksuivat prostituutiota itsessään naisia riistävänä, seksuaalisesti hyväksikäyttävänä ja eriarvoisuutta ylläpitävänä instituutiona. Tämän todettuaan kaikki kuitenkin liittivät tähän *eettis-tasa-arvopoliittiseen kehykseen* keskustelua hallinneen *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksen*. Tasa-arvon tai ihmisarvon itsessään ei ilmeisesti uskottu riittävän perusteluksi. Strategia kääntyi kuitenkin yllättävällä tavalla itseään vastaan. Kansainvälinen organisoitunut rikollisuus liittyi tässä prosessissa ennen kaikkea ihmiskauppaan ja paritukseen, joiden osalta ei voinut välttää toteamasta, kuinka ehdottoman epäeettistä toiminta oli. Tämä oli myös väite, jonka kaikki osapuolet allekirjoittivat. *Seksibisnes* nähtiin riistona. Samalla prostituutio tultiin jakaneeksi eri ilmenemismuotoihin. Tämän jälkeen vastapuolen olikin helppoa todeta, että vain osa prostituution ilmenemismuodoista oli sellaisia, joihin oli puuttuttava. Kun prostituoitujen etuliike vielä onnistui saamaan merkittävän asiantuntija-aseman prosessissa, se pystyi vahvistamaan *seksityö-kehyksen* roolia keskustelussa ja muistuttamaan vapaaehtoisten prostituoitujen olemassaolosta. Näyttää siltä, että sekä naisliikkeen että tasa-arvoelinten pyrkimys tehostaa sanomaansa perustelemalla seksin oston kriminalisointia myös pragmaattisesta *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehyksestä* käsin ei juurikaan auttanut heitä tavoitteen saavuttamisessa.

Seksin oston kriminalisointi -prosessin vastarintaliike sen sijaan hyötyi monella tapaa keskustelun pragmaattisuudesta. Kriminalisointia vastustettiin pääsääntöisesti kolmella perusteella. Ensinnäkin, kriminalisoinnin ei uskottu olevan tosiasiallisesti vaikuttava keino puuttua organisoituneen rikollisuuden toimintaan, vaan sen pelättiin jopa kääntyvän tavoitettaan vastaan. Prostituoitujen hyvinvoinnin edistämisen sijaan kriminalisointi saattoi entisestään heikentää heidän asemaansa. Toiseksi, kriminalisoinnille ei nähty olevan riittäviä perusteita. Rikoslakia ei nähty tarkoituksenmukaisena välineenä tehdä moraalisia kannanottoja. Sen sijaan prostituutioon ajautumista tuli ennaltaehkäistä ja prostituutiosta irrottautumista tukea pehmeämmin, sosiaalipoliittisin keinoin. Kolmas peruste kiteytyi perusoikeuksien koskemattomuuden puolustamiseen. Tätä argumenttia käyttivät sekä ne tahot, jotka puhuivat yleensä oikeudesta seksuaalisten tarpeiden tyydyttämiseen, että prostituoitujen etuliike puhuessaan prostituoitujen elinkeinovapauden takaamisesta. Merkillepantavaa on, että tarpeiden tyydyttämisestä puhuttaessa puhuttiin nimenomaan *seksin ostajien tarpeiden tyydyttämisestä*. Aineiston perusteella puhujat olivat myös pääsääntöisesti miehiä puhumassa miesten tarpeista.

Nämä kriminalisoinnin vastustamisperusteet saivat paljon kannatusta siitä huolimatta, etteivät ne lähemmässä tarkastelussa olleet kovin ongelmattomia. Kuten olen jo aiemmin esittänyt, perusteluista ensimmäinen oli mahdotonta osoittaa todeksi. Perusteluista toinen liittyi kiistaan rikoslain roolista moraalisena ohjenuorana. Kolmatta, ideologista perustelua, ei sitäkään otettu yleisen kriittisen tarkastelun kohteeksi. Vaikka vastarinnulla ei ollut parhaita tai parempia argumentteja, heitä oli riittävän paljon. Lisäksi he onnistuivat muuttamaan vanhahtavat, miesten biologisia oikeuksia puolustavat argumenttinsa edistyksellisemmältä kuulostavaksi puheeksi prostituoitujen hyvinvoinnista. Prostituoitujen etuliikkeen näkemyksiin vetoaminen ajoi samaa tavoitetta: perusoikeuksiin ei tullut puuttua. Tämän myötä prostituoitujen etuliike onnistui vahvistamaan asiantuntija-asemaansa prosessin kuluessa.

Olen tässä luvussa käynyt läpi prosessin seksin oston kriminalisoimisesta, kuvaillut kontekstin, jossa keskustelu aloitettiin sekä prosessin lopputuloksen. Lisäksi olen identifioinut keskustelussa esiintyneet kehykset, analysoinut niiden välistä kamppailua sekä kuvaillut eri toimijoiden intressejä ja toimintaa prosessin aikana. Seuraavassa luvussa analysoin tarkastelemaani prosessia ja tähänastisia tuloksia RINGS-mallin avulla.

6. Prosessin analysointi RNGS-mallin avulla

Edellisessä luvussa kävin läpi prosessissa esiintyneiden kehysten muotoutumista ja kamppailua sekä eri tahojen toimintaa ja intressejä. Tässä luvussa analysoin prosessia RNGS-mallin avulla ja määrittelen mallin mukaisen tutkimusasetelman muuttujien arvot. Luvun lopussa vertaan saamiani tuloksia aiempiin tutkimustuloksiin.

Keskustelun käynnistyminen ja sitä hallitseva kehys

Analysoimani prosessi käynnistyi syksyllä 2002, kun oikeusministeriöön perustettiin työryhmä pohtimaan seksin oston kriminalisointia. Työryhmän osamietinnöistä ja siitä laaditussa hallituksen esityksessä prostituutiota käsiteltiin *sosiiaalipoliittisessa kehyksessä* huono-osaisuuteen liittyvänä kysymyksenä. Prostituutioon puuttumista perusteltiin *eettis-tasa-arvopoliittisessa kehyksessä*. Oikeusministeriön työryhmämietintö kuitenkin liitti kysymyksen seksin oston kriminalisoinnista ensisijaisesti *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehykseen*, joka hallitsi prosessia sen loppuun asti. Kaikkien mietintöön, hallituksen esitykseen ja yleiseen keskusteluun kantaa ottaneiden piti muokata omat lähestymisreitinsä hallitsevaan kehykseen sopiviksi, mikäli halusivat tulla asiaan perehtyneinä vakavasti otetuiksi.

Mietintö ja siitä muokattu hallituksen esitys olivat jo valmiiksi *sukupuolitettuja*. Niissä pohdittiin prostituutiota ennen kaikkea eriarvoisuuden ilmentymänä, missä naisten huono-osaisuutta käytettiin hyväksi. Valtavirta piti ratkaisuna hyväksikäyttäjien vastuuttamista. Erimielisyyttä kuitenkin syntyi siitä, kuka oli eniten vastuussa tilanteesta: rikollisjärjestöt, parittajat vai asiakkaat. Seksin oston kriminalisointia vastustamaan lähtenyt vastarintaliike halusi myös katkaista hyväksikäytön, mutta ratkaisuna oli prostituution legitimoiminen palveluammatiksi. Prostituutioon etuliikkeen *prostituutio seksityönä -kehys* onnistui haastamaan hallituksen esityksen tekemällä uuden version hallitsevan kehyksen tilan-
neanalyysistä ja sisällyttämällä siihen oman seksityöagendansa. Johtamalla tästä analyysistä ”käytännön todellisuuden” esimerkkejä siitä, kuinka kriminalisointi pahentaisi prostituoitujen asemaa, etuliikkeen tarjoama ratkaisu prostituoitujen aseman parantamiseksi sopi kaikille seksin oston kriminalisointia vastustaville työkaluksi. Ennen kaikkea prostituoitujen etuliikkeeseen liittymistä voitiin käyttää hyödyksi hankkimalla itselleen ”edistysmielisen” leiman hallituksen esitystä puolustavia ”konservatiivisia moralisteja” vastaan. Kaikki ongelman analyysit ja ratkaisumallit sisälsivät ideologioita ja moraalisia kannanottoja. Suurin osa keskusteluun osallistuneista väitti kuitenkin esiintyvänsä objektiivisena ja

argumentoivansa puhtaasti pragmaattisista lähtökohdista. Tämän seurauksena hämäryti ymmärrys eduskunnan roolista lainsäätäjänä ja rikoslain funktiosta yhteiskunnan arvojen konkreettisena ilmentymänä.

Lopputulos

Hallituksen esitys seksin oston kriminalisoimisesta muutettiin lakivaliokunnan käsittelyn aikana laimeampaan muotoon. Ehdotettua tunnusmerkistöä seksin ostosta pidettiin liian epämääräisenä. Tunnusmerkistön tarkentamiseksi päätettiin tehdä selkeä rajaus ehdottoman tuomittavan, seksibisnestarkoituksessa tapahtuvan hyväksikäytön ja muun prostituution välille. Rikoslain 20 lukuun lisättiin pykälä, jolla säädettiin rangaistavaksi ihmiskaupan uhrina tai parituksen kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Lisäksi eduskunnan hyväksymässä lausumassa edellytettiin, että prostituoitujen käytettäväksi tuli järjestää riittävästi sellaisia tukitoimia, joilla edistettäisiin heidän mahdollisuuksiaan irtautua prostituutiosta ja siirtyä työelämän piiriin. Seksin oston kriminalisointia kannattanut naisliike ja tasa-arvoelimet eivät olleet tyytyväisiä lopputulokseen. Prostituoitujen etuliikkeelle se sen sijaan oli torjuntavoitto.

Naisliikkeen vaikutus

Osa naisjärjestöistä oli kannattanut seksin oston kriminalisointia jo tätä prosessia aiemmin mm. seksuaalirikoslain uudistuksen, Helsingin kaupungin järjestyssäännön ja järjestyslain säätämisen yhteydessä (Holli 2004). Naisliike puolesti hallituksen esitystä lähinnä *eettis-tasa-arvopoliittisesta kehyksestä* käsin, joka oli kuitenkin vahvasti liitetty *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehykseen*. Naisliike otti kantaa myös vastarinnan tekemään esitykseen rajatusta seksin oston kriminalisoimisesta ja totesi, ettei se ollut tasa-arvon ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta perusteltavissa. Lopputulos ei kuitenkaan vastannut naisliikkeen tavoitteita. Lakivaliokunnan mietinnön mukainen rajattu seksin oston kriminalisointi oli naisliikkeelle vesitetty kompromissi, joka ei tunnustanut prostituutiota itsessään vakavaksi, erityisesti naisiin kohdistuvaksi, ihmisoikeusloukkaukseksi. Koska naisliike pääsi kuitenkin vaikuttamaan prosessiin antamalla lausuntoja ja tulemalla kuulluksi yksittäisten asiantuntijoiden kautta, lopputulos vastaa RNGS-mallin mukaisesti *ko-optaatiota*.

Tasa-arvoelinten toiminta ja ominaisuudet

Tasa-arvoelimet osallistuivat prosessiin melko onnistuneesti. Tasa-arvoelimillä oli edustajansa prosessissa heti sen alkuvaiheista lähtien. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerinä aiemmin toiminut, tasa-arvoelinten organisaatio-uudistuksesta alkaen tasa-arvovoyksikköön siirtynyt Leila Räsänen oli jäsenenä oikeusministeriön työryhmässä, joka valmisteli ”Ihmiskauppa, paritus ja prosti-

tuutio” -mietinnön. Sukupuolinäkökulma oli alusta alkaen huomioitu mietinnössä ja siitä muokatussa hallituksen esityksessä. Mietinnön valmistelu ei kuitenkaan sujunut sovussa ja tasa-arvoelinten agenda sai osakseen jo tässä vaiheessa vahvaa vastustusta. Työryhmä päätyi esittämään seksin oston kriminalisointia vain pienellä enemmistöllä.

Prosessin myöhemmässä vaiheessa tasa-arvoelimityö toimivat näkyvästi tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta, jotka kumpikin antoivat lausuntonsa mietinnöstä ja hallituksen esityksestä niitä puoltaen. Eduskuntakäsittelyssä lakivaliokuntaan kuultavaksi pyydettiin enää vain tasa-arvovaltuutettu. Menettelyä voidaan pitää jokseenkin yllättävänä ottaen huomioon, että mietinnön lausuntokierroksella seksin oston kriminalisointia perusteltiin hyvin laajalti tasa-arvonäkökohdista. Lakivaliokunta ei myöskään konsultoinut eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa, jota mandaatistaan huolimatta ei muutenkaan usein kuulla tasa-arvoon liittyvissä asioissa (Holli & Kantola, 2007, 87).

Voi kysyä, oliko tasa-arvovaltuutetun kutsuminen merkki valiokuntatyökentelyn jo tässä vaiheessa saamasta suunnasta: institutionaalisesti tasa-arvovaltuutetun toimialaan kuuluvat sukupuolten tasa-arvoon liittyvät kysymykset tasa-arvolain puitteissa työelämässä. Oliko prostituoitujen etuliikkeen *seksityökehys* lyönyt itsensä läpi jo tässä vaiheessa prosessia? Voidaan ajatella, että TANEn kutsuminen olisi lähtökohtaisesti johdatellut työelämää laajemman, yleisen yhteiskunnallisen sukupuolten välisen tasa-arvon käsittelyyn. On myös mahdollista, ettei tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa kutsuttu siksi, että tasa-arvoelinten nähtiin jo olevan riittävästi edustettuina (Rahkonen 2008a). Institutionaalisesta asemastaan huolimatta tasa-arvovaltuutettu otti kantaa myös toimialansa ulkopuolelle. Tasa-arvovaltuutettu oli ainoa valiokuntakäsittelyyn osallistunut suomalainen asiantuntija, joka määritteli prostituution naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Tasa-arvoelinten työnjako oli vuoden 2001 organisaatiouudistuksen jälkeen ollut selkeä. Tasa-arvoyksikkö vastasi hallituksen tasa-arvopolitiikasta ja oli siten lähimpänä valtaa. Tasa-arvovaltuutettu valvoi tasa-arvolakia. Pysyvä parlamentaarinen tasa-arvoasiain neuvottelukunta voi halutessaan olla kriittisin, tosin muodostuessaan useiden puolueiden edustajista sekin joutui tekemään kompromisseja. Valitettavasti juuri TANELLE jätettiin uudistuksessa vähiten resursseja: kaksi virkaa ja muutama sivutoiminen sihteeri. Tasa-arvoyksiköllä ja -valtuutetulla sen sijaan virkoja oli kummallakin kymmenkunta. Resurssit vaikuttivat tasa-arvoelinten toimintakykyyn.

Tasa-arvoelinten johtohahmon ominaisuuksien voidaan puolestaan ajatella vaikuttavat elinten orientaatioon ja agendaan. Tarkastelemassani prosessissa mobilisoituneiden tasa-arvoelinten johtohahmot olivat tasa-arvovaltuutettu Päivi Romanov ja TANEn pääsihteeri Hannele Varsa. Lausuntonsa perusteella

Romanovin voi luokitella feministiksi. Myös Varsa on feministi, joka oli myös aiemmin tutkinut prostituution miesasiakkaita. Näin ollen prostituoitioon liittyvää asiantuntemusta löytyi jo valmiiksi neuvottelukunnan sisältä. Tasa-arvoelinten ominaisuudet (johtohahmojen feministisyys, tasa-arvoyksikön läheinen suhde valtaan, elinten pysyvyys) olivat suotuisia niiden vaikutusvallan kannalta. Aiemman RNGS-tutkimustiedon mukaan tasa-arvoelinten ominaisuuksilla ei kuitenkaan näytä olleen vaikutusta niiden toiminnan tuloksellisuuteen. Tutkimassani prosessissa voidaan ajatella, että tasa-arvoelinten johtohahmojen feminismi ja asiantuntemus oli positiivista naisliikkeen saaman tuen kannalta. Lisäksi prosessiin osallistumisessa merkittävä rooli oli tasa-arvoyksiköllä, joka on elimistä lähimpänä toimeenpanovaltaa ja joka pääsi osallistumaan hallituksen esityksen laatimiseen.

Kannattaessaan seksin oston kriminalisointia tasa-arvoelimet ajoivat naisliikkeen tavoitteita. Ne onnistuivat tuomaan sukupuolinäkökulman mukaan keskusteluun sen alusta alkaen ja jatkoivat keskustelun sukupuolittamista ottamalla kantaa sekä työryhmämietinnön että hallituksen esityksen puolesta. Näin ollen tasa-arvoelimet voidaan tässä prosessissa määritellä *sisäpiiriläisen* rooliin. Suomen prostituutiopoliittikkaa koskevissa aiemmissä tuloksissa Holli (2004) on todennut tasa-arvoelinten roolin olleen merkittävä naisliikkeen vaatimusten välittymisessä poliittiseen päätöksentekoon.

Naisliikkeen ominaisuudet

Naisliike oli vakiinnuttanut (*consolidation*) asemansa Suomessa jo 1980-luvulla toisen aallon feminismin jälkeisen nousun myötä (mm. Holli 2003). Tutkimassani prosessissa mobilisoituivat sekä merkittävimmät puoluepoliittisesti sitoutumattomat yhteiskunnalliset naisjärjestöt (Naisasialiitto Unioni, NYTKIS ja Naisjärjestöjen Keskusliitto) yhdessä muutaman muun järjestön kanssa että useimpien puolueiden naisjärjestöt. Naistutkimuskentällä aktivoituivat Kristiina-instituutti ja Tampereen yliopiston naistutkimuksen laitos.

Naisliike näki prostituution syyt *sosiaalipoliittisen kehyksen* kautta. Tilanteeseen puuttumisen tärkeys perusteltiin *eettis-tasa-arvopoliittisessa kehyksessä*. Edellä mainitut tahot ottivat kantaa jo prosessin alkupuolella oikeusministeriön työryhmämietintöön. Myöhemmin myös useat puolueiden naisjärjestöt ottivat kantaa hallituksen esityksen puolesta. Vasemmistopuolueiden naisjärjestöistä Sosialidemokraattiset Naiset vaativat seksin oston kriminalisointia SDP:n puoluekokouksessa 2005 ("Seksibisnes kuriin") ja samana vuonna Vasemmistonaiset tekivät oman kannanottonsa ("Ihmiskauppa ja prostituutio eivät kuulu sivistysvaltioon", 20.3.05). Ruotsalaisen kansanpuolueen naisjärjestö Svenska Kvinnoförbundet vaati seksin oston kriminalisointia prosessin loppupuolella ("Sexköp: Klarsynthet krävs av riksdagen", 11.02.06), mutta RKP:n puoluekokouk-

sessä aiheesta oli tehty aloite jo vuonna 2000. Kokoomusnaiset ottivat kantaa vuonna 2006 (”Prostituutio on ihmisoikeusloukkaus”, 29.4.06). Kristillisdemokraattien naisista puolestaan Päivi Räsänen ajoi näkyvästi sekä seksin oston että myynnin kriminalisointia.

Eduskunnan naiskansanedustajien verkosto aktivoitui järjestämällä seminaarin tammikuussa 2003 nimellä ”Naisverkosto ajaa seksin oston kriminalisointia”. Verkoston puheenjohtaja, Annika Lapintie (vas.) jätti myöhemmin 2004 aloitteen seksin oston kriminalisoimisesta, kun hallitus päätti jättää oman esityksensä aiheesta odottamaan lisätietoja Ruotsista ja järjestyslain toimimisesta. Lakialoitteen allekirjoittaneista yhdeksästä naiskansanedustajasta kuusi oli vasemmiston edustajia.

Kaiken kaikkiaan naisliike ajoi seksin oston kriminalisointia ensin hyvin *yhtenäisesti (cohesive)* ja aihe oli heidän agendallaan *tärkeä (high priority)*. Aiemman tutkimuksen perusteella on todettu, että naisliikkeen läheinen suhde vasemmistoon on edesauttanut pyrkimysten toteuttamisessa. Tässä prosessissa molemmat vasemmistopuolueiden naisjärjestöt kannattivat seksin oston kriminalisointia, joten suhde oli *erittäin läheinen (very close to left)*.

On kuitenkin otettava huomioon myös naisliikkeen ajaman asian kohtaama *vastarinta (counter-movement)*. Prostituution rajoittamista koskevissa kysymyksissä vastarinta on perinteisesti ollut *vahva (strong)* (Holli 2003, 170) – niin tässäkin prosessissa. Jo oikeusministeriön työryhmä hajaantui seksin osto -kysymyksessä, mutta tuolloin pieni enemmistö (neljä jäsentä seitsemästä) sai kriminalisointiehdotuksen läpi. Kolmen jäsenen opposition mielestä kriminalisoinnille ei ollut ilmeistä tarvetta. Päinvastoin, siitä saattoi olla ennemminkin haittaa.

Voidaan kuitenkin olettaa, että seksin oston kriminalisoinnin vastustajat eivät lannistuneet ensimmäisestä häviöstään vaan päinvastoin ryhtyivät keräämään joukkojaan. Hollin tutkimassa seksuaalirikoslain uudistuksessa vastarinnan olivat muodostaneet asianosaiset ministeriöt, eduskuntapuolueet ja mieskansanedustajat (Holli 2004, 115). Tutkimassani prosessissa joukko mieskansanedustajia lähti puolustamaan prostituutiota instituutiona, joka takasi (miehen) oikeuden tyydyttää seksuaaliset perustarpeet. Utta oli se vastarinta, joka muodostui ns. prostituoitujen etuliikkeestä, joka vei naisliikkeeltä tilaa sekä keskustelussa että asiantuntijuudessa. Lopulta nämä kaksi liikettä, joukko mieskansanedustajia ja prostituoitujen etuliike, yhdistivät voimansa onnistuneesti.

Seksin oston kriminalisointia vastustettiin sekä käytännöllisiin syihin vedoten että perusoikeuksista käsin. Seksin oston uskottiin heikentävän prostituoitujen asemaa mm. parittajien tiukentaessa otteitaan. Hallitsevaa *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehystä* käytettiin siten myös hallituksen esitystä vastaan. Toisekseen rikoslaki nähtiin liian kovaksi välineeksi puuttua käsillä olevaan ongelmaan. Prostituoituja tuli auttaa pehmein, sosiaalipoliittisin keinoin.

Lisäksi puhuttiin perusoikeuksista. Seksin ostajien, lähinnä miesten, oikeutta biologisten tarpeiden tyydyttämiseen puolustivat muutamat miespuoliset kansanedustajat ja asiantuntijat. Prostituoitujen etuliike puolestaan puolusti elinkeinovapautta. Prosessin loppupuolella miesten oikeuksia puolustavat argumentit olikin jo korvattu edistysmielisemmiltä kuulostavilla argumenteilla seksityöntekijöiden oikeuksista.

Prostituoitujen etuliike

Naisliikkeen ja tasa-arvoelinten lisäksi rikoslain uudistusprosessissa uudeksi keskeiseksi toimijaksi näyttämölle nousi prostituoitujen oikeuksia heidän nimissään ajanut ryhmä, jonka olen nimennyt *prostituoitujen etuliikkeeksi*. Prostituoitujen etuliike muodostui lähinnä Seksialanliitto Salli ry:stä, joka perustettiin keskustelun ollessa kiihkeimmillään marraskuussa 2002 nimenomaan puhumaan seksityöntekijöiden äänellä. Sallin ajamalla agendalla vastustettiin seksin oston kriminalisointia ja puolustettiin prostituoitujen itsemääräämisoikeutta ja valinnanvapautta. Yksittäisenä henkilönä Sallin kantaa ajoi prosessin myöhemmässä vaiheessa myös tutkija Anna Kontula, joka oli aiemmin toiminut Sallin varapuheenjohtajana. Myös Pro-tukipiste ry oli osin laskettavissa prostituoitujen etuliikkeeseen.

Prostituoitujen etuliike onnistui vahvistamaan hyvin asiantuntija-asemaansa eduskuntatyöskentelyn aikana. Useat kansanedustajat viittasivat Sallin näkemyksiin ja Kontulan tutkimuksiin, koska näillä oli todellinen kosketus siihen mistä puhutaan. Sen sijaan naisliikkeen lausuntoihin ei viitannut eksplisiittisesti kukaan.

Prostituoitujen etuliikkeen tavoitteena oli legitimoida prostituutio palveluammattiksi. Tällaista vakavasti otettavaa ehdotusta ei kuitenkaan tehty, joten etuliikkeen tehtäväksi tuli lähinnä estää seksin oston kriminalisointi. Prosessin lopputulos olikin etuliikkeelle siten torjuntavoitto.

Vasemmiston hajoaminen

Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että vasemmiston vahva poliittinen asema ja naisliikkeen läheinen suhde vasemmistoon ovat edesauttaneet naisliikkeen tavoitteiden saavuttamista. Esityksen valmistelu aloitettiin vasemmistovetoisen Paavo Lipposen (sd.) toisen hallituksen aikana, jolloin Johannes Koskinen (sd.) toimi oikeusministerinä. Vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen hallitus oli keskustan johtama. Anneli Jäätteenmäen ja sittemmin Matti Vanhasen hallitusohjelmissa sekä hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2004–2007 todettiin, että seksipalvelujen oston kriminalisointi arvioidaan oikeusministeriön selvityksen pohjalta. Oikeusministerin salkku pysyi sosialidemokraateilla, mutta ministeriksi vaihtui Leena Luhtanen. Työryhmä jatkoi työskentelyään.

Prosessin aikana tapahtui muutos vasemmiston suhtautumisessa seksin os-

ton kriminalisoimiseen. Ennen hallituksen esityksen tuomista eduskuntaan sekä SDP että Vasemmistoliitto olivat kannattaneet kriminalisointia otettuaan siihen kantaa puoluekokouksissaan (Vasemmistoliitto 2001, SDP 2005). Vasemmistonaiset joutuivat kuitenkin myöhemmin huomauttamaan siitä, että yksittäiset Vasemmistoliiton kansanedustajat olivat esittäneet tästä poikkeavia ”kivikautisia” näkemyksiä (”Hallituksen ihmiskauppalakiesitys on torso”, Vasemmistonaisten puheenjohtajat 16.4.04).

Myös puolueiden naiskansanedustajien kannat erkanivat. Prosessin alkuvaiheessa niin Vasemmistoliiton kuin SDP:n naiskansanedustajat kannattivat hallituksen esitystä kaikkinaisesta seksin oston kriminalisoimisesta. Prosessin loppumetreillä sosialidemokraatit kuitenkin perääntyivät ja vasemmistorintama hajosi. Selityksenä lienee esityksen vahva vastustus paitsi yleisesti miespuolisten kansanedustajien, myös SDP:n eduskuntaryhmän miesten taholta.

Vaikka hallituksen esitys oli sosialidemokraattien oman oikeusministerin käynnistämä ja loppuun saattama, sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä kääntyi lopulta esitystä vastaan ja päättyi ryhmäpäätöksellä kannattamaan kompromissiesitystä. Valiokunnan jäsenten ja eduskuntaryhmän kanssa käytyjen keskustelujen johdosta Luhtanen vetäytyi esityksensä puolustamisesta ja kääntyi myös kompromissin kannalle siitäkin huolimatta, että hänen ministeriönsä lainsäädäntövalmistelija oli puolustanut esitystä lakivaliokunnassa viimeiseen asti ollen lisäksi valmis korjaamaan esityksen lakitekniset puutteet. (Rahkonen 2008b.)

Poliittinen ympäristö

Vasemmistopuolueilla oli Vanhasen hallituksessa 36 prosenttia eduskuntapaikoista. Keskusta muodosti hallituksen yhdessä sosialidemokraattien ja RKP:n kanssa. Voidaan miettiä, mikä rooli hallituksen kokoonpanolla oli siinä, että naisliike epäonnistui prosessissa. Hallituksessa SDP edusti lähtökohtaisesti ”naisystävällistä” vasemmistoa. Suomen poliittisessa kontekstissa koalitionhallituksissa käytävä jatkuva neuvottelu intresseistä ja tavoitteista näyttää kuitenkin johtaneen siihen, että naisliikkeen vaatimukset on unohdettu tai jätetty huomiotta (Holli 2008).

Poliittinen alajärjestelmä (*policy sub-system*), jossa prosessi pantiin alulle ja suuntaviivat määriteltiin, oli oikeusministeriö. Oikeusministeriön työryhmä, joka laati mietinnön hallituksen esityksen pohjaksi, koostui pääasiassa valtionhallinnon virkamiehistä. Yksi osallistujista oli tasa-arvoelimen edustaja. Työryhmä kuului asiantuntijoina sekä tutkijoita, sosiaalityöntekijöitä, poliisia että kansalaisjärjestöjen (niin naisliikkeen kuin prostituoitujen etuliikkeenkin) edustajia. Mietintö lähetettiin laajalle lausuntokierrokselle, mistä saadun palautteen pohjalta siitä valmisteltiin hallituksen esitys. Eduskunnan valiokuntatyöskentelyssä erilaiset asiantuntijat, kansalaisjärjestöt ja viranomaiset pääsivät vielä esittämään

näkemyksiään lakiehdotuksesta. Kaiken kaikkiaan poliittista alajärjestelmää voidaan siten pitää *kohtalaisen avoimena* (*moderately closed*), johon useilla tahoilla oli mahdollisuus osallistua eri vaiheissa.

Oikeusministeriön työryhmämietinnön asettama keskustelun konteksti ei kuitenkaan tarjonnut naisliikkeelle hyvää mahdollisuutta perustella seksin oston kriminalisointia puhtaasti ideologisista syistä. Prostituutioon liittäminen nimenomaan kansainväliseen organisoituneeseen rikollisuuteen pakotti kaikki lausunnonantajat ottamaan kantaa tähän ilmiselvästi toimenpiteitä vaativaan ongelmaan. Jos prostituutiota olisi käsitelty toisenlaisessa kontekstissa, siitä olisi voinut keskustella Ruotsin tapaan ideologisena ja eettisenä kysymyksenä ihmisoikeuksista, naiseen kohdistuvasta väkivallasta ja tasa-arvosta. Naisliike siis *sovitti kehyksensä* (*frame fit*) hallitsevaan kehykseen siten, että ne olivat yhteensopivia (*compatible*). Tällä kertaa tämä ei kuitenkaan tuottanut toivottua lopputulosta. Sen sijaan prostituoitujen etuliikkeen kehys sopi hyvin vastarintaliikkeen miesten kehykseen.

Johtopäätökset

Aiempien RNGS-projektin tutkimustulosten mukaan naisliikkeellä on paremmat mahdollisuudet saada tavoitteensa läpi, mikäli se on *yhtenäinen*, aihe on sille *tärkeä* ja se on *lähellä vasemmistoa*. Tarkastellussa prosessissa nämä kolme tekijää olivat kohdallaan prosessin loppumetreille asti. Holli on todennut tasa-arvoelinten roolin merkittäväksi naisliikkeen onnistumiselle ja tässä prosessissa nekin voitiin luokitella *sisäpiiriläisiksi*. Lisäksi vasemmiston vahva valta-asema on näyttänyt aiemmin vaikuttavan lopputulokseen positiivisesti. Tässä prosessissa sosialidemokraatit olivat hallituksessa ja oikeusministerin salkku kuului heille. Kaikkien muiden selittävien muuttujien saamien arvojen puoltaessa naisliikkeen onnistumista, naisliikkeen epäonnistumista jäivät selittämään kaksi muuttujaa – naisliikkeen yhtenäisyys ja suhde vasemmistoon. Mitä ilmeisimmin seksin oston kriminalisointiesityksen saama vahva vastarinta johti vasemmiston hajoamiseen ja sitä myöten myös naisliikkeen hajoamiseen.

Perinteisesti vasemmistolaiset puolueet ovat olleet alttiimpia omaksumaan feministisiä vaikutteita. Vasemmiston naisjärjestöt ovat myös saaneet tuekseen omien puolueidensa miehet oikeiston naisjärjestöjä helpommin. Näin ollen vasemmiston vahva poliittinen asema on indikoinut naisliikkeen onnistumista tavoitteidensa saavuttamisessa. Tällä kertaa vasemmiston miehet eivät jakaneet naisliikkeen pyrkimyksiä. Vastarinnan vahvuus SDP:n sisällä johti siihen, että hallituspuolueen edustajat päätyivät vastustamaan hallituksen omaa esitystä. SDP:n naiset eivät enää saaneetkaan oman puolueensa miesten tukea taakseen. Sekä ministeri Luhtanen (sd.), että lakivaliokunnan varapuheenjohtaja Rahkonen (sd.) luovuttivat ja siirtyivät kannattamaan lakivaliokunnan puheenjohtajan,

Tuija Braxin (vihr.) ajamaa kompromissia saavuttaakseen edes jotain. Mielenkiintoista kyllä, oppositiossa istuva Vasemmistoliitto kuitenkin puolusti edelleen tiukasti hallituksen alkuperäistä esitystä lähes yhtenäisesti lukuun ottamatta kahta kompromissia kannattanutta mieskansanedustajaansa. Sen sijaan SDP:n mieskansanedustajat eivät lähteneet puolustamaan hallituksen esitystä puoluekokouspäätöksistä ja hallitusasemasta huolimatta. Vasemmiston tuen kaatoaminen johti lopulta myös naisliikkeen hajoamiseen.

Koko prosessin ajan vastarinta oli *voimakasta* sekä joidenkin asiantuntijoiden, prostituoitujen etuliikkeen että yksittäisten kansanedustajien taholta. Lakivaliokuntakäsittelyssä varsinkin miespuoliset oikeusoppineet pyrkivät vakuuttamaan kuulijansa siitä, ettei hallituksen esitys ollut tunnusmerkistöltään hyvin muotoiltu. Heidän ratkaisunsa lakitekniiseen muotoiluun oli rajata seksin oston kriminalisointi koskemaan vain parituksen kohteita ja ihmiskaupan uhreja. Tämä ei olisi ollut ainoa keino parantaa esitystä lakiteknisesti, mutta kuulosti ilmeisen vakuuttavalta. Näin syntyi lakiteknisesti paremmalta vaikuttava, mutta käytännön kannalta yhtä hankalasti valvottava ja eettisesti vähemmän selkeälinjainen lakivaliokunnan kompromissiesitys, jonka laskettiin herättävän vähemmän intohimoja ja menevän helpommin läpi. Naisliikkeenkin yhteisrintama murtui, kun sosialidemokraattien eduskuntaryhmän naiset menivät lakivaliokuntamietinnön kompromissin taakse. Yhtenäisen linjan murruttua lakiehdotusta alun perinkin vastustaneet mieskansanedustajat saivat vielä hyvän syyn vienoilla eduskunnan suuressa salissa perääntymään lähteneille naisille.

Suomalaista valtiofeminismiiä koskevissa tutkimuksissa on todettu, että tasa-arvoelinten rooli naisliikkeen ja valtion välisenä toimijana on vähentynyt 1990-luvulta alkaen. Tätä ennen se oli vielä merkittävä. (Holli & Kantola, 2007, 82–83.) Prostituutiopolitiikkaa koskevat tulokset poikkeavat kuitenkin tästä kehityskaaresta. Tasa-arvoelinten rooli *sisäpiiriläisenä* edesauttoi naisliikkeen onnistumista sekä irtolaislain kumoamis- ja seksuaalirikoslain uudistusprosesseissa (Holli 2004). Seksin oston kriminalisointi -prosessissa tasa-arvoelinten aktiivinen toiminta ei kuitenkaan riittänyt. Virallinen prosessi oli päällisin puolin valmiiksi naisliikkeen tavoitteille myönteinen. Pinnan alla kuitenkin kuohui. Vastarinta voimistui perinteisten miesten oikeuksien puolustajien saadessa rinnalleen prostituoitujen etuliikkeen, eikä naisliikkeen tai tasa-arvoelinten voima riittänyt tämän kumoamiseen. Tasa-arvoelimillä oli kuitenkin merkitystä siinä, että keskustelu oli alusta alkaen sukupuolitettu. Hollin tutkimassa Irtolaislain kumoamiseen johtaneessa prosessissa TANE onnistui vaikuttamaan keskustelun kulkuun, tässä prosessissa keskeinen rooli oli hallituksen tasa-arvovyksiköllä.

7. Lopuksi

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut seksin oston kriminalisointia poliittisena prosessina Suomessa. Tutkimuskysymyksenä oli, kuinka naisliike pääsi osallistumaan prosessiin, oliko prosessin lopputulos naisliikkeen tavoitteiden mukainen ja mikä rooli tasa-arvoelimillä oli naisliikkeen vaatimusten välittäjänä. Analyysivälineenä käytin RNGS-projektin luomaa analyysikehikkoa, jota on käytetty naisliikkeen ja tasa-arvoelinten toiminnan analysointiin eri politiikan sektoreilla useissa eri maissa. Myös prostituutiopoliittisia prosesseja on tutkittu tällä menetelmällä sekä kansainvälisesti että Suomessa ja näin oman tutkimukseni tulokset liittyvät tähän kontekstiin.

Sexin oston kriminalisointi Suomessa ajoittui vuosille 2002–2006. Prosessi alkoi ihmiskaupan, parituksen ja prostituution vähentämistä pohtivan työryhmän perustamisesta oikeusministeriöön ja päättyi lakiin rikoslain 20 luvun uudistamisesta, jolla kriminalisoitiin ihmiskaupan uhrin ja parituksen kohteena olevan hyväksikäyttöä.

Kysymys kriminalisoinnista oli jo lähtökohtaisesti hyvin kiistanalainen. Keskustelua hallitsi *kansainvälisen organisoituneen rikollisuuden kehys*, johon kaikki keskusteluun osallistujat sovittivat omat kehystyksensä. Eri toimijoiden näkemyksiä myös yhdisti *sosiaalipoliittinen kehys*, jonka kautta prostituutio nähtiin huono-osaisuuden ja eriarvoisuuden ilmentymänä. Näkemykset erosivat kuitenkin voimakkaasti ongelman ratkaisun suhteen. Kriminalisoinnista kamppailivat etenkin naisliikkeen *eettis-tasa-arvopoliittinen kehys* ja prostituoitujen etuliikkeen *prostituutio seksityönä -kehys*. Naisliikkeelle prostituution asiakkaiden vastuuttaminen rikoslailla olisi ollut tärkeä edistysaskel sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisessa sekä signaali yhteiskunnalta naisten kaupallisen ja seksuaalisen riiston tuomitsemiseksi. Prostituoitujen etuliikkeelle kriminalisointi oli puuttumista elinkeinovapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Tähän vastarintaan yhdistyi miesjoukko, joka puhui oikeuksista seksuaalisten tarpeiden tyydyttämiseen.

Vastarintaliike oli *voimakas* ja riittävän vahva hajottamaan sekä vasemmiston että naisliikkeen. Prosessin alussa naisliike oli ollut *yhtenäinen* ja suhde vasemmistoon oli *erittäin läheinen*. Naisliikkeen menestystä puolsi myös se, että tasa-arvoelimet toimivat *sisäpiiriläisen* roolissa ja poliittinen alajärjestelmä oli *kohtalaisen avoin*. Prosessin lopulla vasemmistorintama kuitenkin hajosi ja osa siitä kääntyi seksin oston yleistä kriminalisointia vastaan. Tämän seurauksena myös naisliike hajosi. Muut, aiemmissa RNGS-tutkimuksissa prosessin onnistumisen kannalta suotuisiksi todetut tekijät eivät enää riittäneet estämään naisliikkeen yhtenäisen rintaman murentumisen ja vasemmiston täyden tuen katoamisen

vaikutusta lopputulokseen. Eduskunnan säätämä kompromissilaki oli naisliikkeelle ja tasa-arvoelimmille pettymys, mutta prostituoitujen etuliikkeelle torjuntavoitto. Vaikka naisliike pääsi osallistumaan prosessiin ja keskustelu sukupuolitetettiin, se epäonnistui tavoitteen saavuttamisessa. RNGS-mallin mukaisesti lopputulos vastasi *ko-optaatiota*.

Naisliikkeen ja prostituoitujen etuliikkeen vastakkaisille näkemyksille oli silti yhteistä se, että prostituoidut nähtiin huono-osaisena, hyväksikäytettynä ja riistettynä luokkana. Prostituutio on kautta historian liittynyt erityisesti köyhyyteen ja huono-osaisuuteen ja siten sitä on käsitelty pitkälti sosiaalipoliittisena kysymyksenä. Myös 2000-luvun suomalainen prostituutiokeskustelu liikkui tässä maastossa. Erimielisyyttä syntyi lähinnä siitä, tuliko prostituutioon puuttua sosiaalipoliittisin vai kriminaalipoliittisin keinoin. Tarkastelemalla ehdotettujen ongelmanratkaisujen perusteluja tarkemmin, päästään käsiksi vielä laajempaan kysymykseen yhteiskunnan valtarakenteista ja niiden vaikutuksesta ihmisen toimintamahdollisuuksiin. Lopulta kyse onkin paitsi käytännöllisistä ratkaisuista, joilla pyritään vastaamaan ihmisten välittömään hätään, myös syvemmistä sortorakenteista, jotka pyritään purkamaan. Seksin oston kriminalisointi-prosessissa päädyttiin lopulta etsimään lyhyellä tähtämellä parhailta tuntuvia käytännöllisiä keinoja, joilla puuttua prostituoitujen hyväksikäyttöön. Ideologinen ja syvällisempi keskustelu huono-osaisuuden ja sorron taustalla piilevistä rakenteista sen sijaan vaiennettiin. Tietynlainen vaihtoehdottomuuden retoriikka tuntui ujuttautuvan keskusteluun. Etsittiin tehokkaita keinoja puuttua ongelmaan, jonka olemassaolo piti vain hyväksyä.

Seksin oston kriminalisointi on kuitenkin mahdollista liittää myös toisenlaiseen kontekstiin. Kysymystä voidaan tarkastella esimerkiksi sorron käsitteestä käsin. Ne, jotka näkevät prostituution työnä, näkevät prostituoitujen kaltoin kohtelun samanlaisena sortona, jota muutkin työntekijät kokevat hallitsevan luokan taholta tilanteessa, jossa työehdoista ei voi neuvotella. Niin hikipajoissa työskentelevät kuin prostituoidut ovat alttiita kärsimään kohtuuttomista työajoista, liikkumavapauden rajoittamisesta, väkivaltaisesta kontrolloinnista ja ihmisarvoa loukkaavasta kohtelusta. Jos prostituutio pyritään esittämään tästä sorrosta erityisesti poikkeavana riistona, siirtyy keskustelu siihen, miksi juuri seksuaalinen kontakti tekee prostituutiosta erityistapauksen. Feministisessä teoriassa vastaukseksi on esitetty sitä, että prostituutiossa taloudellinen valtarakenne ja patriarkaatti yhdistyvät tavalla, josta seuraa erityisen kristallisoitua sukupuolistunutta sortoa. Patriarkaatti luo tarpeet, kapitalismi markkinat ja yhdessä nämä luovat tilan, jossa naisen redusoiminen tuotteeksi ja välineeksi on legitimiä. Seksin oston kriminalisointi-prosessin liittäminen tähän kontekstiin olisi tehnyt näkyväksi kunkin toimijan ideologiset lähtökohdat ja mahdollistanut todellisen keskustelun yhteiskunnan jakamista arvoista.

Palaan vielä Carole Patemanin ajatukseen seksuaalisesta sopimuksesta. Läh-
tökohtaisesti kaikki yksilöt ovat syntyneet vapaina ja tasa-arvoisina. Luonnonti-
lasta siirryttiin järjestäytyneeseen yhteiskuntaan sopimuksella, joka takasi yksi-
löiden poliittiset oikeudet hallintaa vastaan. Patemanin mukaan naiset kuiten-
kin jätettiin sopimuksen ulkopuolelle eivätkä he ole näin ollen vapaita yksilöitä.
Siten naiset eivät myöskään ole tasavertaisia solmimaan mitään sopimuksia
miesten kanssa missään yhteydessä, mukaan lukien prostituutio. Sama sukupuol-
littunut järjestäytyneen ja järjestäytymättömän yhteiskunnan logiikka on nähtä-
vissä myös tarkastelemassani prosessissa. Prostituoitujen hyvinvoinnista oltiin
huolissaan, mutta rikoslakia ei kuitenkaan haluttu käyttää asian edistämiseksi.
Ikään kuin prostituoitujen hyväksikäyttöä ei olisi haluttu rajoittaa järjestäyty-
neessä yhteiskunnassa, vaan heidät jätettiin luonnontilaan, missä heille on tar-
jolla vain epävarmaa vapautta.

Yhteiskunnan pahoinvoinnin, eriarvoisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden
perusteleminen sillä, että niihin vaikuttavat tekijät ovat politiikan ulottumatto-
missa, on hämärtänyt ymmärrystä siitä, mitä politiikka voisi olla. Syyn vierittä-
minen mystifioitun itämafian tai hallitsemattoman talouskehityksen, ikään kuin
politiikasta riippumattomien luonnonvoimien, harteille voidaan tulkita myös
paoksi vastuusta, yhteisöstä ja demokratiasta.

Lähteet

Kirjallisuus

- Aalto, Terhi (2003) *Kuka vie? Naiset, politiikka ja päivähoitolainsäädäntö: tapaukset päivähoiton subjektiivinen oikeus 1994 ja kotihoidontuen leikkaus 1995*. Pro gradu -työ. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Barry, Kathleen (1995) *The Prostitution of Sexuality*. New York; London: New York University Press.
- Chapkis, Wendy (1997) *Live sex acts: women performing erotic labor*. New York: Routledge.
- Dudash, Tawnya (1997) *Peepshow Feminism*. Teoksessa Jill Nagle (toim.): *Whores and Other Feminists*. New York; London: Routledge.
- Dworkin, Andrea (1992) *Prostitution and Male Supremacy*. Speech at a symposium “Prostitution: From Academia to Activism”, University of Michigan Law School, 31.10.1992. Haettu 13.3.2008.
<http://www.nostatusquo.com/ACLU/dworkin/MichLawJourI.html>
- Gamson, William A. (1975) *The Strategy of Social Protest*. Homewood, IL: The Dorsey Press.
- Giddens, Anthony (1984) *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä*. Helsinki: Otava.
- Hausman, Melissa & Birgit Sauer (toim.) (2007) *Gendering the State in the Age of Globalization. Women’s Movements and State Feminism in Postindustrial Democracies*. New York: Rowman & Littlefield.
- Holli, Anne Maria (2001) *A Shifting Policy Environment Divides the Impact of State Feminism in Finland*. Teoksessa Amy Mazur (toim.) *State Feminism, Women’s Movements, and Job Training: Making Democracies Work in Global Economy*. New York; London: Routledge.
- Holli, Anne Maria (2002) *Suomalainen tasa-arvopolitiikka vertailevan tutkimuksen valossa*. Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.): *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. WSOY Helsinki.
- Holli, Anne Maria (2003) *Discourse and Politics for Gender Equality in Late Twentieth Century Finland*. *Acta Politica* 23. Department of Political Science, University of Helsinki. Helsinki: Helsinki University Press.
- Holli, Anne Maria (2004) *Towards a new prohibitionism? State feminism, women’s movements and prostitution policies in Finland*. Teoksessa Joyce Outshorn (toim.): *The Politics of Prostitution. Women’s Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Holli, Anne Maria & Kantola, Johanna (2005) "A politics for presence: state feminism, women's movements and political representation in Finland. Teoksessa Lovenduski, Joni et al. (toim.): State Feminism and Political Representation. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holli, Anne Maria (2006) Strong together? A Comparative Study of the Impact of the Women's Movement on Policy-Making in Finland. Teoksessa Sirkku K. Hellsten, Anne Maria Holli and Daskalova Krassimira (toim.): Women's Citizenship and Political Rights. Basingstoke: Palgrave.
- Holli, Anne Maria & Kantola, Johanna (2007) State feminism Finnish style: strong policies clash with implementation. Teoksessa Joyce Outshoorn & Johanna Kantola (toim.): Changing State Feminism. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Holli, Anne Maria (2008) Feminist Triangles: A Conceptual Analysis. The Journal of Representative Democracy. Vol. 44, No 2.
- Häkkinen, Antti (1995) Rahasta - vaan ei rakkaudesta: prostituutio Helsingissä 1867-1939. Helsinki: Otava.
- Jeffreys, Sheila (1997) The Idea of Prostitution. Melbourne: Spinifex Press.
- Jeffreys, Sheila (2006) Prostitution and Trafficking in Australia: 20 years of liberalization. Paper for Finnish Seminar on the Demand Question 1.12.2006, Helsinki.
- Jyrkinen, Marjut (2005) The Organisation of Policy Meets the Commercialisation of Sex. Global Linkages, Policies, Technologies. Economy and society No 146. Helsinki: Hanken, Swedish School of Economics and Business Administration.
- Järvinen, Margaretha (1990) Prostitution I Helsingfors – en studie i kvinnokontroll. Åbo: Åbo Akademis Förlag.
- Kantola, Johanna & Squires, Judith (2004) "British Prostitution Policies 1976-2001" Teoksessa Joyce Outshoorn (toim.): The Politics of Prostitution. Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kontula, Anna (2005) Prostituutio Suomessa. Helsinki: Sexpo-säätiö.
- Lehti, Martti & Kauko Aromaa (2002) Naiskauppa, laitton siirtolaisuus ja Suomi. Nykytilanne, lainsäädäntö ja tutkimuslähteet. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 186. Helsinki.
- Leigh, Carol, aka Scarlot Harlot (1997) Inventing Sex Work. Teoksessa Jill Nagle (toim.) (1997): Whores and Other Feminists. New York; London: Routledge.
- Leskinen, Jari (2003) Organisoitu paritus ja prostituutio Suomessa. Teoksessa Rikostutkimus 2002. Keskusrikospoliisin julkaisu.

- Lovenduski, J., Baudino, Guadagnini & Meier, Sainsbury (toim.) (2005) *Feminism and Political Representation of Women in Europe and North America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lähteenmaa, Jaana & Näre, Sari (1995) Seksityötä baarien yössä – kiista seksibaareista. Teoksessa Jaana Lähteenmaa & Laura Mäkelä (toim.): *Helsingin yö*. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Marttila, Anne-Maria (2004) Seksiä ilman rajoja? Kansainvälistyvä seksiteollisuus ja suomalaiset prostituution asiakkaat. *Naistutkimus* 1/2004.
- Mazur A. (toim.) (2001) *State Feminism, Women's Movements and Job Training: Making Democracies Work in the Global Economy*. New York; London: Routledge.
- Netherlands Ministry of Foreign Affairs. *Dutch Policy on Prostitution. Questions and Answers 2004*.
- Nagle, Jill (1997) *Whores and Other Feminists*. New York; London: Routledge.
- O'Neill Maggie (2003) *Feminism(s) and Prostitution*. Teoksessa Roger Matthews & Maggie O'Neill (toim.): *Prostitution*. Aldershot; Burlington (Vt.): Ashgate.
- Outshoorn, Joyce (2004a) Introduction: prostitution, women's movements and democratic politics. Teoksessa Joyce Outshoorn (toim.): *The Politics of Prostitution. Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Outshoorn, Joyce (2004b) Comparative prostitution politics and the case for state feminism. Teoksessa Joyce Outshoorn (toim.): *The Politics of Prostitution. Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Outshoorn, Joyce (toim.) (2004c): *The Politics of Prostitution. Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Overall, Christine (1992) What's Wrong with Prostitution? *Evaluating Sex Work*. *Signs*, Vol. 17, No. 4.
- Overall, Christine (1994) Reply to Shrage. *Signs*, Vol. 19, No. 2.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (1996) *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Pateman, Carole (1988) *The Sexual Contract*. Cambridge: Polity Press.
- Pheterson, Gail (1996) *The Prostitution Prism*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Raevaara, Eeva (2005) Tasa-arvo ja muutoksen rajat. Sukupuolten tasa-arvo poliittisena ongelmana Ranskan *parité*- ja Suomen kiintiökeskusteluissa. TANE-julkaisuja 2005:7. Helsinki.
- Raymond, Janice G. (1998) Prostitution as Violence Against Women: NGO Stonewalling in Beijing and Elsewhere. *Women's Studies International Forum*, 21 (1).
- Raymond Janice G. (2005) Sex Trafficking is not "Sex work". *Conscience* 16 (1).
- RNGS (2005) Research Network on Gender Politics and the State: Project Description, 5/05.
- Räsänen, Leila (2002) Hallituksen tasa-arvopoliittikkaa tekemässä. Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.): Tasa-arvopoliittikan haasteita. Helsinki: WSOY ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Shrage, Laurie (1989) Should Feminists Oppose Prostitution. *Ethics*, vol. 99, No. 2.
- Stetson, D. M. (ed.) (2001) *Abortion politics, Women's Movements and the Democratic State. A Comparative Study of State Feminism.* Oxford: Oxford University Press.
- Sweden's Ministry of Industry, Employment and Communications. Fact sheet on prostitution and trafficking human beings. Stockholm, April 2005.
- Varsa, Hannele (1986) Prostituution näkymätön osa: miesasiakkaat. Lehti-ilmoittelu prostituution asiakkaista. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, naistutkimusmonisteita 5:1986. Helsinki.

Aineisto

Media

- HS 26.4.02 Susanna Reinboth: Suomalaiseen prostituutioon ei kuulu ihmissalakuljetus.
- HS 1.6.02 Jukka Harju: Laaja paritussarja paljastui Helsingissä.
- HS 6.6.02 Jukka Harju: Viron ja Venäjän rikollisryhmät jakaneet Suomen prostituutiopiirit.
- HS 19.10.02 STT-HS: Oikeusministeriö ei lämpene seksipalvelujen ostokiellolle.
- HS 22.10.02 Vellamo Vehkakoski: Biaudet: Seksin ostoa pitää kriminalisoida.
- HS 27.10.02 Ari Lahdenmäki: Paritusliigat jakoivat Suomen sulassa sovussa.
- HS = Helsingin Sanomat
- Hallituksen ihmiskauppalakiesitys on torso, Vasemmiston naisten puheenjohtajat 16.4.2004. Haettu 13.4.2008.

http://www.vasemmistoliitto.fi/politiikka/kannanotot/kannanotot_2004/fi_FI/431/ Ihmiskauppa ja prostituutio eivät kuulu sivistysvaltioon, Vasemmistonaiset 20.3.2005. Haettu 13.4.2008.

http://www.vasemmistoliitto.fi/politiikka/kannanotot/kannanotot_2005/fi_FI/551/ Seksibisnes kuriin, Sosialidemokraattisten naisten aloite, Puoluekokous 2005, SDParkisto. Haettu 13.4.2008.

http://www.sdp.fi/fi/sdp-arkisto/puoluekokous_2005/aloitteet?&a=view&cid=56
Sexköp: Klarsynthet krävs av riksdagen, Svenska Kvinnoförbundet 11.02.06. Haettu 13.4.2008. <http://www.kvinnoforbundet.fi/sve/politik/uttalanden/artikel-1222-498.html>

Mietintö ja lausunnot

Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio. Työryhmän osamietintö 2003:5.

Ihmisalakuljetus, lapsipornografia ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjat.

Työryhmän loppumietintö 2003:13 Mietinnöstä 2003:5 annetut lausunnot

- Helsingin kaupunginhallitus 17.11.03
- Helsingin kihlakunnan poliisilaitos 8.10.03
- Helsingin terveystieteiden keskuslaitos 16.9.03
- Invalidiliitto 5.12.03
- Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitos 6.10.03
- Julkiset oikeusavustajat ry 6.10.03
- Keskusrikospoliisi 14.10.03
- Kouvolan hovioikeus 10.10.03
- Kristiina-instituutti 14.10.03
- Lappeenrannan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos 10.10.03
- Naisjuristit - Kvinnliga Jurister ry 10.10.03
- Naisjärjestöjen Keskusliitto - Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry 9.10.03
- Naisjärjestöt Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry. 9.10.03
- Naisten Linja Suomessa ry 31.10.03
- Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry 23.10.03
- Opetusministeriö 1.10.03
- Pro-tukipiste ry 27.10.03
- Seksialan Liitto Salli ry 8.10.03
- Sisäasiainministeriön poliisiosasto 3.10.03
- Suomen Asianajajaliitto 3.11.03
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko, kirkkohallitus 21.10.03
- Suomen Humanistiliitto ry 17.10.03

- Suomen vapaan kristillisyyden neuvosto SVKN ry 8.10.03
- Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto 2.10.03
- Tampereen yliopiston naistutkimuksen laitos 9.10.03
- Tasa-arvoasiain neuvottelukunta 11.11.03
- Tasa-arvovaltuutettu 10.10.03
- Turun kaupungin sosiaalikeskus 17.10.03
- Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto --
- Turun oikeustieteellinen tiedekunta 3.10.03
- Ulkoasiainministeriö 9.10.03
- Unioni Naisasialiitto Suomessa ry 10.10.03
- Valtiovarainministeriö 9.10.03
- Varkauden seudun kihlakunnan poliisilaitos 15.10.03

Valtiopäiväasiakirjat

Hallintovaliokunnan lausunto HaVL 24/2006 vp

Hallituksen esitys HE 221/2005 vp

Hallituksen esityksestä 221/2005 vp annetut lausunnot

- Ekberg, Gunilla 16.3.06
- Helsingin hovioikeus 17.2.06
- Helsingin kihlakunnan poliisilaitos 22.2.06
- Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirasto 22.2.06
- Helsingin käräjäoikeus 17.2.06
- Hidén, Mikael 6.3.06
- Kontula, Anna 7.3.06
- Koskinen, Pekka 9.3.06
- Lahti, Raimo 9.3.06 114
- Lappi-Seppälä, Tapio 30.3.06
- Lohikivi, Maria 24.3.06
- Länsineva, Pekka 2.3.06
- Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry 9.3.06
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna 28.2.06
- Nuutila, Ari-Matti 9.3.06
- Oikeusministeriö 7.2.06
- Oikeusministeriö 29.5.06
- Pro-tukipiste ry 7.3.06
- Tampereen kihlakunnan poliisilaitos 18.2.06
- Tampereen kihlakunnan poliisilaitos 20.2.06
- Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto 23.2.06
- Tampereen käräjäoikeus 15.2.06
- Tasa-arvovaltuutettu 27.3.06

- Tasa-arvoasiain neuvottelukunta 8.12.05
- Träskman P.O. 3.3.06
- Turun hovioikeus 15.2.06
- Turun kihlakunnan poliisilaitos 22.2.06
- Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto 23.2.06
- Turun käräjäoikeus 15.2.06
- Sisäasiainministeriö 9.2.06
- Sisäasiainministeriö 29.5.06
- Unioni, Naisasialiitto Suomessa ry 28.2.06
- Seksialan Liitto SALLI ry 22.5.06
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes 9.2.06
- Sosiaali- ja terveysministeriö 8.2.06
- Valtakunnansyyttäjänvirasto 9.2.06
- Wahlberg, Kajsa 5.4.06

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004–2007

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 10/2006 vp

Lakivaliokunnan pöytäkirjat

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 17/2006 vp

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelma 17.4.2003

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003

Täysistunnon pöytäkirja PTK 3/2006 vp

Täysistunnon pöytäkirja PTK 72/2006 vp

Täysistunnon pöytäkirja PTK 75/2006 vp

Haastattelut

Susanna Rahkonen, lakivaliokunnan varapuheenjohtaja 2003–2007, haastattelu
1.4.2008

Susanna Rahkonen, sähköposti 17.9.2008

